

**Univerzita Palackého v Olomouci
Filosofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií**

Bc. Kristýna Hochmannová

Analýza evropské politiky Angely Merkel

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Markéta Šustková, PhD.

Olomouc, červen 2013

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Bc. Kristýna Hochmannová

V Olomouci dne 19.6.2013

Na tomto místě bych ráda poděkovala **Mgr. Markétě Šustkové, PhD.** za veškerou poskytnutou pomoc a podporu při tvorbě koncepce práce a za všechny rady a připomínky.

Obsah

Obsah.....	4
Abstrakt	5
Úvod	6
1. Teoretická reflexe.....	14
1.1 Teorie rolí	14
1.2 Leadership	20
1.3 Pojem zkrocená velmoc Petera J. Katzensteina	23
2. Evropské determinanty německé evropské politiky	27
2.1 Založení 1949-1969	29
2.1.2 Konsolidace 1969-1998	36
2.1.3 Nastupující krize 1998-	42
2.2 Francouzsko-německý tandem.....	48
2.3 Německo-francouzské partnerství Angely Merkel a Nicolase Sarkozyho	52
2.4 Německo-francouzské partnerství Angely Merkel a Françoise Hollanda	56
3. Domácí determinanty německé evropské politiky.....	60
3.1 Postavení kancléře v politickém systému: pravomoci při tvorbě zahraniční a evropské politiky... ..	60
3.2 Stranicko-ideologické determinanty evropské politiky Německa	66
3.3 Merkel I: první období vlády Angely Merkel 2005-2009	73
3.4 Merkel II: druhé období vlády Angely Merkel 2009-.....	79
4. Německo v kontextu krize EU: asertivita ve jménu vlastních zájmů či Evropy?	84
Závěr	102
Seznam pramenů a literatury	107
Prameny	107
Literatura	110

Abstrakt

Tato diplomová práce je případovou studií, jež analyzuje evropskou politiku německé kancléřky Angely Merkel. Její teoreticko-konceptuální základna vychází z typologie teorie rolí Kalevi J. Holstiho, teorie leadershipu Josepha S. Nye a Matthewa Fairholma a konceptu zkrocené velmoci Petera J. Katzensteina. Práce zkoumá vývoj a charakter pozice Německa k evropské integraci od 50. let minulého století do současnosti. Cílem je identifikace, analýza a vysvětlení elementů kontinuity a změny německé politiky na evropské úrovni. Hlavní pozornost je soustředěna na politiku současné kancléřky Angely Merkel, která je analyzována a vykládána za použití kontextuálního historicko-teoretického rámce.

Klíčová slova: Angela Merkel, Německo, Evropská unie, evropská integrace

This Diploma Thesis is a case study analysing the European policy of the Germany's Chancellor Angela Merkel. As a theoretical-conceptual base several concepts are used – the typology of the role theory developed by Kalevi J. Holsti, leadership concept of Joseph S. Nye and Matthew Fairholm and also the concept of tamed power by Peter J. Katzenstein. The Thesis examines the development and character of the German position towards European integration processes within the time framework since 1950s till the contemporary developments. The aim is to identify, analyse and explain the elements of continuity and change in the German political actions on the european level. The major attention is given to the evaluation and explanation of the European policy of the current Chancellor Angela Merkel which is explained and analyzed under provided contextual historical-theoretical framework.

Key words: Angela Merkel, Germany, European union, European integration

Úvod

Německo a jeho politika představují pro Evropskou unii ve všech směrech otázku zásadního významu. Německo, kromě toho, že se jedná o zakladatelský stát evropského integračního projektu, se vždy velmi vstřícně stavělo k rozšiřování i prohlubování integrace a rozrůstání Evropského společenství, potažmo Evropské unie o nové členy. Podporovalo také vytváření přátelských vztahů a budování spolupráce s nečlenskými demokratickými zeměmi nejen v rámci přílehlého regionu, ale v širokém měřítku usilovalo o zajištění a udržení konstruktivních vazeb se všemi partnery ať už na evropském kontinentu či mimo něj. Stablním rysem německé zahraniční politiky byl rovněž důraz na úzké transatlantické spojení Evropského společenství i EU. Německo samo bylo pro Spojené státy partnerem strategického významu, neboť v době studené války jeho západní část tvořila hranici s východním blokem. Z tohoto důvodu také USA podporovaly ukotvení Spolkové republiky Německo¹ v evropských integračních strukturách a později i v Severoatlantické alianci. Zahraničně politický diskurs Německa se tak zásadně odvíjel od poválečného uspořádání evropské i světové politiky a měl klíčový dopad na podobu utváření evropské integrace. Německo představuje v dějinách poválečné Evropy zcela zvláštní případ. Jeho současnou tvář a mezinárodněpolitickou pozici nelze vnímat bez zahrnutí historické perspektivy vývoje německého státu od konce druhé světové války.

Poražené Německo spravovaly vítězné mocnosti, jejichž hlavním cílem bylo zajistit, aby se z něj již nikdy nestal agresor schopný rozpoutat světový konflikt. Bylo proto nezbytné zemi hospodářsky i politicky stabilizovat, neboť ponechat ji zničenou vlastnímu osudu mohlo mít do budoucna fatální důsledky. Také němečtí představitelé si uvědomovali nutnost vypořádat se s minulostí a opět z Německa vybudovat hodnověrného, spolehlivého partnera pro své zahraniční protějšky. Německá armáda, zahraniční politika, průmyslová i zemědělská produkce byly pod kontrolou spojenců. Německá vláda nedisponovala suverenitou ve své vlastní zemi, svrchovanost i respekt si Německo muselo znovu vydobýt. Z této konstelace se zrodilo demokratické Německo orientované na multilateralismus, srostlé s projektem evropské integrace a stavící svou politiku na anti-militaristických základech. Tento hodnotový rámec prokázal v průběhu času svou stabilitu a stal se symptomatickým znakem německé politiky také po znovusjednocení obou německých států. Zatímco v tomto ohledu je možné v německé pozici vnímat kontinuitu, ke změně postupně po pádu železné opony a vytvoření

¹ Dále jen SRN nebo Německo.

opět jednotného, suverénního Německa dochází v jeho profilaci v sebevědomějšího, asertivnějšího aktéra, schopného formulovat své zahraničněpolitické cíle a priority. Peter Katzenstein ve své práci z roku 1997 přesto hovoří o Německu jako o zkrocené velmoci, zemi, která se nezbavila stigmatu poraženého strůjce strašlivého konfliktu, zprvu řízené vítězi a později neschopné vymanit se ze síly setrvačnosti a vést svou vlastní, národními zájmy určenou politiku.

Evropská integrace Německu především v době studené války usnadňovala zapojení do mezinárodněpolitického prostředí, primárně v rámci demokratické Evropy, ale v širším smyslu také do politiky světové. Ačkoli Německo nemohlo reálně stanovovat své záměry v oblasti zahraniční politiky a pojem národní zájem musel být z jeho politického slovníku vypuštěn, představovalo pro něj Evropské společenství arénu, v níž hrálo významnou úlohu. Role Německa v Evropské unii je dnes obrovská. Těžko si lze bez něj představit její fungování a další existenci, což se projevuje zejména v současných časech vleklé ekonomické recese, která tvrdě postihla také země eurozóny.

Evropská politika je sférou, v níž se tradičně angažují němečtí kancléři, jakožto zástupci německého státu, přední představitelé výkonné moci. Navzdory tomu, že pole zahraniční politiky není výlučnou doménou působnosti kancléře a za její vedení má zodpovědnost celá vláda a zejména pak spadá do kompetence ministerstva zahraničních věcí (Bundesministerium für Aussenpolitik), směřuje současný vývoj k prezidencializaci zahraničněpolitické oblasti² a tím také k proměně úřadu kancléře, který se stává prvním pověřencem v otázce veřejné formulace německé politiky ve vztahu k EU. V souladu se změnou, jež je dnes v německé politice vůči Evropské unii patrná, tak osoba kancléře nabývá na mimořádném významu.

Tato práce se zabývá evropskou politikou Angely Merkel³. S ohledem na dějinné souvislosti vyplývající z porážky Německa ve druhé světové válce a okolnost poválečného rozdělení světa podél železné opony, zahrnuje práce tyto skutečnosti do předmětu svého výzkumu, neboť je pojímá jako příčinné aspekty současné tváře německé evropské politiky. Analýza evropské politiky nynější německé kancléřky tak reflektuje vývoj pozice Německa ve vztahu k EU i v rámci evropských integračních struktur od 50. let minulého století do dnešní doby a snaží se o zachycení prvků kontinuity i změny, které německou

² VESELÁ, Barbora: Normativní a institucionální rámec tvorby německé zahraniční politiky. In: HANDL, Vladimír (ed.): *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Praha 2011, s. 122.

³ Práce zachovává přijetí německé kancléřky v původním nepřechýleném tvaru.

politiku na evropské úrovni utvářejí. Evropská politika je v práci pojímána jako souhrn politických akcí německé politické reprezentace v poměru k evropským integračním strukturám⁴ ve všech oblastech a se zvláštním akcentem na osobnost a období vlády německé kancléřky.

Cílem práce je identifikace, analýza a explanace změn a specifik, které do evropské politiky vnesla Angela Merkel a vyhodnocení pozice Německa v kontextu Evropské unie za její vlády. Práce přitom vychází z teze, že se Německo za vlády Angely Merkel stalo lídrem evropské integrace. Ačkoli je Angele Merkel často vyčítána absence jasné vize dalšího směřování EU, je její pragmatický přístup tím, co pomáhá udržovat jednotu EU a současně pokračovat v posilování integrace. Práce předpokládá, že evropská politika Angely Merkel je provázána kontinuitou tradičně pozitivního přístupu Německa k evropské integraci a zároveň přináší jeho zásadní proměnu z pozice zkrácené mocnosti v asertivního aktéra. Tuto změnu lze pozorovat od německého znovusjednocení, které výrazně posílilo pozici Německa na mezinárodní scéně a umožnilo německým kancléřům vést pro-aktivnější národní politiku také na půdě Evropské unie, což se projevilo již u předchůdce Angely Merkel, Gerharda Schrödera. Předkládaný text v této souvislosti uplatňuje typologii teorie rolí kanadského politologa Kalevi J. Holstiho a klade si otázku, zda se Německo za vlády Angely Merkel dle Holstiho definice vyvinulo z role věrného spojence do role regionálního vůdce. Je evropská politika Angely Merkel charakteristická obhajobou národních zájmů, nebo je spíše orientována na roli obránce hodnot společných všem členům EU? Jak úspěšná je Angela Merkel jako lídr při určování a dosahování svých cílů v evropské politice? Metodologické zázemí práce se opírá o případovou studii přístupu německé politiky k Evropské integraci se zvláštním ohledem na období vlády Angely Merkel. Jednotlivé události a politické kroky tak jsou deskribovány v konkrétním časovém a kontextuálním rámci a na tomto základě s využitím teoretického zázemí pomocí dedukce analyzovány a explanovány v souladu se stanoveným výzkumným cílem.

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se soustředí na teoretickou reflexi stanovené teze a využívá opory nejen teorie rolí, ale i dvou teoretických konceptů. Konceptu zkrácené velmoci Petera J. Katzensteina a konceptu leadershipu v perspektivě Josepha S. Nye a Matthewa Fairholma. Toto teoretické zázemí je považováno jako vhodný rámec pohledu na zkoumanou problematiku. Teorie rolí Kalevi J. Holstiho se zaměřuje na analýzu chování států

⁴ Práce se nesoustředí pouze na Evropskou unii, ale také na předchozí stupně evropské integrace.

v zahraniční politice skrze politická prohlášení jejich představitelů. Součástí Holstiho teorie je typologie sedmnácti rolí, která umožňuje výroky politické reprezentace systematizovat a na základě induktivní metody přisoudit zemi úlohu, již v mezinárodním prostředí zastává. V kontrastu k Holstiho pojetí je tato práce zaměřena na rozbor událostí vnější i vnitřní povahy a jejich dopad na podobu chování Německa v rozměru evropské integrace. Předmětem analýzy jsou s ohledem na úřad německého kancléře a zejména leadership Angely Merkel také projevy současné představitelky výkonné moci, jejichž obsah je dáván do kontextu s politickou situací, za níž byly proneseny. Práce tak na rozdíl od Holstiho koncepce využívá k posouzení charakteru role Německa v Evropském společenství/Evropské unii deduktivní metody. Leadership je pak v práci aplikován v širší perspektivě Josepha S. Nye jako proces, jehož součástí lídr přirozeně je. Nyeho pohled doplňuje na lídra koncentrovaný přístup Matthewa Fairholma, který umožňuje do analytického rámce zahrnout politické iniciativy nejvýznamnější postavy formulující zásady koncepce evropské politiky Německa. Akcent na nynějšího německého kancléře navíc napomáhá provedení vyhodnocení dnešní pozice Německa v poměru ke Katzensteinovu označení země jako zkrocené velmoci. V kapitole se objevují také pohledy dalších teoretiků, jako jsou Lisbet Aggestam, Ralph H. Turner či Bernard M. Bass.

Druhá kapitola se zaměřuje na poválečné události evropské politiky, které měly zásadní dopad na nastavení domácí i zahraniční politiky Německa. Kapitola reflektuje determinanty vnější povahy v kontextu změn, jimiž německá politika namířená na úroveň evropské integrace prošla a využívá přitom etapizaci, již ve své knize *Rethinking Germany and Europe: Democracy and Diplomacy in Semi-Sovereign State* aplikují odborníci na evropskou problematiku Simon Bulmer, Charlie Jeffery a Stephen Padgett. Pozornost je směřována také k dynamismu vazeb uvnitř jádra evropského integračního projektu, které je dodnes považováno za hnací sílu spolupráce mezi členskými zeměmi Evropské unie. Samostatný prostor tak je věnován fenoménu francouzsko-německého tandemu, přičemž zvláštní ohled je brán na vznik a vývoj francouzsko-německého partnerství a zejména na pozici Německa v něm. S ohledem na současné období a leadership Angely Merkel se středem zájmu této kapitoly přirozeně stává také vztah představitelů obou států, tj. analýza spolupráce Angely Merkel s francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym a posléze jeho nástupcem z opačné části politického spektra, Francoisem Hollandem. Na tomto základě jsou identifikovány jejich společně prosazované zájmy i rozpory a jejich vliv na podobu dalšího směřování francouzsko-německého spojení, přičemž reflexe probíhá zejména na straně vývoje a proměny role

Německa uvnitř specifického prostoru francouzsko-německých politických aktivit v Evropské unii. Cílem kapitoly je v návaznosti na Katzensteinův koncept zkrocené moci a leadership koncept Josepha Nye a Matthewa Fairholma ukázat posun, který Německo od konce druhé světové války po období vlády současné německé kancléřky prodělalo, a představit jeho roli v dnešní konstelaci politiky Evropské unie.

Zatímco se druhá kapitola zabývá evropskými determinanty vývoje německé evropské politiky, třetí kapitola se koncentruje na určující činitele uvnitř domácí politiky Německa. Pozornost je zde upřena na postavení kancléře v politickém systému SRN, na možnosti a limity jeho úřadu při tvorbě politiky na úrovni Evropské unie. Zkoumání je podrobován prostor kancléře k manévrování při prosazování vlastní koncepce evropské politiky v rámci institucionálního nastavení jeho kompetencí i výkon těchto pravomocí v praxi. Zvláštní místo v analýze domácí politiky zaujímají spolkové země nebo také zkráceně Länder, jež Maastrichtskou smlouvou získaly oprávnění samostatně zastupovat své zájmy také na půdě Evropské unie. S důrazem na stranicko-ideologické ukotvení sleduje tato část práce také shody a rozdíly v pozicích velkých německých stran CDU-CSU a SPD ve vztahu k německé integraci a jejich priority při tvorbě koncepce evropské politiky Německa. Stranicko-ideologické hledisko je uplatňováno rovněž při studiu výkonu obou mandátů Angely Merkel jako hlavy exekutivy nejprve v podobě velké koalice její mateřské strany CDU-CSU s SPD a posléze koalici s liberální FDP. Jádrem kapitoly je snaha v kontextu domácí politické scény i aktuální konstelace zahraničněpolitického prostředí analyzovat kořeny postupu Angely Merkel na evropské úrovni.

Závěrečná čtvrtá kapitola syntetizuje historicky podmíněnou pozici Německa v rámci evropských integračních struktur a nastavení jeho domácí politiky a zaměřuje se na současnou podobu koncepce evropské politiky německé vlády pod vedením Angely Merkel a na roli Německa v Evropské unii v průběhu ekonomické recese, která těžce zasáhla také země eurozóny. Záměrem práce v tomto bodě je zaznamenat, jak se projevil dopad recese ve vztazích mezi evropskými partnery/členy eurozóny s ohledem na skutečnost, že evropská politika Německa jakožto nejbohatší země eurozóny má nyní zcela zásadní vliv na ostatní členské státy. Ohnisko zájmu je zde soustředěno na postupy, jež země pod vedením Angely Merkel volí, a reflektovat přitom otázku, jak se jí daří vypořádat s problémy, které s sebou recese nezbytně nese a zda se přitom snaží prosazovat především svoje národní a hospodářsky založené zájmy, nebo zastávat spíše taktiku obránce hodnot a udržovat jednotu eurozóny, potažmo Evropské unie jako celku. Takto je možné přispět k nalezení odpovědí na stanovené

okruhy výzkumu a zachytit dynamismus, který německá pozice v kontextu evropské integrace prožívá. V závěrečné části dochází k celkovému propojení teoretického zázemí se zjištěnými skutečnostmi a je tak vytvořen empiricko-analytický rámec sloužící k ověření relevance a platnosti hypotézy.

Práce čerpá své poznatky z děl předních odborníků na problematiku vývoje Německa v Evropě po druhé světové válce. Jsou jimi Simon Bulmer a William E. Peterson, kteří v textu *Germany and the European Union: from tamed power to normalized power?* provádějí reflexi Katzensteinova vnímání Německa jako zkrocené velmoci. Simon Bulmer poskytuje práci cenný příspěvek ve spolupráci se Stephenem Padgettem a Charlie Jefferyem knihou *Rethinking Germany and Europe: Democracy and Diplomacy in Semi-Sovereign State*, neboť se jedná patrně o nejucelenější odbornou publikaci, která se věnuje vývoji německé evropské politiky od doby založení Společenství uhlí a oceli v 50. letech do současnosti. Kniha se zaměřuje na dějinné události, které měly zásadní vliv na utváření charakteristik ve vztahu Německa k evropské integraci i na podobu jeho vnitropolitického uspořádání. Autoři zde rovněž představují etapizaci vývoje německé evropské politiky v kontextu dějinných událostí a změn. Toto členění předkládaná práce využívá pro potřeby druhé kapitoly, a v souladu se stanoveným cílem ve vymezeném ukazuje posun uvnitř německého vnímání evropské integrace. Historický ohled do poválečné minulosti Německa a Evropy pak přináší Charles Williams svou monografií o Konradu Adenauerovi, nebo německý historik Dominik Geppert, který se v knize *Die Ära Adenauer* taktéž věnuje prvnímu poválečnému kancléři Německa a jeho době. Dále to jsou německý právník a politolog Arnulf Baring a historik Gregor Schöllgen. Jejich dílo *Kanzler, Krisen, Koalitionen: von Konrad Adenauer bis Angela Merkel* svými poznatky výrazně přispívá k naplnění definovaného rámce i záměru celé druhé části. Kapitola třetí, jež zkoumá domácí determinanty německé evropské politiky, se opírá např. o text německého politologa Karlheinz Niclaube, který, jakožto odborník na německou kancléřskou demokracii, ozřejmuje skutečnou sílu a autoritu kancléře v německém politickém systému. V tomto směru práci rovněž obohacuje politolog Ludger Helms, jenž se zabývá exekutivním leadershipem v západních demokraciích, a v článku *Is there Life after Kohl? The CDU Crisis and the Future of Party Democracy in Germany* se soustředí na období vlády Helmuta Kohla a vliv jeho vedení na další vývoj křesťanskodemokratické unie, kterou poškodila finanční aféra Kohlova období. Na osobu současné kancléřky pak cílí Dirk Kurbjuweit a v knize *Angela Merkel. Die Kanzlerin für alle?* sleduje cestu Angely Merkel do nejvyšších pater stranické i vládní politiky a jako novinář si neodpouští kritiku kancléřčina

politického stylu i jejích politických rozhodnutí. Vnitřní stranicko-ideologický rozměr tvorby evropské politiky Německa pak reflektuje kniha Siegfrieda Hergta *Partei Programme. Grundsatzprogrammatik und aktuelle politische Ziele von SPD, CDU, CSU, FDP, DKP, NPD*, doplněná o současné volební a vládní programy německých politických stran. Syntetická, čtvrtá kapitola pak vychází mj. z děl Hans-Wernera Sinna *Die europäische Fiskalunion. Gedanken zur Entwicklung der Eurozone* nebo Davida Howartha a Jamese Buckleyho *Internal Market: Gesture Politics? Explaining the EU's Response to the Financial Crisis*. Kapitola je postavena také na projevech německé kancléřky, které podávají výpověď o směřování Německa v období její vlády i v kontextu ekonomické krize eurozóny.

Všechna tato díla napomáhají utvoření představy o faktorech, jež determinují provádění politiky Německa na úrovni Evropské unie i s ohledem na koncepci leadershipu německých kancléřů. Pro potřeby teoretické reflexe práce jsou využity texty *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy* Kalevi J. Holstiho, tvořící stěžejní oporu práce s ohledem na teorii rolí; *The Powers to Lead* od Josepha S. Nye či *Different perspectives on the practise of leadership* Matthewa Fairholma zvolené k uchopení konceptu leadershipu. Teoretický rámec uzavírá koncept zkrocené moci Petera J. Katzensteina představený v díle *Tamed Power: Germany in Europe*.

Autorů, či specifičtější odborníků, kteří se soustředí na problematiku německé politiky, a jejich děl, je mnoho. Sílí také množství těch, jež se věnují pozici Německa v prostoru evropské integrace, a třebaže nikoliv výlučně zaznamenávají, jak se tato jeho role vyvíjí a kam se v současnosti orientuje. Jako slabinu českého vědeckého prostředí autorka předkládané práce vnímá nedostatek českých publikací, jež by se zaměřovaly na německou evropskou politiku, či obecněji alespoň na pozici Německa v evropských integračních strukturách. Výjimku v tomto ohledu tvoří Vladimír Handl, který se tématu zahraniční politiky Německa dlouhodobě věnuje, a knihou *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*, autorce předkládané práce poskytuje bezpočet neocenitelných podnětů a poznatků.

Mimo knihy a odborná periodika, mezi něž patří zejména *Journal of Common Market Studies*, práce hojně využívala také internetové verze renomovaných deníků, jako jsou *The Economist*, *Der Spiegel*, *The Financial Times* či *The Guardian*.

Autorka si je vědoma skutečnosti, že rozsah textu mírně přesahuje požadavky kladené na magisterské diplomové práce. Omezující limit byl však překročen ve snaze o skutečně komplexní pojetí zajímavého a s ohledem na aktuální vývoj rovněž velmi dynamického tématu. Práce sleduje vývoj evropské politiky německé kancléřky Angely Merkel od jejího nástupu do funkce v listopadu 2005 do června 2013, kdy byl text dokončen, a z tohoto důvodu již nereflektuje výsledky německých parlamentních voleb ze září 2013.

1. Teoretická reflexe

Cílem této kapitoly je provedení teoretické reflexe tématu práce. Kapitola práci ukotvuje do rámce teorie rolí a dvou teoretických konceptů. Jedná se o koncept leadershipu, v jehož případě práce využívá pojetí Josepha S. Nye a perspektivu Matthewa Fairholma, a pojem zkrocené mocnosti, který pro označení Německa a zejména jeho zahraničněpolitického postavení po druhé světové válce zavedl Peter J. Katzenstein. Teorie rolí je v práci aplikována skrze přístup jejího zakladatele Kalevi J. Holstiho. Smyslem kapitoly je pomocí teoretického zázemí uchopení tématu práce tak, aby s ohledem na její výzkumné nastavení mohly být sledovány významné příčinné faktory.

1.1 Teorie rolí

V roce 1970 publikoval Kalevi J. Holsti průkopnickou práci *Pojetí národní role ve studiu zahraniční politiky* a stal se tak zakladatelem teorie rolí jakožto svébytného analytického rámce. Holsti ve svém textu zkoumá zahraničněpolitické chování států s ohledem na výroky jejich představitelů, které podrobuje rozboru a pomocí induktivní metody pak státům přisuzuje role, jež v systému mezinárodních vztahů zastávají.⁵ Holsti představuje typologii sedmnácti rolí států v zahraniční politice, kterou odvozuje od situace v prostředí domácí politiky v určitém časovém okamžiku.⁶ Při definování pojmu role se Holsti ztotožňuje s formulací Ralpa H. Turnera⁷, který role vztahuje prvotně k chování: „*Role je normativní koncept. Vztahuje se k očekávanému nebo vhodnému chování a odlišuje se od způsobu, jímž je role ztvárněna, a od konkrétní situace, za níž je role ztělesňována. Zatímco norma vyžaduje přímou akci, je role souborem norem. (...) Role je všemi těmito normami vytvářena a ty by současně měly být přijímány osobou zastávající odpovídající pozici.*“⁸ Protože normy jakožto preskripce rolí a jejich výkon spolu úzce souvisí, postuluje Holsti čtyři koncepty, které

⁵ HOLSTI, Kalevi J.: *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*. International Studies Quarterly, Vol. 14, No. 3/1970, s. 233-309.

⁶ Tamtéž, s. 244-245.

⁷ Tamtéž, s. 239.

⁸ TURNER, Ralph H.: *Role-Taking, Role Standpoint, and Reference-Group Behavior*. American Journal of Sociology, Vol. 61, No. 4/1956, s. 317.

využívá k zahraničněpolitické analýze.⁹ Jsou jimi 1. Provedení role, které v sobě zahrnuje přístupy, jednání a rozhodnutí vlád; 2. Koncepce národní role tak, jak ji pojímá vláda daného státu; 3. Preskripce role, vycházející z měnících se podmínek vnějšího prostředí a 4. Pozice, v jejímž rámci je role vykonávána. Pozice je zároveň definována jako systém pro preskripci role. Holsti tak ve svém pojetí rolí propojuje rovinu domácí i zahraniční politiky, kdy vnímání vlastní národní role je primárně určováno politickými reprezentanty konkrétního státu a na ně navazuje preskripce vnějšího prostředí odvozená od pozice státu, již země v mezinárodněpolitickém prostředí zastává. Role tak nejsou rigidním, jednou daným vzorcem jednání států, nýbrž se mohou v průběhu času měnit a utvářet v souladu s vývojem vnějších podmínek mezinárodního prostředí. Na druhou stranu Holsti podotýká, že „*očekávání jiných vlád, mezinárodní zákonné normy nebo názor mezinárodního veřejného mínění mají jen malý potenciál pro vysvětlení chování státu v zahraniční politice.*“¹⁰ Primárním zdrojem pro jednání a výkon role tak zůstávají rozhodnutí činěná na domácí úrovni a odpovídající domácím potřebám, zájmům a hodnotám. Jestliže se pak tato národní koncepce zahraniční politiky, tedy národní pojetí role státu, dostane do konfliktu s rolí, která je od něj zvnějšku očekávána, mají národní zájmy a hodnoty vždy přednost bez ohledu na normy, zvyky, mezinárodní smlouvy nebo možné sankce. Holsti se vymezuje vůči systémovým teoriím mezinárodních vztahů a ve svém textu navrhuje zaměnit termín *pozice* (position), který implikuje postavení státu ve struktuře mezinárodních vztahů, za termín *status* (status), jenž dle něj poskytuje pouze hrubou představu o zařazení státu a nemá tak znatelný dopad na způsob, jakým domácí politická reprezentace určuje orientaci státu a jeho cíle v zahraniční politice.¹¹ Na tomto základě pak Holsti blíže specifikuje pojem *provedení role* (role performance) jako obecný princip jednání vlády v zahraniční politice. Zvnějšku pak tento princip může být chápán jako *národní role* (national role). Tato národní role zahrnuje vlastní definice politické reprezentace týkající se obecných způsobů rozhodování, přístupů, pravidel jednání a také funkcí, které by měl stát trvale na mezinárodním poli vykonávat.¹² Mezinárodní systém Holsti vnímá spíše než skrze vzorce interakce jako „*partikulární distribuci různých koncepcí národních rolí v určitém čase.*“¹³

⁹ HOLSTI, K.: c.d., s. 240.

¹⁰ Tamtéž, s. 243.

¹¹ Tamtéž, s. 244.

¹² Tamtéž, s. 246.

¹³ Tamtéž, s. 247.

Holsti na základě výroků nejvyšších politických představitelů sestavuje typologii sedmnácti rolí, které mohou státy ve své koncepci zahraniční politiky zastávat. Jsou jimi: 1. *Bašta revoluce-osvoboditel* (Bastion of revolution-liberator); 2. *Regionální lídr* (Regional leader); 3. *Regionální ochránce* (Regional protector); 4. *Nezávislý aktér* (Active Independent); 5. *Obhájce svobody* (Liberation supporter); 6. *Antiimperialistický agent* (Anti-imperialist agent); 7. *Obránce víry* (Defender of the faith); 8. *Mediátor – integrátor* (Mediator – integrator); 9. *Spolupracovník regionálního subsystému* (Regional subsystem cooperator); 10. *Developer* (Developer); 11. *Most* (Bridge); 12. *Věrný spojenec* (Faithful ally); 13. *Nezávislý* (Independent); 14. *Příklad* (Example); 15. *Podporovatel vnitřního rozvoje* (Internal development); 16. *Izolovaný* (Isolate); 17. *Chráněný* (Protectee). Ačkoli Holstiho typologie poskytuje v každé roli mimořádně zajímavý pohled na koncepci národní politiky, využívá předkládaná práce pouze tři typy. Uplatněny jsou tak role regionálního vůdce, role věrného spojence a role obránce víry. Roli regionálního vůdce definuje Holsti skrze povinnosti a speciální odpovědnosti vlády, které tato vláda přijímá ve vztahu k zemím regionu nebo subsystému, s nímž se identifikuje. Role věrného spojence je koncipována výhradně ve spojitosti se zvláštním závazkem, jež na sebe stát bere k podpoře politiky jiné země. Důležité je v tomto smyslu trvalé nebo dlouhodobé spojení, nemající základ pouze v podpisu spojenecké smlouvy, ale ve skutečném, prakticky projevovaném spojení. Sem Holsti zahrnuje například členství Lucemburska v Severoatlantické alianci, jež ústy svého premiéra Pierra Wernera více než dvacet let po vstupu potvrzovalo Alianci svou věrností. Role obránce víry je Holstim pojata jako obrana hodnotových systémů, které vláda chrání před útokem zvenčí. Také tato koncepce předpokládá přijetí zodpovědnosti za ideově spřízněnou skupinu zemí.

Holstiho typologie, přestože byla dále rozvíjena a revidována¹⁴, umožňuje státům zaujímat různé postoje a polohy a tím také hrát i více rolí najednou. Neredukuje analýzu zkoumaných vyjádření pouze na přisouzení jediné úlohy, ale rozlišuje přitom časový rámec i rovinu mezinárodního systému a regionálního subsystému. Podle Holstiho tak státy hrají ve sledovaném časovém okamžiku i průměrně 4-5 rolí.¹⁵ Čína tak kupříkladu mohla současně vykonávat roli obhájce svobody, když její zástupci vyjadřovali podporu všemu proletariátu v revolučním boji, i roli revolucionáře-osvoboditele, když hlásali, že Čína svou proměnou v komunistický stát pomohla otevřít cestu k diktatuře proletariátu i ve všech dalších zemích.

¹⁴ Podrobněji viz například BENEŠ, Vít: *Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky*. Mezinárodní vztahy 4/2010, s. 72-87.

¹⁵ HOLSTI K.J.: c.d., s. 277.

Podobně Spojené státy ztělesňovaly role regionálního ochránce pro rozvojové země i roli obránce víry, tedy obránce prostoru svobody a demokracie vůči nesvobodě a teroru panujících na opačné straně železné opony. Zastávaly ale také roli developera, když prezident Johnson ve své Zprávě o stavu Unie z roku 1965 hovořil o své zemi jako stvořené k pomoci ostatním v boji proti tyranii a bezpráví a k vytváření lepšího života.

Všechny tyto role jsou relativně stabilní a mění se v souladu se změnou patrnou v mezinárodním prostředí a na domácí úrovni. Holsti v utváření koncepce národní role přiznává konstitutivní úlohu geografickým charakteristikám země, jejímu přírodnímu bohatství, ekonomické vyspělosti i tradicím. Kromě těchto konstantních faktorů se věnuje více proměnlivým aspektům politického života, jako jsou politické strany, zájmové skupiny, národní zájmy nebo hodnoty. Jejich odlišným nastavením a kombinacemi v různých státech vznikají originální koncepce národních rolí, jejichž podoba se stát od státu liší, ačkoli mohou státy obecně zaujímat stejné role. Klíčovým aktérem při formování těchto koncepcí ale zůstávají lídři národních států. Změna na pozici lídra může fundamentálně ovlivnit směřování státu v zahraniční politice a způsobit tak změnu role, kterou doposud ztvárňoval.¹⁶ Holsti se zdroji těchto změn blíže nezabývá, předpokládá ovšem, že jsou výslednicí působení interních i externích vlivů. Konkrétnější rozpracování nabízí v tomto směru Ralph H. Turner, který změnu rolí definuje jako změnu sdílené koncepce a provedení role a jejích hranic.¹⁷ Role se pak dle něj mohou změnit několika způsoby. Za prvé tím, že je vytvořena role jiná, nebo je opuštěna role stávající. Může také dojít k připojení či naopak odečtení některých povinností a práv, k zisku nebo ztrátě moci a prestiže. Role tak může být transformována změnou těchto klíčových elementů, jež ji formují. Změna jedné role navíc vede ke změně celého systému rolí, kdy změna chování jednoho aktéra vyvolává odpovídající reakci jeho okolí rovněž změnou jeho chování a role. Turner role pojímá zejména ze sociologického hlediska, jeho práce se tedy nedotýká analýzy zahraniční politiky. Přesto je Turnerova teorie aplikovatelná i zde, neboť se do značné míry shoduje s Holstiho poznatky o reciprocitě změn rolí uvnitř národních států a v prostředí mezinárodní politiky.

¹⁶ Holsti kupříkladu zmiňuje případ Ghany, kde státní převrat a výměna politické reprezentace v roce 1966 vedly k významným zahraničněpolitickým změnám. Viz: Tamtéž, s. 257.

¹⁷ TURNER, R. H.: c.d., s. 88.

Jiný pohled na teorii rolí přináší Sebastian Harnisch, který připojuje rozlišení mezi autokraciemi a demokraciemi, kdy vrozenou charakteristikou demokracií je pluralita veřejných představitelů. Tito představitelé pak mohou ztvárňovat nejrůznější úlohy a vztahovat své chování k rozmanitým referenčním skupinám – státům, nestátním aktérům, regionálním organizacím či mezinárodnímu společenství.¹⁸ To znamená existenci odlišných úrovní, k nimž jsou koncepce rolí vztahovány. Tyto transnárodní, mezinárodní nebo supranacionální koncepce pak nemusí být ve vzájemném souladu a to může vést k jejich konfliktu. Harnisch dokonce hovoří o možnosti kolapsu mezinárodních institucí v důsledku konfliktu rolí. „Rozličné mezinárodní instituce fungují na odlišné úrovni zmocnění a vytváří tudíž široké spektrum rolí, které ale nemusí být vzájemně kompatibilní.“¹⁹ Tyto konflikty uvnitř rolí nutně nepředznamenávají institucionální změnu (nebo dokonce kolaps), ale jejich rostoucí komplexita k tomu může přispět.

Konfliktem rolí se v kapitole *Role Theory and European Foreign Policy* zabývá také Lisbeth Aggestam. Aggestam využívá teorii rolí ke studiu zahraniční politiky Evropské unie. Ve své práci si klade otázku, zda je zahraniční politika Evropské unie svébytným prostorem jednání EU jako celku, či zda je odvozena od partikulárních koncepcí zahraniční politiky jednotlivých členských států.²⁰ Na rozdíl od Holstiho zahrnuje chování politických aktérů do struktury, v jejímž rámci se pohybují a činí politická rozhodnutí. Důležitého významu nabývá institucionální rozměr jejich působení. Instituce jakožto struktury tak do značné míry určují výkon role jednotlivců, neboli také agentů, kteří musí respektovat normy a pravidla z nich vycházející. Jednání těchto agentů proto nabývá pravidelností, je shodné bez ohledu na to, kdo danou funkci právě vykonává. Aggestam pojímá organizační strukturu EU jako jednu velkou instituci, která značně determinuje činnosti svých agentů.²¹ Dochází tak k redukci projevu individua, jež zodpovídá za ztvárnění konkrétní úlohy. Aby tato redukce nebyla absolutní, rozlišuje Aggestam mezi pozicí a prioritou role. Zatímco je pozice definována omezeními plynoucími z působení struktury, prioritou role naopak umožňuje jejímu představiteli stanovení vlastních preferencí a postojů. Ani role ohraničené existencí struktur

¹⁸ HARNISCH, Sebastian: *Conceptualizing in the Minefield: Role Theory and Foreign Policy Learning*. Foreign Policy Analysis, Vol. 8/2012, s. 49.

¹⁹ Tamtéž, s. 49.

²⁰ AGGESTAM, Lisbeth: *Role Theory and European Foreign Policy. A Framework of Analysis*. In: ELGSTRÖM, Ole – SMITH, Michael: *The European Union's Roles in International Politics. Concepts and Analysis*. New York Routledge 2006, s. 11.

²¹ Tamtéž, s. 15.

tak nemusí být snadno předvídatelné a naprosto stabilní.²² K pochopení skutečného výkonu zahraniční politiky připojuje Aggestam ještě další dvě perspektivy – perspektivu interakce a záměrnosti. První pohled připomíná význam neformálních setkávání a jednání jednotlivých aktérů, kteří tak mohou vytvářet svá vlastní neformální pravidla. Druhý pohled potom přiznává jedinci osobitost, s níž sehrává svou úlohu a dává mu prostor, aby v jejím rámci definoval vlastní záměry a vlastní pojetí. Tyto cíle se mohou měnit nejen s ohledem na situační a časový kontext, ale mohou mít původ rovněž v podobě identity, kterou její nositel, představitel role, přijal. Ani tyto identity nemusí být stabilní a mohou se vzájemně dostávat do konfliktu. „*Jednotlivci, kteří tvoří zahraniční politiku, zastávají řadu úloh v různých systémech a jsou současně ve své roli vystaveni řadě konfliktních očekávání.*“²³ Ovšem pokud k tomuto střetu rolí dojde, záleží na jejich vykonavateli, jakou interpretaci pro tuto situaci zvolí a jak se s konfliktem vyrovná. Se vznikem konfliktu se tak rozšiřuje pole pro samostatné rozhodování aktéra. Ačkoliv jsou tedy aktéři ve svém samostatném rozhodování omezováni institucemi a jejich pravidly i existencí očekávání, která jsou každé roli přirozeně přisuzována, stále zde existuje prostor pro svébytné jednání představitelů jednotlivých rolí, a to platí i při vytváření politiky na úrovni Evropské unie.

Jednotlivá pojetí teorie rolí se propojují a často prolínají, důležité je, že ačkoli jsou jejich představitelé omezováni ať už institucionálními pravidly nebo vnějšími očekáváními, stále jsou v mnoha ohledech suverénními vykonavateli vlastní koncepce národní politiky.

²² Tamtéž, s. 16.

²³ Tamtéž, s. 23.

1.2 Leadership

Americký politolog, Joseph S. Nye formuluje leadership jako mobilizování lidí za nějakým účelem. Jako vztah, který orientuje a mobilizuje stoupence. Podle Nyeovy definice je lídr ten, kdo pomáhá skupině vytvářet a dosahovat sdílené cíle.²⁴ Zastávat funkci lídra ovšem samo o sobě nestačí, neboť slovy Josepha Nye „*být na pozici lídra je jako mít rybářský lístek, nezaručuje to, že člověk chytí rybu.*“²⁵ Důležité je, aby lídr byl především schopen stanovit cíle, pro něž umí nadchnout a kolem kterých dokáže soustředit své sympatizanty. Správně stanovené záměry jsou takové, které posilují kohezi uvnitř této skupiny, její identitu a jež stimulují její členy k akci, k spolupráci za naplnění těchto idejí. Leadership také znamená vztah, odkazuje se k pojmu moci, kterou lídr disponuje a jež je mu dána prostřednictvím těch, kdo jej podporují a přijímají za svého představitele. Vzniká tak distribuce mocí a kompetencí. Ustavuje se řád. Testem pro lídra pak je, zda jeho „tým“, nebo také skupina jeho následovníků, spolupracovníků a podporovatelů, je pod jeho vedením blíže uskutečnění všeho, oč se snaží. Nye pojímá leadership jako proces, který se skládá z lídrů, stoupců a kontextu. Právě kontext zahrnuje situační dimenzi, jež do značné míry udává, jaké cíle budou sledovány a jaký lídr je nejlépe pomůže naplnit. Podstatné pak je dobře porozumět právě kontextu a podle toho zvolit vhodnou strategii. Spíše tedy než na osobu lídra se Nye ve své koncepci leadershipu soustředí na průběh jeho výkonu a s tím spojené otázky. Skrze tento proces se jak lídři, tak jejich stoupci učí, jak v jeho rámci vykonávat své role a jak je přizpůsobit měnícím se podmínkám. Právě v tomto bodě se koncept leadershipu propojuje s teorií rolí, neboť ať již je leadership vnímán skrze proces nebo skrze aktéry, kteří jej tvoří, zůstává neodmyslitelně navázán na chování všech činitelů, jež se tohoto procesu účastní. Jak Nye sám přiznává, v zásadě neexistuje žádná univerzálně platná definice leadershipu.²⁶ Z tohoto důvodu stále vznikají nové studie, které se zabývají problematikou leadershipu a snaží se nacházet nové způsoby, jak leadership uchopit a jak popsat ideálního lídra.

²⁴ NYE, Joseph S.: *The Powers to Lead*. Oxford University Press 2008, s. 19.

²⁵ Tamtéž, s. 19.

²⁶ Shodně se vyjadřuje Fairholm, Mathew R., když cituje uznávaného odborníka v oblasti výzkumu leadershipu Ralpha Stogdilla: „*Existuje tolik definic leadershipu jako lidí, kteří se je snaží formulovat.*“ FAIRHOLM, Mathew R.: *Different perspectives on the practise of leadership*. Public Administration Review, Vol. 2004, No. 5, s. 579.

Leadership je sám o sobě dynamickým konceptem, předznamenává pohyb, posun, změnu, akci a sílu, ale také komunikaci, motivaci a interpersonální kontakt. Může být obecně zkoumán ze dvou perspektiv.²⁷ Úžeji zaměřený pohled se koncentruje na osobu lídra a jeho charakteristiky, schopnosti a umění vhodné reakce v nejrůznějších situacích. Středobodem tohoto přístupu je tedy lídr a jeho konání. V druhém pojetí je leadership nahlížen skrze otázku *Co je, co zahrnuje, co skutečně představuje?* Toto prizma je méně konkrétní, spíše filozofické a soustředí se na hledání správného obsahu pojmu v širším měřítku i souvislostech. Náhledů na leadership existuje velké množství, stejně jako typologií a teorií leadershipu.^{28 29} Patrně nejznámější teorií je tzv. *Teorie plného rozsahu* (Full-range theory of leadership), jejímž autorem je americký vědec Bernard M. Bass. Bass ve své teorii spojuje komponenty transformačního a transakčního leadershipu a vytváří celostně pojatý model, zaměřený na vzorce jednání vedoucích aktérů. Transakční leadership je spojen především se sociální směnou. Lídři dosahují svých cílů pomocí této směny a nabízí tak například subvence za příspěvky na volební kampaň, nebo pracovní místa za hlasy ve volbách.³⁰ Tento lídr vyjednává pro svou podporu a snaží se uzavřít co nejlepší „obchod“ k oboustranné spokojenosti s dosaženými zisky. Transformační leadership nefunguje na těchto do značné míry materiálních základech. Je zaměřen na dosahování cílů abstraktnější povahy. Lídr tohoto typu shromažďuje své stoupence k naplnění sdílených potřeb a zájmů. Je to silná osobnost, která pomáhá svým následovníkům růst a vyvíjet se v nové lídry. Podporuje jejich motivaci, dodává jim pocit důvěry. *“(…) transformační leadership může podnítit své přívržence k rozvoji jejich schopností a vést k vysokému uspokojení celé skupiny i organizace.”*³¹ Bassova koncepce leadershipu se identifikuje s představitelem lídra, v centru jejího zájmu není proces, jako v pojetí Josepha Nyeho, jehož součástí lídr je, ale jeho vlastní osobnost a konání. Zatímco transakční leadership se orientuje na každodenní vyjednávání a v případě politického lídra na vytváření politiky a získávání politické podpory pro svou osobu a pro své politické návrhy a vnímá tudíž lídra skrze jeho negociační schopnosti, transformační leadership se

²⁷ FAIRHOLM, Matthew R.: *Different perspectives on the practise of leadership*. Public Administration Review, Vol. 2004, No. 5, s. 579.

²⁸ Jednotlivými perspektivami leadershipu se ve své práci věnuje Arthur G. Jago. Viz: JAGO, Arthur G.: *Leadership: Perspectives in Theory and Research*. Management Science, Vol. 28, No. 3, s. 315–336.

²⁹ Zajímavou je v otázce leadershipu aplikace teorie her, konkrétně věžňova dilematu, jímž se ve svém textu zabývají američtí vědci Fiona McGillivray a Alastair Smith. Ti zkoumají, jak změna na pozici lídra a domácí politické instituce za využití konkrétních restriktivních strategií ovlivňují míru hodnověrnosti mezinárodních dohod o spolupráci. Viz: MCGILLIVRAY, Fiona – SMITH, Alastair: *The Impact of Leadership Turnover and Domestic Institutions on International Cooperations*. Journal of Conflict Resolution, Vol. 49, No. 5/2005, s. 639–660.

³⁰ BASS, Bernard M. – RIGGIO, Ronald E.: *Transformational Leadership*. London 2006, s. 3.

³¹ Tamtéž, s. 3.

svým smyslem nachází o úroveň výše. Jeho jádrem je cesta k naplnění sdílených cílů lídra a skupiny jeho následovníků. „*Transformační leadership znamená inspirování stoupenců k dosažení společné vize celé skupiny nebo jednotky, před níž stojí výzva inovativního řešení problémů, a je také o rozvoji vůdčích schopností těchto stoupenců cestou učení, zajištění podpory i výzev.*“³² Bassova teorie plného rozsahu může být vnímána také jako strategie nebo návod, jak se stát úspěšným lídrem. Aplikace všech prvků jeho teorie tak může sloužit jako normativní rámec k uchopení prakticky pojatého leadershipu.³³

Kromě teorie rolí nalézá leadership konjunkci také s konstruktem gender.³⁴ Gender je další z perspektiv, skrze něž lze na leadership pohlížet. Gender jakožto přístup ke vnímání a analýze leadershipu nabývá na relevanci nejen z důvodu rostoucí emancipace žen, ale také proto, že ačkoli ženy pronikají do nejvyšších exekutivních funkcí, jsou jejich počty nadále velice nízké. Také z tohoto důvodu je pozornost vědeckých studií, zabývajících se genderovou problematikou, směřována k zjištění rozdílů v provádění leadershipu mezi oběma pohlavími. Ženám jsou nejvíce připisovány charakteristiky orientace na tým, snahy o kooperaci, empatie, nekonfliktnost či vytváření konsenzu.³⁵ Studie amerických vědců odvodila z těchto vlastností typologii leadershipu a snažila se určit, jaký typ leadershipu ženy preferují.³⁶ Studie potvrdila rozdíly v provádění leadershipu mezi muži a ženami, ovšem nikoliv závratné.³⁷ Ačkoliv studie prokázala týmovou orientaci žen v řídicích funkcích, hodnotově založený a participativní leadership, ženy se stejně jako muži odmítavě stavěly k lidsky zaměřenému leadershipu (Human oriented leadership), který je založen na projevech podpory a ohleduplnosti. Obě pohlaví se také shodla na potřebě začlenění hledisek svých spolupracovníků do svých rozhodnutí. Spíše než kulturně, byl typ preferovaného leadershipu odvozen od specifík prostředí, v němž zkoumaní lídři pracovali.

³² Tamtéž, s. 4.

³³ Bassovou teorií plného rozsahu v aplikaci na americkou federální vládu se ve své studii zabývají TROTTIER, Tracy – WART, Montgomery Van – WANG, XiaoHu: *Examining the Nature and Significance of Leadership in Government Organisations*. Public Administration Review, March-April 2008, s. 319-333.

³⁴ Gender je v sociálních vědách obecně vnímán jakožto sociální konstrukt. Viz např. RISMAN, Barbara J.: *Gender as a Social Structure. Theory Wrestling with Activism*. Gender and Society, Vol. 18, No. 4/2004, s. 429-450.

³⁵ KLENKE, Karin: *Women and Leadership: A Contextual Perspective*. New York, Springer Publishing Company 1996, s. 130.

³⁶ PARIS, Lori D. – HOWELL, Jon P. – DORFMAN, Peter W. – HANGES, Paul J.: *Preferred Leadership Prototypes of Male and Female Leaders in 27 Countries*. Journal of International Business Studies, Vol. 40, No. 8/2009, s. 1396-1405.

³⁷ Tamtéž, s. 1402.

Ačkoli je Angela Merkel jednou z mála žen, které vystoupaly do nejvyšších exekutivních funkcí státu a nahlížení jejího leadershipu z genderové perspektivy by tak v jejím případě bylo relevantní, nezahrnuje předkládaná práce konstrukt genderu mezi aspekty své analýzy. Leadership jako teoretický koncept je v práci pojímán skrze proces, který definoval Joseph S. Nye jako složený z lídrů, stoupenců a kontextu. Tento přístup je doplněn o Fairholmovo prizma úžeji zaměřeného leadershipu, které se soustředí na osobu samotného lídra a jeho schopnosti agregace a naplňování zájmů jeho stoupenců a každodenní tvorby politiky. S ohledem na předmět práce se tento pohled soustředí na hodnocení úspěšnosti Angely Merkel při dosahování cílů na úrovni Evropské unie a na její vyjednávací umění ve sféře domácí i evropské politiky.³⁸

1.3 Pojem zkrocená velmoc Petera J. Katzensteina

Známý americký politolog německého původu Peter J. Katzenstein charakterizoval sjednocené Německo jako zkrocenou velmoc (tamed power). V knize nesoucí stejný název *Zkrocená velmoc: Německo v Evropě* (Tamed power: Germany in Europe), hledá odpověď na otázku, „proč se Německo, nejmocnější stát Evropy, jeví, jakoby se chtělo vzdát své nově nabyté moci?“³⁹ Katzenstein se ohlíží zpět do historie poválečné Evropy⁴⁰, v jejímž kontextu vnímá kořeny internacionalizace německé identity.⁴¹ Rozdělení Německa i světové politiky v době studené války a vznik evropského integračního projektu jsou dle Katzensteina faktory majícími klíčový dopad na nastavení německé politiky před i po znovusjednocení německého státu. Evropská integrace představovala zejména v 50. letech pro Německo způsob a prostředek návratu do Evropy, mezi suverénní státy⁴² vytvářející evropskou politiku. Přirozená odpověď na otázku, jak by se tedy Německo mělo vztahovat k Evropě před i po roce 1989, zní - skrze evropskou integraci.⁴³ Poválečný vývoj měl také zásadní vliv na odmítnutí *hard power* ze strany Německa a jeho orientaci na *soft power* a multilateralismus.

³⁸ Míněna je politika Evropské unie jako soubor jednotlivých politik a jejich výstupů.

³⁹ KATZENSTEIN, Peter J.(ed.): *Tamed power: Germany in Europe*. Ithaca, NY, Cornell University Press 1997, s. 2.

⁴⁰ Myšlena druhá světová válka, stejně tak v celém dalším textu podkapitoly.

⁴¹ KATZENSTEIN (ed.): c.d., s. 25.

⁴² Myšleno s odkazem na budoucnost.

⁴³ KATZENSTEIN, Peter J.: *United Germany in an Integrating Europe*. Current History, Vol. 96, No. 608/1997, s. 120.

Katzenstein k tomu říká, že Německo doslova vypustilo pojem moci ze svého politického slovníku a nahradilo jej pojmem *politická odpovědnost*. Katzenstein také spatřuje blízkou podobnost mezi institucionálním uspořádáním Německa a Evropské unie. V obou případech je moc sdílena, suverenita je tak v případě Evropské unie sdružená a v případě Německa jde dokonce o semisuverenitu. Katzenstein argumentuje, že internacionalizace německé národní identity je důsledkem právě těchto podobností.⁴⁴ Německé znovusjednocení podle Katzensteina nepřineslo prudkou změnu v kurzu německé politiky navázané na EU a principy soft power. Podpisem Maastrichtské smlouvy naopak došlo k podpoření internacionalizace Německa, neboť byly posíleny pravomoci a postavení Länder v rámci německého politického systému.⁴⁵ Staly se v otázkách regionálního rozvoje kompetentními suverény oprávněnými samostatně navazovat přeshraniční spolupráci. Dalšími přídatnými činiteli se staly okolnosti přijetí eura, zavedení jednotných cestovních pasů nebo vyhlášení hymny Evropské unie.

Simon Bulmer označení Německa jako zkrocené velmoci poněkud reviduje. Dle něj dnes v plné míře neodpovídá reálné politické situaci uvnitř země ani mezinárodnímu postavení Německa. Bulmer naopak ve své práci uvádí argument, že evropská integrace není pro Německo již cílem sama o sobě, ale lze u něj v této souvislosti pozorovat asertivnější i uvážlivější přístup⁴⁶. Stejně stanovisko zastává rovněž německý politolog Wilhelm Knelangen, který říká, že od 90. let je v německé politice možné spatřovat orientaci na vlastní národní cíle a kalkulaci nákladů jednotlivých integračních projektů i samotného členství země v EU.⁴⁷ „Existuje všeobecná shoda, že konec studené války podstatně změnil německé politické prostředí, ovšem menší jednota panuje v tom, zda a v jakém rozsahu je tato změna patrná v provádění politiky a jaké důsledky bude mít pro roli Německa v mezinárodních vztazích.“⁴⁸ Otázka vnímání změny německé politiky v kontextu mezinárodních vztahů je úzce spojena s teoretickou perspektivou, jejímž prostřednictvím je na ni pohlíženo. Zatímco z pohledu realistů není Německo dostatečně autonomní a důrazné v prosazování národních

⁴⁴ Tamtéž, s. 117.

⁴⁵ Tamtéž, s. 120.

⁴⁶ BULMER, Simon: *Germany and the European union: from tamed power to normalized power?* International Affairs, Vol. 86, No. 5/2010, s. 1053.

⁴⁷ KNELANGEN, Wilhelm: *Eine neue deutsche Europapolitik für eine andere EU?* Bundeszentrale für politische Bildung: <http://www.bpb.de/apuz/28826/eine-neue-deutsche-europapolitik-fuer-eine-andere-eu?p=all> (15.3.2013).

⁴⁸ WELSH, Helga A.: *Germany: Ascent to Middle Power*. In: TIERSKY, Ronald – OUDENAREN, John Van: *European Foreign Policies: Does Europe Still Matter?* Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 2010, s. 218.

zájmů, jiní vidí německou zahraniční politiku optikou neorealismu a z těchto pozic kritizují neochotu Německa podílet se na vojenských operacích při řešení mezinárodních konfliktů.⁴⁹

Poválečné Německo je nejčastěji charakterizováno jako proevropská, civilní mocnost⁵⁰, kterou Hanns W. Maull definuje jako weberiánský ideální typ aktéra mezinárodních vztahů, který se snaží „civilizovat vztahy mezi státy podél linií jeho vlastní domácí demokratické politiky.“⁵¹ „Civilní mocnost nepřehlíží národní zájmy, nejde ale při jejich realizaci individuální cestou, nýbrž působí v kontextu rostoucí vzájemné závislosti mezinárodních vztahů.“⁵² Důraz na multilateralismus byl pro německou zahraniční politiku v poválečném období typický. V oblasti bezpečnosti a obrany se projevoval úzkým sepětím s NATO, jeho externí politika byla zase provázána s EU. Navzdory transformaci mezinárodního prostředí po konci studené války i po znovusjednocení obou německých státních celků, Německo svůj zahraničněpolitický diskurs nezměnilo. Zůstalo stabilně ukotveno v demokratických mezinárodních strukturách, věrně navázáno na své dlouholeté partnery. Signifikantní změna ovšem nastala v mezinárodním postavení Německa, jež se vyvinulo ve skutečně respektovaného, suverénního aktéra.⁵³ S touto skutečností souvisí rovněž proměna role Německa ve vztahu k EU. Německá evropská politika se stala asertivnější a více nezávislou. Simon Bulmer proto hovoří o normalizaci německé diplomacie, konečně připravené jednat jako kterýkoli jiný členský stát.^{54 55}

⁴⁹ Tamtéž, s. 218.

⁵⁰ MAULL, Hanns W.: *Germany and Japan: The New Civilian Powers*. Foreign Affairs, Vol. 65, No. 5/1991, s. 91-106.

⁵¹ MAULL, Hanns W.: *Europe and the New Balance of Global Order*. International Affairs, Vol. 81, No. 4/2005, s. 780.

⁵² HANDL, Vladimír (ed.): *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Praha 2011, s. 17.

⁵³ Helga A. Welsh v této souvislosti hovoří o mezinárodní rehabilitaci Německa po druhé světové válce, jež byla dosažena skrze evropskou integraci a multilateralismus. WELSH, H.: c.d., s. 221.

⁵⁴ BULMER, S.: c.d., s. 1071.

⁵⁵ S tezí o normalizaci německé politiky směrem k Evropské unii souhlasí také Adrian Hyde-Price a Charlie Jeffery, kteří se rovněž zabývají proměnou role Německa uvnitř EU. Viz. HYDE-PRICE, Adrian – JEFFERY, Charlie: *Germany in the European Union: Constructing Normality*. Journal of Common Market Studies, Vol. 39, No. 4/2001, s. 689-717.

Tato kapitola se koncentrovala na teoretické uchopení předmětu práce prostřednictvím teorie rolí, konceptů leadershipu a zkrocené velmoci. Teorie rolí umožňuje vnímat evropskou politiku Německa nejen optikou zahraničněpolitického vystupování země jako celku a chápat tak výstupy jeho politiky jako výsledek ujednání politického aparátu země v obecném rozměru, ale rovněž soustředit se přitom na osobu představitele exekutivy, který je primárně zodpovědný za formulaci národní koncepce role státu v zahraniční politice, byť tuto koncepci nevytváří jen on sám. Holstiho typologie koncepcí těchto rolí navíc poskytuje příležitost aplikovat jeho teorii na reálný výkon politiky a sledovat proměny chování státu v závislosti na situačním i časovém kontextu. V této souvislosti je významná rovněž postava lídra exekutivy, což reflektuje nejen samotná teorie rolí, ale odezvu tato skutečnost nachází zejména v teoretickém konceptu leadershipu a jeho pojetí dle Josepha S. Nye a využitím perspektivy Matthewa Fairholma. Nye, stejně jako Holsti, nepřístupuje k postavě lídra samostatně a nepřipisuje mu nepřiměřené kompetence. Nye vnímá lídra skrze proces, jehož se účastní, ve spojitosti s jeho stoupenci a v návaznosti na kontext, v němž tento proces probíhá. Lídr tak neztrácí na své důležitosti, je pouze postaven do souvislosti s prostředím, jež ho obklopuje. Právě tato souvislost zejména s ohledem na historický vývoj německého státu, jeho zahraniční politiky a mezinárodního postavení v období po druhé světové válce je akcentována v konceptu zkrocené velmoci, jež pro označení Německa užil Peter J. Katzenstein. Důležitost tohoto kontextu vystupuje do popředí zvláště v případě německého státu, neboť jen tak je možné vnímat změnu, která se odehrála nejen uvnitř země, ale se stejnou intenzitou také v jeho vnější politice a ve vztahu k Evropské unii. Simon Bulmer proto Katzensteinovo označení reviduje a nazývá současné Německo jako normalizovanou velmoc.

2. Evropské determinanty německé evropské politiky

Tato kapitola se soustředí na zachycení vývoje německé evropské politiky v kontextu proměn mezinárodněpolitického uspořádání od konce druhé světové války do současnosti. Záměrem kapitoly je vysledovat události, jež měly směřodatný vliv na koncepci zahraniční politiky Německa a vedly tak k transformaci jeho role uvnitř integračních struktur Evropy. Kapitola je rozdělena do několika částí, nejprve se pozornost koncentruje na formující aspekty pozice Německa v rámci evropské integrace a posléze svůj zájem obrací k fenoménu německo-francouzského partnerství, který dodnes představuje základní stavební kámen sjednocené Evropy.

*„(...) federální republika deklaruje svoji připravenost legislativní cestou přenést suverénní moci na mezinárodní instituce..., čímž chce dosáhnout bezpečného, pokojného a trvalého pořádku v Evropě i ve světě.“*⁵⁶ Hlavním cílem prvního poválečného kancléře Konrada Adenauera bylo ukončení okupačního statutu Německa a obnovení jeho suverenity.⁵⁷ Adenauer v denacifikační politice vítězných mocností nespatořoval vhodný prostředek vedoucí k vymýcení a trvalému odmítnutí zla války i myšlenky nacionálního socialismu⁵⁸, nevěřil, že restrikce, ponížení a uznání kolektivní viny dají vzejít stabilnější budoucnosti. Větší naděje byly vkládány do kolektivního zapomení. Se vznikem západních okupačních zón a počínajícím politickým rozdělením Německa dle nesmiřitelné logiky Západ-Východ se německá demokratická politická reprezentace ještě silněji přimkla k hodnotové orientaci politiky svých nynějších spojenců jakožto definičnímu elementu nové existence Německa. Situace nového kancléře ovšem ani v tomto ohledu nebyla snadná, neboť mnozí jeho kolegové v parlamentu vnímali jakýkoli krok, který Německo přibližoval k Západu, jako příspěvek k jeho rozdělení.⁵⁹ Proti závazkům Německa ve strukturách Západu se z tohoto důvodu stavěla zejména SPD, jež se tak vyslovila proti členství země v Radě Evropy a

⁵⁶ ADENAUER, Konrad: *Germany and the Problems of Our Time*. International Affairs, Vol. 28, No. 2/1952, s. 158.

⁵⁷ BARING, Arnulf – SCHÖLLGEN, Gregor: *Kanzler, Krisen, Koalitionen. Von Konrad Adenauer bis Angela Merkel*. Pantheon, München 2006, s. 41.

⁵⁸ JUDT, Tony: *Postwar. A History of Europe Since 1945*. London 2005, s. 56-57.

⁵⁹ BARING, A. - SCHÖLLGEN, G.: c.d., s. 38.

negativní stanovisko zaujala i vůči návrhu Montánní unie.⁶⁰ Konrad Adenauer naproti tomu veškeré příležitosti, které Německu dávaly možnost upevnit jeho vazbu na Západ, vítal, neboť přesvědčením demokrat si velmi dobře uvědomoval, že německá bezpečnost i prosperita je od něj plně odvozena. Proto také vstřícně přijal návrh na vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO)⁶¹ a podporoval veškeré posilování evropské integrace i její bezpečnostní dimenzi.⁶² Adenauerův optimistický náhled na Schumanův plán ovšem nesdíleli nejen opoziční sociální demokraté, ale i někteří jeho spolustraníci z průmyslového křídla křesťanské demokracie, stejně jako liberální strany FDP. Postupně se velká část tehdejší politické reprezentace shodovala v názoru, že smlouva zakládající Evropské společenství uhlí a oceli sice pro Německo a jeho průmysl znamená, že dotčená odvětví budou do značné míry sloužit francouzským zájmům a potřebám, avšak vnímala současně, že odmítnutí francouzského návrhu by německou průmyslovou produkci poškodilo mnohem více. Kurt Schumacher, poslanec za sociálně demokratickou SPD, k tomu ovšem uštěpačně poznamenal, že smlouva o ESUO prodlužuje okupační statut Německa o dalších padesát let.⁶³

Odborníci v oboru evropské a německé politiky Simon Bulmer, Stephen Padgett a Charlie Jeffery rozlišují v rámci německé politiky v kontextu evropské integrace tři etapy.⁶⁴ První je nazvána jako založení (*foundation*) a zahrnuje léta 1949-1969; druhá, konsolidační fáze (*consolidation*), je rámována roky 1969-1998 a třetí etapa, autory vnímána jako nastupující krize (*gathering crisis*), je datována od roku 1998 do současnosti.

⁶⁰ Tamtéž, s. 38.

⁶¹ Jak píše Hans-Peter Schwarz, Konrad Adenauer v Schumanově plánu spatřoval základ budoucí evropské federace a on sám byl této myšlence velmi nakloněn. SCHWARZ, Hans-Peter: *Konrad Adenauer, Volume 1*. Berghahn Books 1995, s. 608.

⁶² Projekt Montánní unie byl ve své podstatě zachráněn finanční pomocí proudící do Evropy ze Spojených států v rámci Marshallova plánu, neboť ten sehrál klíčovou úlohu v obnovení a podpoře ekonomických aktivit válkou zdrčeného starého kontinentu. Francie navíc díky této injekci amerického kapitálu byla schopna oživit svůj průmysl a posílit své postavení vůči Německu. Viz: LOVETT, A. W.: *The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950-1952*. The Historical Journal, Vol. 39, No. 2/1996, s. 428.

⁶³ SCHWARZ, Hans-Peter: c.d., s. 608.

⁶⁴ BULMER, Simon – JEFFERY, Charlie – PADGETT, Stephen: *Rethinking Germany and Europe. Democracy and Diplomacy in Semisovereign State*. Palgrave 2010, s. 2

2.1 Založení 1949-1969

Raná fáze první etapy je poznamenána zejména začátkem studené války. Ještě před rozdělením země se německá politická reprezentace na západě i na východě snažila o udržení úzkých vzájemných kontaktů a chtěla tak přispět k zachování celistvosti Německa. Tomuto záměru měla sloužit také stálá konference všech stran napříč okupačními zónami, která by v konečné podobě vedla k vytvoření jakéhosi předstupně celoněmeckého parlamentního tělesa. Tento plán nakonec ztroskotal v důsledku vměšování a ovlivňování politických reprezentantů ze strany okupačních sil, jejichž zástupci do značné míry určovali program vyjednávacího procesu. K negativnímu výsledku přispěl i postoj SPD, jež se odmítla na konferenci podílet, dokud nebude zrušen zákaz její existence v sovětské sféře vlivu.⁶⁵

Studená válka zasáhla do vývoje Německa se zvláštní intenzitou, země se ocitla v ohnisku ideologicko-mocenských sporů, jejichž patrně nejnapjatější část představoval Západní Berlín a otázka jeho statutu. Bezpečnost Německa byla zcela v rukou vítězů války. Závažnost situace se neprojevovala pouze na německém území, horký konflikt, odrážející nesmířlivost vztahů mezi Západem a Východem, vypukl mimo Evropu a v roce 1950 eskaloval na Korejském poloostrově. Rozdělená Korea pro Německo představovala určitou paralelu jeho vlastních poměrů a němečtí politici se obávali, že k podobnému vývoji může dojít i v jejich vlastní zemi.⁶⁶ Konrad Adenauer proto od Západu požadoval větší bezpečnostní záruky a zasazoval se také o vytvoření evropské armády podle návrhu René Plevéna, neboť toto řešení Německu umožňovalo znovuvyzbrojení jeho armády, jež by se podílela na ochraně německého území a zároveň pro ně znamenalo i obnovení státní suverenity, která byla ztracena v prohrané válce. Spojené státy vnímaly zapojení Německa do bezpečnostních struktur Západu jako nezbytné a po napadení Jižní Koreje jejím severním sousedem jako neodkladné.⁶⁷ Apelovaly proto na své evropské spojence, zejména Francii a Velkou Británii, aby vyjádřily tomuto záměru podporu, ovšem ve Francii myšlenka na obnovení německých vojenských sil probudila staré děsy. Navzdory tomu ukázaly Spojené státy svoji neústupnost a trvaly na začlenění Německa do

⁶⁵ KRIEGER, Karl Friedrich – MÜLLER, Helmut – VOLRATH, Hanna: *Dějiny Německa*. Praha 1995, s. 332.

⁶⁶ BARING, A. - SCHÖLLGEN, G.: c.d., s. 39.

⁶⁷ Jako reálné ohrožení ze strany Sovětského svazu byla vnímána již blokáda Západního Berlína v roce 1948-1949, která poukázala na zranitelnost Západu a na potřebu zajistit bezpečnost hranic s Východem. Ovšem skutečné přehodnocení v otázce německého znovuvyzbrojení znamenala válka v Koreji, která přiměla Spojené státy k urychlenému jednání s jejich západoevropskými partnery o nezbytnosti vytvoření německých ozbrojených sil. Viz: LARGE, David Clay: *Germans to the Forefront: German Rearmament in the Adenauer Era*. The University of North Carolina Press 1996, s. 36-62.

Atlantického paktu.⁶⁸ Jakkoli se západoevropští představitelé spolu se svými partnery na druhé straně Atlantiku shodovali na potřebě zajistit bezpečnost západní Evropy na Rýnu, nenabíraly jejich úvahy v této otázce stejný směr. Francouzi i Britové upřednostňovali chránit německé území prostřednictvím vlastních spojeneckých armád bez aktivní podpory samotného Německa. Francie si nepřála, aby se její odvěký rival stal členem Severoatlantické aliance⁶⁹, a představila proto alternativní koncepci řešení německého vyzbrojení. Plevénův plán počítal s vytvořením evropské armády, za jejíž činnost by byl politicky zodpovědný evropský ministr obrany. Tento ambiciózní záměr, který by vedl k institucionalizaci jednotné armády zemí západní Evropy, ovšem nakonec ztroskotal. Zástupci států, s jejichž účastí návrh počítal, se shodli na tom, že úřad evropského ministerstva obrany zároveň vyžaduje zřízení evropské federace, a podobná idea byla především pro Francii, ale i Velkou Británii nepřijatelná.⁷⁰ Spojené státy zatím netrpělivě čekaly, zda konkurenční francouzský projekt přinese očekávané výsledky a napomůže vytvoření jednotného evropského vojska. Zvažovaly také odepřít Francii další poskytnutí finanční pomoci, ukáže-li se francouzská iniciativa jako bezvýsledná.⁷¹ Proti Plevénově plánu vystupovali ve francouzském parlamentu zejména komunisté, ale i gaullisté, jejichž početní síla byla nepoměrně větší. Odpůrce německého vyzbrojení ovšem není možné obecně stranicky vymezit, neboť se ve stranách nacházeli napříč politickým spektrem. Ačkoli ministerský předseda Pierre Mendéz-France se opakovaně snažil získat návrhu podporu, jeho ratifikaci nezajistil. Pozdější francouzský prezident de Gaulle dokonce řekl, že souhlas s Evropským obranným společenstvím pro něj znamená vymazání Francouzů jakožto národa.⁷² Plevénův plán očekávání skutečně nenaplnil a lze spekulovat, zda nebyl spíše manévrem, majícím za cíl zdržet obnovení německé ozbrojené síly.⁷³

⁶⁸ ONSLOW, C. G. D.: *West German Rearmament*. World Politics, Vol. 3, No. 4/1951, s. 462.

⁶⁹ V očích Francie měl Atlantický pakt pouze dočasný účel, jednotná evropská armáda byla naopak řešením schopným trvale překonávat rozpory mezi vojenskými koncepcemi jednotlivých zemí. Viz: ONSLOW, C. G. D.: *West German Rearmament*. World Politics, Vol. 3, No. 4/1951, s. 471. Tato skutečnost si ovšem poněkud odporuje s návrhem textu smlouvy zakládající Evropské obranné společenství, neboť jak poznamenává americký právník rakouského původu J.L. Kunz, dle článku 38 smlouvy bude Společenství existovat do té doby, dokud nebude nahrazeno jiným. Viz: KUNZ, Joseph L.: *Treaty Establishing the European Defence Community*. The American Journal of International Law, Vol. 47, No. 2/1953, s. 7.

⁷⁰ ONSLOW, C. G. D.: c.d., s. 469.

⁷¹ Tamtéž, s. 470.

⁷² GEPPERT, Dominik: *Die Ära Adenauer*. WBG Darmstadt 2007, s. 49.

⁷³ WALTON, Clarence C.: *Background for the European Defence Community*. Political Science Quarterly, Vol. 68, No. 1/1953, s. 55.

Po neúspěchu s vytvořením Evropského obranného společenství byly hledány další alternativy, které by vedly k uspokojivému řešení otázky remilitarizace Německa. Spojené státy se nadále pokoušely dosáhnout maxima, jež spatřovaly zejména v začlenění Západního Německa do NATO. Kromě očekávaného zlepšení obranyschopnosti Západní Evropy byla oceňována také hospodářská výkonnost Německa i vojenské kvality jeho původní armády.⁷⁴ Protože Francie trvala na kontrole německého vyzbrojení především skrze evropské bezpečnostní těleso, bylo Německo zejména z iniciativy Velké Británie a jejího labouristického premiéra Anthony Edena⁷⁵ nejprve začleněno do Západoevropské unie a okamžitě poté také do Severoatlantické aliance. Přijetí Západního Německa do NATO bylo pro zemi z mezinárodněpolitického hlediska mimořádně důležité, neboť s tím úzce souviselo ukončení jejího statutu okupované země a znovunabytí státní suverenity.⁷⁶ Konrad Adenauer se velmi snažil o to, aby se Německo co nejrychleji vrátilo na scénu světové politiky jako důvěryhodný a respektovaný partner, který nebude spojován s agresivním militarismem, ale naopak bude vnímán jako stabilní opora Západu. Zároveň se pro Německo v rámci Severoatlantického paktu pokoušel vyjednat co nejrovnější podmínky⁷⁷, ačkoliv sám musel učinit ústupky, které mu vyčítali jak vládní spojenci, tak protivládní opozice. Že vstup Německa do NATO nebyl jednoduchou věcí ani uvnitř země samotné, dokládají rozpory, které doprovázely hlasování o této záležitosti v německém parlamentu. Především sociální demokraté (SPD) živili tuto debatu obavami ze zhoršení vztahů se Sovětským svazem a ze vzkříšení militantních nálad německého národa. Nejvíce strachu ale vyvolal Erich Ollenhauer, tehdejší vůdce SPD, tvrzením, že následování Západu bude mít konsekvence v trvalém rozdělení Německa na dva nepřátelské státy.⁷⁸ Také lídr koaličního protějšku vládní křesťanskodemokratické strany Thomas Dehler z FDP s nelibostí pohlížel na skutečnost, že se s německým vstupem do NATO pojila také otázka budoucího statutu Sárska, německého průmyslového území spadajícího do francouzské okupační zóny. Kancléř Adenauer zaujal

⁷⁴ KUNZ, Josef L.: *The London and Paris Agreements on West Germany*. The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 2/1955, s. 210.

⁷⁵ Dle Lawrence S. Kaplana se Velká Británie německého znovuvyzbrojení neobávala tolik jako Francie, neboť měla na paměti, že nacistická minulost se netýkala jen Německa, ale také dalších západoevropských zemí. Z tohoto pohledu neztrácely obavy z nové německé agrese na relevanci, ale byly podstatně umenšeny. Viz: KAPLAN, Lawrence S.: *NATO and Adenauer's Germany: Uneasy Partnership*. International Organisation, Vol. 15, No. 4/1961, s. 618.

⁷⁶ BRIGGS, Herbert W.: *The Final Act of the London Conference on Germany*. The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 2/1955, s. 154.

⁷⁷ Adenauer byl velmi schopný vyjednaváč, činil sice ústupky, ale dokázal mnohem více získat. Stál si za svým. Jak píše Charles Williams v obsáhlé biografii Konrada Adenauera: „*Kancléř jednal opravdu tvrdě – německá armáda nebude existovat, dokud Německo zůstane okupovanou zemí. Amerika se musí rozhodnout.*“ WILLIAM, Charles: *Adenauer: otec nového Německa*. Praha 2000, s. 289.

⁷⁸ KAPLAN, Lawrence S.: c.d., s. 622.

smířlivý postoj a v nadcházejícím lidovém hlasování slíbil vyjádřit podporu sárské autonomii. FDP kritizovala jak francouzskou snahu získat co největší vliv v průmyslově vyspělém Sársku, tak kancléřovu politiku kompromisů, které s ohledem na začlenění Německa do NATO učinil. Postavení Sárska, či další pobyt spojeneckých vojsk v Německu vnímala jako urážku národní důstojnosti.⁷⁹

Obavy z poškození národních zájmů i mladé poválečné ekonomiky nebyly zcela neopodstatněné. Sársko v mnohém připomínalo oblast Porúří, rovněž průmyslové části, jež v hlavách zástupců vítězných mocností vzbuzovala plány na využití jejího ekonomického potenciálu. Německé hospodářství a hospodářská produkce navíc podléhaly restrikcím a plánování, které okupačním silám umožňovaly jejich vývoj efektivně kontrolovat.⁸⁰ Otázky týkající se další budoucnosti Německa a německé pozice v rámci poválečného mezinárodněpolitického uspořádání tak byly mimořádně citlivé a vyvolávaly mezi stranami silné kontroverze. Ačkoliv Konrad Adenauer v čele křesťanskodemokratické unie vyhrál v roce 1953 volby do federálního parlamentu, v němž jeho strana obsadila většinu křesel, a on sám požíval všeobecné autority, nebylo jeho postavení v tehdejší atmosféře napjatého očekávání příštího vývoje událostí snadné, a to ani uvnitř vlastní strany.⁸¹ Stále živá také zůstávala touha po německém znovusjednocení. V tomto opět do značné míry našly SPD i FDP společnou řeč. Argumentovaly, že dříve než dojde k začlenění Německa do NATO, mělo by dojít k jeho scelení. Sám Stalin proto již v březnu 1952 ve své nótě vyzval západní spojence k vytvoření jednotného, ale neutrálního německého státu. Sověti za tímto účelem rovněž připravovali setkání se zástupci SPD, aby společně zahájili zápas za německé sjednocení a odmítnutí obnovy wehrmachtu.⁸² Tento záměr se ovšem nezdařil, dříve než k němu mohlo dojít, se Spolková republika Německo oficiálně 5. 5. 1955 stala suverénním státem.

⁷⁹ Tamtéž, s. 622.

⁸⁰ SIEGFRIED, Thomas: *Konrad Adenauer und die Entstehung der BRD*. Berlin 1989, s. 230.

⁸¹ GRANIERI, Ronald J.: *The Ambivalent Alliance: Konrad Adenauer, the CDU-CSU, and the West, 1949-1966*. Berghahn Books 2004, s. 71.

⁸² WILLIAMS, Ch.: c.d., s. 334.

Konrad Adenauer kladl důraz na politickou stabilitu. Volební slogan, který CDU použila pro parlamentní volby v roce 1957, „*Žádné experimenty*“ (Keine Experimente), pravděpodobně nejlépe vystihoval jeho politický postoj, jenž se vyznačoval orientací na Západ, aniž by dělal zásadní rozdíly mezi rodícím se projektem evropské integrace a Atlantickým paktem a upřednostňoval tak jedno před druhým.⁸³ Jako vhodný způsob řešení problémů, jimž byl po válce vystaven německý průmysl, se zdála být myšlenka Evropského hospodářského společenství (EHS), uvádějící do praxe principy tržního hospodářství, ekonomické liberalizace a volného pohybu kapitálu. Tyto ideje rezonovaly s pojetím Ludwiga Erharda, německého ministra hospodářství, který se již krátce po skončení války vyslovoval proti státnímu plánování a naopak vstříc zavedení svobodného, kompetitivního podnikání.⁸⁴ Erhard si byl ovšem velmi dobře vědom reality poválečné situace, jež v Německu panovala, a proto nepřicházel s drastickými návrhy změn, které by ztížily již dosti nepříznivé životní podmínky běžných obyvatel. Přesto se bezprostředně po provedení měnové reformy v roce 1948 a zavedení německé marky bída ještě prohloubila. Kritici zejména z řad sociální demokracie Erhardovi vyčítali, že liberalizace cen uvedla nejslabší společenské vrstvy do propastné nouze. Tak jako ostatní země Evropy si ale ani Německo nemohlo dovolit zavrhnout ekonomické plánování a státní dohled nad klíčovými zdroji obživy i surovinami a materiály, jako jsou uhlí, ocel, plyn, elektřina, či železo.⁸⁵ Erhardův přístup k poválečné ekonomice tak lze spíše označit jako sociálně-tržní hospodářství, jež v sobě kombinovalo prvky socialistického plánování i kapitalistické volnosti trhu. Již začátkem 50. let zažívá německá ekonomika oživení, které se postupně vyvíjí v konjunkturu. Německo v této době profituje zejména ze zahraniční poptávky po výrobcích, na něž se jeho průmysl specializoval – po vozidlech, strojích, elektronice či chemických produktech.⁸⁶ Ludwig Erhard, tvůrce německého hospodářského zázraku, proto na přípravném sjezdu CDU k volbám do parlamentu ve svém proslovu předpověděl vstup do nové fáze vývoje poválečného hospodářství. „*Vstupujeme do takzvané nové fáze sociálně tržního hospodářství, která jednotlivcům přinese více než jen svobodu od materiální nouze a sociální jistoty, ale která v nich rovněž probudí nové vnímání života.*“⁸⁷ Erhard se zároveň vyjádřil proti ekonomickému dirigismu, který dle něj zadušuje soukromé iniciativy a pomáhá udržovat závislost občanů na

⁸³ GERSDORFF, Gero von: *Adenauers Außenpolitik gegenüber den Siegermächten 1954*. München 1994, s. 341-344.

⁸⁴ ERHARD, Ludwig: *Deutsche Wirtschaftspolitik. Der Weg der Sozialen Marktwirtschaft*. Düsseldorf und Wien 1962, s. 23.

⁸⁵ GEPPERT, D.: c.d., s. 26.

⁸⁶ Tamtéž, s. 63.

⁸⁷ ERHARD, L.: c.d., s. 341.

státu. V umenšení jeho role naopak spatřoval cestu k blahobytu – k blahobytu pro všechny. Toto slovní spojení (*Wohlstand für Alle*), které tvořilo nosnou linii jeho projevu, se posléze stalo programatickým motivem volební kampaně strany. Erhard byl také zastáncem dalekosáhlé evropské integrace, která měla v první řadě spočívat v hodnotově-politickém uspořádání.⁸⁸ Podporoval neomezenou soutěž mezi státy i jejich ekonomickou spolupráci, s nedůvěrou ale hleděl na vznikající institucionální zázemí tohoto projektu, neboť byrokracie a nařízení spojené s jeho fungováním představovaly zbytečné omezení volného obchodu. Adenauer považoval ekonomické smýšlení svého ministra často za příliš liberální, v podpoře integrace se s ním ale shodoval. Tento přístup byl zčásti ovlivněn politikou západních spojenců, kteří po Stalinově smrti začali postupně přehodnocovat naléhavost obrany západní Evropy v podobě německé předsunutí fronty a zvažovali naopak myšlenku neutrální zóny na německém území.⁸⁹ Adenauer se tohoto řešení silně obával, strachoval se, že se Spojené státy nakonec z Evropy zcela stáhnou a vydají tak Německo všanc Sovětům. Nemohl-li důvěřovat účinnosti obranného paktu, snažil se alespoň o těsné ekonomické spojení se státy západní Evropy prostřednictvím navrhovaného posílení evropské hospodářské spolupráce. Ta v sobě zahrnovala rovněž obchod se štěpným materiálem, který měl probíhat v rámci Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM). Přestože jednou z podmínek, kterou si Spojené státy před vstupem Německa do NATO kladly, bylo, že na německém území nebude probíhat vývoj jaderných zbraní, Adenauer věřil, že smlouva o EURATOM by prakticky umožňovala výrobu jaderných hlavic. Stále sledoval cíl zajištění obrany Německa. Toto jeho úsilí bylo ještě podpořeno poté, co Američané představili tzv. Radfordův plán na snížení počtu amerických konvenčních vojsk v Evropě a jejich nahrazení jadernou palebnou silou.⁹⁰

Evropská hospodářská integrace za dané situace nepředstavovala jen nejlepší možné řešení, či východisko z nouze. Adenauer byl přesvědčeným eurofederalistou, který doufal ve vytvoření Spojených států evropských. Pozice Německa ale byla zejména v raném poválečném období velice komplikovaná a německý kancléř musel prozíravě zvažovat veškeré své politické jednání. Skutečnost, že Západní Německo navázalo diplomatické vztahy s Moskvou a snažilo se tak o snížení napětí mezi oběma zeměmi, vyvolala ostrou kritiku ze strany západních spojenců. Ve snaze o uklidnění vzájemných vztahů a na důkaz neměnné orientace Německa na Západ byla formulována tzv. Hallsteinova doktrína, která sice přiznávala Sovětskému svazu zvláštní postavení jako jednomu z vítězů války, ale současně

⁸⁸ ERHARD, Ludwig: *Wohlstand für Alle*. Düsseldorf 1957, s. 307.

⁸⁹ WILLIAMS, Ch.: c.d., s. 336.

⁹⁰ GRANIERI, R.: c.d.,s. 88.

jasně vymezovala společný postup politiky Západního Německa se Západem. Spolková republika se také označila za oficiálního zástupce všech Němců a odmítla jakékoli diplomatické styky se zeměmi, které by uznaly existenci východní Německé demokratické republiky.⁹¹ Adenauer důsledně odmítal veškeré návrhy na vytvoření neutrální bezjaderné zóny ve střední Evropě, jejíž součástí se mělo stát sjednocené Německo. Ačkoliv s tímto plánem přišli Sověti, zanedlouho našel porozumění také u Spojených států, které jej vnímaly jako vhodný způsob snižování napětí.⁹² Sověti brzy dali svým záměrům větší důraz, když Nikita Chruščov vypověděl čtyřmocenský statut Berlína a vypukla druhá Berlínská krize. Západní spojenci odmítli zaujmout vůči Sovětům v této otázce nekompromisní stanovisko, nepřáli si situaci ještě vyostřovat. Když v roce 1961 nastoupil do prezidentského úřadu John F. Kennedy, angažovanost Spojených států v Německu se ještě snížila. Spojené státy setrvaly v politice udržování statu quo, Kennedy věřil spíše v postupné ekonomické vyčerpání Sovětského svazu než přímou konfrontaci.⁹³ Berlínská krize nakonec vyústila ve stavbu Berlínské zdi, čímž došlo k pohřbení nadějí na dosažení německého sjednocení. Konrad Adenauer již dlouho předtím pocítoval zklamání nad postupem spojenců a zejména Spojených států. Těžiště své politiky tak pomalu přesouval směrem k evropské integraci a snažil se o sblížení s francouzským prezidentem de Gaullem. Navzdory tomu, že se oba státníci v mnohých ohledech názorově rozcházeli, včetně pohledu na vývoj spolupráce uvnitř Evropského hospodářského společenství, podařilo se jim překonat vzájemné rozpory a uzavřít Elysejskou smlouvu, která dodnes tvoří základ francouzsko-německého smíření. Došlo tak k vytvoření partnerství, jež se stalo klíčovým zdrojem dynamismu evropského integračního projektu. Prezident de Gaulle ovšem německému kancléři dával od počátku jasně najevo, kdo bude vůdčí silou tohoto svazku.⁹⁴

Zatímco Adenauerův nástupce, Ludwig Erhard, s francouzským prezidentem příliš společné řeči nenašel a odmítal zejména jeho přístup k evropské integraci, založený na mezivládním principu nebo také na Evropě států, Erhardův následovník Kurt Kiesinger se ve vztahu k de Gaullovi snažil o vstřícnější postoj.⁹⁵ Bez ohledu na odlišnosti v politickém stylu a názory na další směřování Evropy, se oba němečtí kancléři jasně orientovali na posilování integrace Evropy skrze spolupráci s Francií. Ačkoliv tedy Erhard, sledující spíše

⁹¹ WILLIAMS, Ch.: c.d., s. 344.

⁹² NOVÁK, Miloslav: *Kancléř Adenauer*. Praha 1995, s. 112.

⁹³ Tamtéž, s. 135-136.

⁹⁴ KOCH, Peter: *Konrad Adenauer: eine politische Biografie*. Reinbeck bei Hamburg 1985, s. 315.

⁹⁵ SLOANE, John H.: *Political Integration in European Community*. Canadian Journal of Political Science, Vol. 1, No. 4/1968, s. 448.

supranacionální linii integrace, neměl příliš pochopení pro mezivládní podobu francouzského návrhu na vytvoření politické unie, přesto zdůrazňoval důležitost německé evropské politiky založené na francouzsko-německé spolupráci: „*Nebyla by zde žádná Evropa, žádná evropská politika, evropská integrace, Atlantické partnerství bez této báze (...) Francouzsko-německá vazba by neměla být exkluzivní, ale měla by spojovat Evropu dohromady.*“⁹⁶

2.1.2 Konsolidace 1969-1998

S nástupem Williho Brandta do úřadu německého kancléře počíná takzvaně druhá, konsolidační, fáze německé existence ve strukturách Evropského společenství. Jeho jmenování znamená určitý předěl v dějinách německé poválečné politiky, přinejmenším pak zásadní změnu postoje Německa směrem k Východu.⁹⁷ Brandt, první sociálnědemokratický kancléř, stál v čele středolevé koalice, již jeho strana utvořila s liberální FDP. Svého úřadu se Brandt ujal v době relativní stability, po překonání hospodářské recese, které Německo čelilo v druhé polovině 60. let. Již ve svém projevu při nástupu do funkce ohlásil zahraničně politické priority své vlády: „*Pozice Spolkové republiky Německo musí být upevněna ve stávajících vazbách. Je zapotřebí vyvinout také nové úsilí. Pro naši spolkovou republiku neexistuje žádná jistota bez Západu. Pro bezpečnou budoucnost Německa neexistuje jiné řešení bez smíření a zdárné spolupráce také směrem na Východ. Bude to dlouhá cesta bez iluzí, která nám nedovolí žádná klopýtnutí.*“⁹⁸ Brandtovi se podařilo to, čeho jeho předchůdci ve jménu Hallsteinovy doktríny nemohli nikdy dosáhnout. Ačkoli spolková vláda oficiálně nepřistoupila na sovětské požadavky a diplomaticky neuznala Německou demokratickou republiku, potvrdila alespoň stávající hranice mezi oběma částmi Německa a významně tak přispěla k uzavření dohody se Sověty, ztělesněné v Moskevské smlouvě. Brandtův východopolitický kurs směřující k uvolnění napětí mezi Sovětským svazem a SRN, na jehož horizontu stálo německé sjednocení, rezonoval s postojem předsedy koaliční FDP, Waltera Scheela⁹⁹. Hlavním motivem ovšem bylo uchování jednoty národa skrze častější výměnu

⁹⁶ Tamtéž, s. 448.

⁹⁷ Vnitropolitickému vývoji s důrazem na aktéry stranické politiky v době Brandtova zvolení se podrobněji věnuje článek Lewise Joachima Edingera. Viz: EDINGER, Lewis J.: *Political Change in Germany: The Federal Republic After 1969 Election*. Comparative Politics, Vol. 2, No. 4/1969, s. 549-578.

⁹⁸ DOLLINGER, Hans: *Willy, Willy! Der Weg des Menschen und Politiker Willy Brandt*. München 1970, s. 94.

⁹⁹ SCHÖLLGEN, Gregor: *Willy Brandt. Die Biografie*. Berlin – München 2001, s. 66-67.

obyvatel mezi NDR a SRN, stejně jako potřeba vyhnout se další krizi, která by ohrozila neuralgický bod Německa, jímž byl Západní Berlín.¹⁰⁰ Brandtova „*Ostpolitik*“¹⁰¹ ale zanedlouho přinesla pokrok také v této otázce.

K uvolnění atmosféry došlo rovněž na úrovni Evropského společenství. Po demisi francouzského prezidenta de Gaulla se mohl opět rozeběhnout integrační proces. Brandtova východní politika v žádném ohledu neznamenal rezignaci na politiku směrem na Západ. Nikterak nerevidovala těsnost vztahů Německa se Západem, kde stále patřily Spojené státy a Evropské společenství mezi jeho dva nejvýznamnější partnery. Brandt sám se angažoval v otázce rozšíření Evropského společenství, snažil se o navázání přátelských vztahů s Velkou Británií a podporoval její snahy o vstup.¹⁰² Akcentována za Brandtovy vlády byla rovněž vazba s Francií, jejíž nový prezident vzbuzoval naděje na reorientaci francouzské politiky směrem k podpoře rozvoje evropské integrace. Georges Pompidou ovšem tyto naděje zcela nevyplnil, přijetím Velké Británie do Evropského společenství se snažil spíše o balancování síly svého německého partnera, jehož ekonomickou prosperitu i Brandtovu východní politiku vnímal jako potenciální ohrožení Francie do budoucna.¹⁰³

Zatímco se Evropské společenství probouzí z eurosklerózy 60. let, svět je v letech 70. konfrontován s dvěma ropnými šoky, které důkladně prověřily odolnost jeho ekonomiky, bytostně závislé na levných dodávkách černého zlata. Zemětřesení se v této době po odhalení Guillaumovy aféry¹⁰⁴ odehrálo také v útrobách politické scény německé spolkové republiky a vedlo k odstoupení Willyho Brandta z kancléřského úřadu. Jeho nástupcem byl hlas SPD a FDP zvolen Helmut Schmidt, jehož vláda se hlásila k heslům „*kontinuita*“ a „*koncentrace*“, čímž chtěla vyjádřit pokračování předchozí Brandtovy linie v zahraniční politice a ve světle hospodářské krize omezení vnitropolitických reforem.¹⁰⁵ Německá ekonomika byla krizí těžce zasažena, nezaměstnanost se v roce 1974 blížila milionu.¹⁰⁶ Nový kancléř proto okamžitě vyhlásil politiku střídmosti a uskrovnování, již začal už Willy Brandt, jehož vláda dokonce na

¹⁰⁰ KRIEGER, K. F. – MÜLLER, H. – VOLRATH, H.: c.d., s. 397.

¹⁰¹ Blížeji se tématu Brandtovy východní politiky věnuje německý politolog Peter H. Merkl. Viz: MERKL, Peter H.: *The German Janus: From Westpolitik to Ostpolitik*. Political Science Quarterly, Vol. 89, No. 4/1974-1975, s. 803-824.

¹⁰² DOLLINGER, Hans: c.d., s. 115.

¹⁰³ PICKLES, Dorothy: *The Decline of Gaullist Foreign Policy*. International Affairs, Vol. 51, No. 2/1975, s. 231-232.

¹⁰⁴ Günter Guillaume, referent v úřadu kancléře a blízký Brandtův spolupracovník byl v roce 1974 obviněn ze špionážní činnosti pro NDR. Brandt v důsledku této události sám svoji funkci opustil.

¹⁰⁵ KRIEGER, K. F. – MÜLLER, H. – VOLRATH, H.: c.d., s. 409.

¹⁰⁶ SCHÖLLGEN, G.: c.d., s. 167.

přechodnou dobu vydala zákaz výjezdu osobních aut a omezení spotřeby energií.¹⁰⁷ Boj s ekonomickou recesí se stal hlavní prioritou Schmidtovy vlády jak na úrovni domácí politiky, tak ve sféře politiky zahraniční. Na rozdíl od Brandta, jehož funkční období se protínalo s vládou Georgese Pompidoua, navázal Schmidt se svým francouzským protějškem Valéry Giscardem d'Estaingem skutečné politické partnerství i osobní přátelství.¹⁰⁸ Francouzsko-německé spojenectví bylo o to významnější, že Spojené státy ve světle porážky ve válce ve Vietnamu, aféry Watergate i skutečnosti, že se Sovětskému svazu podařilo dosáhnout jaderné parity, dočasně zažily mírný propad jejich mezinárodněpolitického vlivu.¹⁰⁹ To se projevilo i v rámci transatlantických a specificky americko-německých vztahů, které byly poznamenány nepříznivým vývojem americké ekonomiky. Spojené státy se těžce vypořádávaly s ekonomickými dopady svých vojenských-politických výdajů směřujících do zahraničí a konkrétně vyznívajících na případu války ve Vietnamu a jejich platební bilance se dostávala do deficitní fáze. To s sebou neslo přímé důsledky pro samotné Německo i celou demokratickou Evropu, která byla nucena zvýšit své platby v rámci NATO.¹¹⁰ Souběžně s tím došlo k prudkému nárůstu inflace, proti níž brettonwoodský režim jen těžko hledal záruky, což ohrožovalo sílu a stabilitu marky.

Protože nebylo možné, aby se státy s vážnými hospodářskými důsledky vypořádaly samy, svolal francouzský prezident setkání s šesti ekonomicky nejvyspělejšími zeměmi v Rambouillet u Paříže. Francouzi těžce nesli přechod od brettonwoodského systému pevných směnných kurzů, jenž považovali za příčinu mnoha ekonomických problémů, naproti tomu Spojené státy, na schůzce zastoupené Geraldem Fordem, hájily volně pohyblivý mechanismus, ale přistoupily na francouzský požadavek, že budou v případě nezbytnosti ručit za dolar¹¹¹. Hlavním výsledkem jednání v Rambouillet byla shoda všech zúčastněných neprovádět žádná vlastní protekcionistická opatření, která by dále poškodila jiné země. S Giscardem d'Estaingem přichází do francouzské politiky určité usmíření se Spojenými státy, signifikantní odklon od gaullistické politiky jeho předchůdce.¹¹²

¹⁰⁷ KRIEGER, K. F. – MÜLLER, H. – VOLRATH, H.: c.d., s. 413-414.

¹⁰⁸ SCHMIDT, Helmut: *Außer Dienst. Eine Bilanz*. Siedler Verlag 2008, s.21.

¹⁰⁹ HANRIEDER, Wolfram F.: *Germany as Number Two? The Foreign and Economic Policy of the Federal Republic*. International Studies Quarterly, Vol. 26, No. 1/1982, s. 67.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 65.

¹¹¹ BARING, A. – SCHÖLLGEN, G.: c.d., s. 177-178.

¹¹² SMOUTS, Marie Claude: *French Foreign Policy: The Domestic Debate*. International Affairs, Vol. 53, No. 1/1977, s. 36.

Po pádu brettonwoodského systému se Německo společně s Francií snažily nalézt řešení problému měnové stability, která byla zejména v kritickém období 70. let ohrožena turbulencemi světové ekonomiky. Výsledkem debat o podobě tohoto mechanismu se stalo zavedení pevných směnných kurzů uvnitř šestky států náležejících do Evropského hospodářského společenství (EHS). Německo se tímto krokem vystavilo přílivu inflace z členských zemí EHS, které nebyly stejně disciplinované v otázce cenové stability, ovšem eliminovalo dopad možných otřesů vně evropského integračního rámce.^{113 114} Vznikl tak Evropský měnový systém (EMS) opírající se o Evropskou měnovou jednotku (ECU) jako prostředek transakcí mezi zúčastněnými státy. Ačkoliv ECU nebyla vázána na žádnou konkrétní měnu, která by sloužila jako její opora, postupně jednotlivé země participující na tomto systému samy vázaly své měny na německou marku.¹¹⁵ Odborníci v oboru ekonomie Ronald MacDonald a Mark Taylor k tomu poznamenávají: *„Zdá se očividné, že se Německo stalo dominantním hráčem uvnitř EMS, když provádělo svou monetární politiku převážně autonomně, zatímco ostatní členové se pokoušeli přiblížit německému standardu.“*¹¹⁶ Německo se dle svých slov stalo sponzorem Evropy, donátorem závazků druhých.¹¹⁷ Ovšem i přesto, že v těžkých časech hospodářské recese 70. let bylo vícekrát nuceno přistoupit k devalvaci marky, což bylo Helmutu Schmidtovi často vyčítáno¹¹⁸, podařilo se mu alespoň profitovat z exportu německých produktů a společně s Francií vytvořit další stupeň na cestě k měnové unii.

Zatímco lze v ekonomické politice vlád Helmuta Schmidta a Valéry Giscarda d'Estaingna pozorovat konvergentní prvky¹¹⁹, jejich následovníci Helmut Kohl a Francois Mitterrand už shodu hledali jen těžko. Jejich stanoviska se rozcházela v ohledech energetické politiky, průmyslu i světového obchodu, kde měla Francie často sklon zavádět protekcionistická opatření. *„Program ‚Keynesianismu v jedné zemi‘, jímž byly charakteristické první dva roky Mitterrandova prezidentství, se neslučoval s prioritami Spolkové republiky.“*¹²⁰ Ačkoli

¹¹³ SMIEGELOW, Henrik – SMIEGELOW, Michéle: *The New Mercantilism in International Relations. The Case of France's External Monetary Policy*. International Organisation, Vol. 29, No. 2/1975, s. 385

¹¹⁴ Zejména se obrnilo vůči dolarové politice Spojených států, které využívaly své obchodní partnery a spojence v Evropě ke krytí jejich měnové politiky. HANRIEDER, W.: c.d., s. 73.

¹¹⁵ FRIEDEN, Jeffrey A.: *Real Sources of European Currency Policy: Sectoral Interests and European Monetary Integration*. International Organisation, Vol. 56, No. 4/2002, s. 834.

¹¹⁶ MACDONALD, Ronald – TAYLOR, Mark P.: *Exchange Rates, Policy Convergence, and the European Monetary System*. The Review of Economics and Statistics, Vol. 73, No. 3/1991, s. 556.

¹¹⁷ HANRIEDER, Wolfram F.: c.d., s. 68.

¹¹⁸ SMIEGELOW, H. – SMIEGELOW, M.: c.d., s. 386-388.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 386.

¹²⁰ PULZER, Peter: *German Politics 1945-1995*. Oxford University Press 1995, s. 150.

v tomto směru se jejich stanoviska rozcházela, v jiném zase nabírala na síle snaha o nalezení shody ve společném postupu. To se týkalo jak spolupráce na úrovni Evropského společenství, tak v rámci transatlantického partnerství a NATO. Obě země podporovaly dozbrojení Evropy, tedy jinak řečeno rozmístění atomových raket středního doletu v západní Evropě poté, co Sovětský svaz začal nahrazovat své rakety s jadernými hlavicemi namířené na západní Evropu modernějšími.¹²¹ François Mitterrand sice kritizoval rozhodnutí Severoatlantické aliance nezahrnout do tohoto dozbrojení také francouzské území¹²², ale velmi dobře si uvědomoval, že i přesto je ve francouzském zájmu toto rozhodnutí podpořit. Německo se oproti Schmidově politice 70. let, která příliš nerezonovala s činností Carterovy administrativy, snažilo o opětovné sblížení se Spojenými státy a tento závazek se stal jádrem Kohlovy transatlantické politiky.¹²³ Německo se silně obávalo poklesu angažovanosti Spojených států v Evropě a pokoušelo se obnovit těsný vztah spolenectví s úřadem prezidenta Reagana, ovšem „blízké ideologické a osobní partnerství, které existovalo mezi prezidentem Reaganem a (Margaret, pozn. aut.) Thatcher, oslabovalo Kohlův vliv; až poté, co George Bush vystřídal Reagana v roce 1988, získala Spolková republika Německo svou pozici předního evropského partnera Spojených států zpět.“¹²⁴

Osud Evropy spočíval stále do značné míry v rukou mimoevropských sil, ať už to byly Spojené státy na straně jedné, nebo Sovětský svaz na straně druhé. Období vlády Helmuta Kohla se neslo ve znamení mohutných změn světového politického uspořádání, které měly razantní dějinný dopad také na oba německé státní celky. Změnu ale hlásal již sám Kohl ve své volební kampani v roce 1983, s níž nakonec zvítězil.¹²⁵ Zahraniční politiku Kohlovy administrativy provázela kontinuita důrazu na tři styčné body, které tvořily evropská integrace, transatlantické partnerství a Ostpolitik, jejíž základy položil Willy Brandt. Kohl, podpořený převratným vývojem v mezinárodních vztazích na konci 80. let, formuloval zahraničněpolitické cíle Německa sebevědoměji a již na začátku svého funkčního období otevřeně prohlásil, že se nevzdává snu německého znovusjednocení.¹²⁶ Ve stejném duchu, když už bylo znát pnutí mezi Moskvou a jejími satelity, se snažil Východní Německo přimět

¹²¹ BARING – SCHÖLLGEN: c.d., s. 209.

¹²² HARRISON, Michael M.: *Mitterrand's France in the Atlantic System: A Foreign Policy of Accommodation*. Political Science Quarterly, Vol. 99, No. 2/1984, s. 228.

¹²³ BARING – SCHÖLLGEN: c.d., s. 205.

¹²⁴ PULZER, Peter: c.d., s. 149.

¹²⁵ MASER, Werner: *Helmut Kohl. Der deutsche Kanzler*. Ullstein 1990, s. 223.

¹²⁶ Tamtéž, s. 226.

k větší nezávislosti a vnitřní politické liberalizaci.¹²⁷ Francie se společně s Velkou Británií velmi obávaly síly jednotného Německa, a jestliže jeho znovusjednocení nemohly zabránit¹²⁸, snažily se je alespoň pevněji včlenit do evropských integračních struktur, jež v té době charakterizoval plán na vytvoření měnové unie. Hlavním záměrem Francie bylo vytvořit zázemí pro snadnější kontrolu či sdílení suverenity Německa, k čemuž měnová unie směřovala, neboť skrze ni německá centrální banka přišla o svůj dominantní vliv v měnové oblasti.¹²⁹ Kancléř ‚sjednotitel‘, Helmut Kohl, se ovšem po vzniku jednotného Německa od podpory prohlubování integrace nijak neodvrátil, naopak nadále opíral svoji politiku o spolupráci v jejím rámci. Ve svém projevu před prvním sjednoceným Bundestagem řekl: „*Německo je naše domovina, Evropa naše budoucnost. Jádrem a základnou evropské integrace je pro nás Evropské společenství, které chceme přeměnit v Evropskou unii.*“¹³⁰ S podpisem Maastrichtské smlouvy, která Evropskou unii zakládá, se pojil i časový rámec pro zavedení jednotné měny, v jehož důsledku došlo k rozpuštění silné německé marky, nesoucí v sobě i část hrdosti německého národa. Helmut Kohl ztrátu národní měny, symbolu německého ekonomického úspěchu, vnímal jako daň za sjednocení, prostředek jak upokojit obavy z nepřiměřeného vlivu sceleného Německa.^{131 132}

Tento přístup se ovšem velmi rychle stal předmětem sporů na domácí politické scéně, neboť spojení s východní částí rozděleného německého území s sebou přineslo značné hospodářské zatížení, s nímž se německá ekonomika nebyla schopna bez potíží vyrovnat. Zadlužení Německa ovšem plynulo nejen ze skutečnosti znovusjednocení, ale vycházelo i z participace v systému jednotné evropské měny.¹³³ Z tohoto důvodu také vláda Helmuta Kohla, a potažmo i jeho nástupce Gerharda Schrödera, zaujala opatrnější postoj

¹²⁷ PULZER, P.: c.d., s. 150.

¹²⁸ Existují domněnky, že francouzský prezident Mitterrand jednal se Sověty o společném postupu proti německému sjednocení. Viz: SPOHR, Kristina: *German Unification: Between Official History, Academic Scholarship and Political Memoirs*. The Historical Journal, Vol. 43, No. 3/2000, s. 876.

¹²⁹ MAZZUCELLI, Colette: *France and Germany at Maastricht. Politics and Negotiations to Create the European Union*. New York and London 1997, s. 45.

¹³⁰ Tamtéž, s. 51.

¹³¹ BARING – SCHÖLLGEN: c.d., s. 264.

¹³² Rozpuštění ekonomické síly Německa v systému jednotné měny ale důrazně odmítá Beverly Crawford, která naopak zastává názor, že němečtí zástupci vstupem do evropské měnové unie sledovali vytvoření mechanismu, jenž bude uzpůsobený německým zájmům. Němci dle ní doufali, že v důsledku monetární unie nebudou slabší evropské ekonomiky devalvovat vlastní měny a nebudou tak konkurovat německým vývozcům na světových trzích. EMU tak naopak byla narýsovaná v souladu s cíli Německa, které se sice vzdalo suverenity v měnových otázkách, ale o to více se pak prostřednictvím EMU mohla projevit německá politická a ekonomická dominance. Viz: CRAWFORD, Beverly: *Power and German Foreign Policy. Embedded Hegemony in Europe*. Palgrave Macmillan 2007, s. 104.

¹³³ ANDERSON, Jeffrey J.: *Germany and Europe: Centrality in the EU*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian: *The Member States of the EU*. Oxford University Press 2005, s. 80.

k východnímu rozšíření Evropské unie, jež s sebou neslo riziko další zátěže ekonomicky vyspělejších členských států.¹³⁴ Evropská politika Německa se tak pomalu přesouvá do své další určující fáze, kterou odborníci na evropskou problematiku definují pod pojmem nastupující krize.

2.1.3 Nastupující krize 1998-

Zatímco Helmut Kohl a jeho vláda byla ochotna nést největší podíl nákladů evropského rozpočtu, s nástupem Gerharda Schrödera se tento přístup mění. Ačkoliv německé znovusjednocení nezpůsobilo pokles podpory Evropské unie a dalšímu prohlubování integrace, přetížený finanční plán Německa vedl jeho zástupce k zaujetí protekcionistického postoje, což se projevilo ostražitostí vůči kompetencím Evropské komise zejména v otázce evropského rozpočtu. Došlo tak k externalizaci interních změn německého státního uspořádání, v jejichž důsledku se Německo snažilo o sledování vlastních zájmů na úrovni Evropské unie i o omezení pravomocí její nadnárodní osy.¹³⁵ Evropský rozpočet se postupně zvětšil, a přestože se příjmy Německa od jeho sjednocení podstatně snížily, přesto zůstalo jeho největším přispěvatelem.¹³⁶ Proto také oponovalo zachování britského rabatu i výši výdajů na společnou zemědělskou politiku, kofinancovanou z Evropského orientačního a záručního fondu pro zemědělství. Toto téma bylo mimořádně citlivé pro Francii, jejíž národní zájmy byly vždy neodmyslitelně spojeny s jejími farmáři. Schröder ovšem zaujal radikální rétoriku, hovořil o tom, že jsou německé peníze v Bruselu rozhazovány a varoval, že německá diplomacie šekové knížky je u konce.¹³⁷ Politologové Brigid Laffan a Michael Shackleton dokonce německou rozpočtovou otázku přirovnávají k britskému problému, který Evropské společenství řešilo na začátku 80. let.¹³⁸

¹³⁴ Tamtéž, s. 80.

¹³⁵ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 8.

¹³⁶ LAFFAN, BRIGID – SHACKLETON, MICHAEL: *The Budget*. In: WALLACE, Helen – WALLACE, William: *Policy Making in the European Union*. Oxford University Press 2000, s. 224-225.

¹³⁷ HYDE-PRICE, A. – JEFFERY, C.: c.d., s. 701.

¹³⁸ LAFFAN, BRIGID – SHACKLETON, MICHAEL: *The Budget*. In: WALLACE, Helen – WALLACE, William: *Policy Making in the European Union*. Oxford University Press 1996, s. 86.

Gerhard Schröder rovněž rozhodně vystupoval proti francouzskému požadavku na zachování parity počtu hlasů Německa a Francie při hlasování v Radě ministrů, který byl projednáván na mezivládní konferenci vrcholící summitem v Nice v prosinci 2000, který připravoval Evropskou unii na zatím největší rozšíření v dějinách evropské integrace. Schröder argumentoval, že je Německo nejlidnatější zemí Unie a mělo by proto mít také odpovídající zastoupení.¹³⁹ Rozhodně nesouhlasil ani se zavedením tzv. dvojí většiny, jež pro dosažení rozhodnutí Rady nově vyžadovala splnění podmínky, aby s předkládaným návrhem vyslovila souhlas většina zemí reprezentujících současně většinu populace EU. Trval naopak na tom, aby v platnost vstoupily ty návrhy, které budou mít podporu zemí zastupujících 62 % populace Evropské unie. Tato varianta by německý vliv výrazně posílila, dávala mu dokonce jisté právo veta. Jak píše Jeffrey J. Anderson: „*Berlin nahradil Bonn.*“¹⁴⁰

Nástup Gerharda Schrödera představuje signifikantní změnu v provádění německé evropské politiky, která v dějinách Německa dosud neměla obdoby. Schröder se samozřejmě mluvil o německých zájmech¹⁴¹, jež v prostoru Evropské unie hodlal naplnit. „*Pokud Schröder byl Evropanem, protože jím chtěl být, nebyl připraven se řídit normativním závazkem francouzsko-německého partnerství, ale spíše kalkulací nákladů a výnosů.*“¹⁴² Od Schrödera tak lze pozorovat ustupování Německa z pozice věrného francouzského spojence, kterým Německo bylo v souladu s Holstiho definicí od konce druhé světové války.

Navzdory tomu, že byl Schröder velmi obezřetný v otázce východního rozšíření a volal po sedmiletém moratoriu na volný pohyb pracovních sil z nově přistoupivších zemí, je podle odborného názoru vědců, zabývajících se problematikou Evropské unie, východní rozšíření tím, co vychýlilo rovnováhu německo-francouzského spojení v německý prospěch¹⁴³. Zatímco Německo mohlo přirozeně šířit svůj vliv do zemí střední a východní Evropy, Francie tuto výhodu geografické blízkosti i historických vazeb postrádala a tak se dle nich naopak Německo pomalu stávalo centrální mocí Evropy.

¹³⁹ DEGGERICH, Markus: *Streit um die Macht: Von Stimmen und Verstimmungen*. Spiegel Online 7.12.2000. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/streit-um-die-macht-von-stimmen-und-verstimmungen-a-106172.html> (26.4.2013).

¹⁴⁰ ANDERSON, Jeffrey J.: c.d., s. 81.

¹⁴¹ HARLEN, Christine Margerum: *The Leadership Styles of German Chancellors from Schmidt to Schröder*. *Politics and Policy*, Vol. 30, No. 2/2002, s. 365.

¹⁴² HYDE-PRICE, A. – JEFFERY, C.: c.d., s. 701.

¹⁴³ Tamtéž, s. 699.

Svoji emancipovanost Německo projevilo rovněž v ohledu evropské konstituční smlouvy, již ve svém projevu v Evropském parlamentu v roce 1999 k životu probudil německý ministr zahraničí Joschka Fischer. Německo původně zamýšlelo vyvinout úsilí k jejímu vytvoření společně s Francií, ale poté, co Francouzi o tuto ideu neprojevali dostatečný zájem, rozhodlo se Německo pro zaujetí politiky „*Alleingang*“, tedy samostatného postupu.¹⁴⁴ Podoba německého návrhu byla poměrně radikální, posilovala Evropský parlament, jenž měl být rozšířen o horní komoru reprezentující zájmy jednotlivých národních států, a zaváděla přímou volbu Evropské komise. Dle Jeffrey Andersona byla jejím konečným cílem federalizace, vznik Spojených států evropských dle linky německé ústavy.¹⁴⁵

Na Schröderově kabinetu již nebylo, aby evropskou ústavní smlouvu dovedl k úspěšné ratifikaci, po francouzském a nizozemském odmítnutí jejího přijetí, spočinula úloha záchrany evropské ústavy na Schröderově nástupci, jímž se poprvé v dějinách Německa stala žena, předsedkyně křesťanskodemokratické strany, Angela Merkel. Merkel již na počátku svého prvního období ve funkci kancléřky dala najevo, že je pro ni oživení ústavní smlouvy pro Evropu prioritou, jež musí být dosažena společným úsilím všech členských zemí. To je také nezbytné k probuzení evropské ekonomiky v intencích ekonomického liberalismu, jež je jediným prostředkem k udržení konkurenceschopnosti evropských trhů zejména vůči asijským produktům¹⁴⁶. Oproti nekompromisnímu postoji Gerharda Schrödera ale Angela Merkel zaujala vstřícnější stanovisko v otázce německého příspěvku do evropského rozpočtu, když odmítla pokračovat ve veřejných vystoupeních proti tzv. britskému rabatu, jenž je dle ní problémem, který je třeba řešit ve vzájemné spolupráci.¹⁴⁷ Již předchozí německá administrativa ukázala odhodlání vést samostatnou evropskou politiku a rovněž nová vláda ve složení velké koalice křesťanskodemokratické unie a sociálně demokratické strany tento kurs potvrdila. Ačkoliv byla Paříž první metropolí, kterou nová německá kancléřka navštívila, další kroky Angely Merkel vedly do Londýna a tato skutečnost dávala tušit, že francouzsko-německá osa evropské integrace nebude tím hlavním a jediným pilířem zahraniční politiky

¹⁴⁴ BULMER, Simon: *GERMANY: From Launching the Constitutional Debate to Salvaging a Treaty*. IN: CARBONE, Maurizio: *National Politics and European Integration from the Constitution to the Lisbon Treaty*. Cheltenham 2010, s. 57.

¹⁴⁵ ANDERSON, Jeffrey J.: c.d., s. 81.

¹⁴⁶ HORSLEY, William: *Merkel Signals German EU Rethink*. BBC 25.11.2005. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4468560.stm> (27.4.2008).

¹⁴⁷ Ve výhledu rozpočtu pro období 2007-2013 došlo k dohodě s britskou vládou o snížení britského rabatu. Viz: BULMER, Simon: *New Labour and European Union 1997-2007. A Constructive Partner?* SWP Berlin, Working Paper, March 2008, s. 10.

německé vlády.¹⁴⁸ Prioritou koalice CDU-CSU a SPD byly ekonomické reformy¹⁴⁹, neboť produktivita německého hospodářství dlouhodobě stagnovala a ohrožovala je také vysoká nezaměstnanost.¹⁵⁰ Na evropské úrovni se proto Merkel rychle shodla s Tonym Blairem v názoru, že model sociálního státu [tak jak byl profilován ve Velké Británii i Německu, pozn. aut.] se ukázal jako neefektivní a je zapotřebí přistoupit k jeho změně.¹⁵¹ Merkel tak, ač z opačného politického tábora, prokázala mnohem větší míru souladu s politikou vlády Tonyho Blaira, která volala po nutnosti vynaložit úsilí za nastartování evropské ekonomiky, než její sociálnědemokratický předchůdce, Gerhard Schröder. Oživení evropské ekonomiky bylo také jednou z hlavních priorit německého předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2007.¹⁵² Evropské předsednictví a předsednictví skupiny G8 tentýž rok bylo první zahraničněpolitickou zatěžkávací zkouškou německé kancléřky. Sama Angela Merkel ve svém projevu v Bertelsmannově Fóru v září 2006 definovala hlavní principy německého předsednictví, jimiž byly probuzení ekonomického dynamismu, jasnější definice evropských hodnot a oživení ústavní smlouvy pro Evropu.¹⁵³ Merkel se zejména v řešení otázky evropské ústavy ukázala jako silný a schopný vyjednaváč, navazovala bilaterální kontakty se svými evropskými protějšky a důraz kladla na ty země, u nichž hrozilo, že ústavní smlouvě nevysloví podporu. Dokázala účinně ustupovat i udržovat nekompromisní postoj. Na jedné straně bylo Velké Británii vyhověno ve věci Listiny základních práv EU, která se pro Británii nestala právně závaznou, na druhé straně německá kancléřka pohrozila zástupcům Polska, že projednávání ústavní smlouvy bude probíhat dále i bez jejich účasti, nepřestanou-li činit obstrukce kvůli zavedení principu dvojí většiny při hlasování v Radě.¹⁵⁴ Angela Merkel se osobně účastnila všech jednání na nejvyšší úrovni, ujala se vedoucí role a zastínila také standardně výraznou úlohu ministerstva zahraničí.

¹⁴⁸ *Merkel Aims to Warm-Up US Ties, Partnership with France*. Deutsche Welle 25.11.2005.

<http://www.dw.de/merkel-aims-for-warmed-up-us-ties-partnership-with-france/a-1784301> (27.4.2013).

¹⁴⁹ *Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit*. Koalitionsvertrag von CDU, CSU und SPD.

11.11.2005, s. 20. <http://www.cducsu.de/upload/koavertrag0509.pdf> (27.4.20013).

¹⁵⁰ CRAWFORD, B.: c.d., s. 53.

¹⁵¹ CONNOLLY, Kate: *Merkel Backs Blair's Vision for Europe*. Telegraph 22.12.2005.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/1506114/Merkel-backs-Blairs-vision-for-Europe.html> (29.4.2013).

¹⁵² *Europa gelingt gemeinsam*. Präsidentschaftsprogramm 1.Januar – 30.Juni 2007.

<http://www.eu2007.de/includes/Downloads/Praesidentschaftsprogramm/EU-P-AProgr-d-2911.pdf>

(30.5.2013).

¹⁵³ MÜLLER-HÄRLIN, Bernhard: *Angela Merkel's Foreign Policy*. Contemporary Review, Vol. 289, No. 1684/2007, s. 5.

¹⁵⁴ LANGGUTH, Gerd: *Angela Merkel. Biografie*. München 2010 (Aktualisierte Neuausgabe), s. 387-388.

Vůdcovský princip Angely Merkel je nejčastěji charakterizován jako pragmatický. Někteří autoři Merkel vyčítají absenci jasné vize, nedostatek charismatu a nečitelnost v postojích¹⁵⁵, jiní oceňují její schopnost dosahovat kompromisů a vyjednávat mezi jednotlivými stranami, čemuž její pragmatický styl politiky nahrává.¹⁵⁶ Sama Merkel své politické motto vyjadřuje slovy „*myslet, konzultovat, rozhodnout, či krok za krokem.*“¹⁵⁷ ¹⁵⁸ Zahraniční politika patří mezi prioritní oblasti zájmu německé kancléřky, jejíž zahraničněpolitická linie nese kontury proaktivnějšího, sebevědomějšího postupu, nastaveného již jejím předchůdcem. Razantní obrat ovšem Merkel učinila v poměru ke Spojeným státům, když se již od prvních dnů ve funkci kancléřky snažila o nápravu americko-německých vztahů, poškozených rozhodnutím Gerharda Schrödera vojensky nepodpořit Spojené státy ve válce v Iráku. „*Vztahy mezi Spojenými státy a Německem tak upadly do krize a prezident Bush odmítal s německým kancléřem po několik měsíců mluvit.*“¹⁵⁹ Schröderovo jednání ovšem znamenalo dosud bezprecedentní krok, signalizovalo, že Německo nemusí vždy automaticky říci ano požadavkům Spojených států.¹⁶⁰ Merkel, ač ve Schröderově politice nepokračovala, prokázala svými zahraničněpolitickými kontakty, že Německo již napříště nebude volit mezi Evropskou unií a Spojenými státy, tedy mezi evropeizmem a atlanticismem nebo dokonce vztahy s Ruskem.¹⁶¹ Třebaže rusko-německé spojenectví již není tak vřelé, jako v době vlády Gerharda Schrödera, jehož s ruským prezidentem pojilo osobní přátelství¹⁶², hlásí se i Angela Merkel k tradici strategického partnerství s Ruskem.¹⁶³ Rusko je významným obchodním partnerem Německa a kromě toho zcela nenahraditelné při zajišťování energetické bezpečnosti Německa i celé Evropské unie. Německo již dále nepotřebuje ochranu Spojených států před sovětskou hrozbou, dnes je naopak budování dobrých vztahů s Ruskou federací v přirozeném zájmu Německa. Tyto úzké kontakty a čilá obchodní výměna ale poněkud oslabují snahy Evropské unie o vytvoření jednotné energetické politiky, neboť privilegovaný vztah Ruska s velkým německým odběratelem, jenž je závislý na dodávkách ruského plynu, brání uskutečnění koherentní evropské energetické strategie, jež by pomohla zejména zemím,

¹⁵⁵ WELSH, H.: c.d., s. 232.

¹⁵⁶ BULMER, Simon: GERMANY: *From Launching the Constitutional Debate to Salvaging a Treaty*, c.d., s. 63.

¹⁵⁷ MÜLLER-HÄRLIN, B.: c.d., s. 2.

¹⁵⁸ Merkel velmi dbá na vlastní informovanost a přípravu, obvykle nečiní rozhodnutí bez důkladné znalosti tématu a zevrubných informací. Viz.: LANGGUTH, G.: c.d., s. 346-347.

¹⁵⁹ WELSH, H.: c.d., s. 228.

¹⁶⁰ BARING-SCHÖLLGEN: c.d., s. 323.

¹⁶¹ MÜLLER-HÄRLIN, B.: c.d., s. 3.

¹⁶² LANGGUTH, G.: 368.

¹⁶³ HANDL, V.: c.d., s. 57.

kteře se na ruské zdroje musí absolutně spolehnout, jako například Estonsko nebo Slovensko.¹⁶⁴

Asi nejvýznamnějším domácím i zahraničněpolitickým tématem pro Německo zůstává ekonomika, s nástupem světové finanční krize o to palčivějším. Koaliční vláda Angely Merkel se zavázala bojovat se stagnací německé ekonomiky i s finančním schodkem země, který způsobil, že Německo nevyhovělo podmínkám plynoucím z Paktu stability a růstu. Beverly Crawford k tomu dodává, že „(...) *persistence moci spojená s dlouhotrvajícím ekonomickým úpadkem může povzbudit německé lídry k odklonu od multilateralismu, pokud je to pro ně výhodné, a motivovat je k asertivnější a sobečtější politice jak uvnitř, tak vně multilaterálních institucí.*“¹⁶⁵ Německé vlády Gerharda Schrödera a Angely Merkel skutečně vykazují prvky mnohem sebevědomější a samostatnější zahraniční politiky v kontrastu k zahraničněpolitickému chování Německa před jeho znovusjednocením. Přesto se sjednocené Německo stále opírá o pilíř evropské integrace, jejíž jádro tvoří francouzsko-německé spojení.

¹⁶⁴ BEHR, Timo: *Germany and the EU's External Policy*. In: DEHOUSSE, Renaud – FABRY, Elvire: *Where is Germany Heading?* Notre Europe, July 2010, s. 40.

¹⁶⁵ CRAWFORD, B.: c.d., s. 54.

2.2 Francouzsko-německý tandem

Realizace evropského integračního projektu svedla dohromady dva odvěké rivaly, Francii a Německo. Francouzsko-německé partnerství bylo v roce 1963 stvrzeno Elysejskou smlouvou, která oba státy zavazovala k vzájemným konzultacím v otázkách zahraniční politiky, ke spolupráci v oblasti kultury a vzdělávání mládeže¹⁶⁶. Ačkoli bylo toto politické sblížení především sňatkem z rozumu, stalo se francouzsko-německé spojenectví jádrem evropské integrace a symbolem míru v Evropě. „*Od začátku studené války, kdy Spojené státy začaly vyvíjet tlak na zahrnutí Západního Německa do antisovětské aliance v Evropě, se stala francouzská poválečná politika rovnováhy moci vůči potenciálně silnějšímu Německu neudržitelná. Francouzské nutkání k protekcionismu proti jejímu sousedu našlo vyjádření v nové strategii napojení Západního Německa na Francii skrze Evropskou integraci.*“¹⁶⁷

Zásadním konstitutivním prvkem francouzsko-německé osy na samém jejím počátku byla vůle jejích zakladatelů, francouzského prezidenta Charlese de Gaulla a německého kancléře Konrada Adenauera, jenž v tomto svazku neměl jednoduchou úlohu, neboť Francie a francouzský generál zejména, hledali s Německem společnou řeč především ve jménu francouzských národních zájmů¹⁶⁸. Snaha ukotvit Německo ve strukturách evropské integrace pod francouzskou kontrolou byla úspěšná. Poválečné Německo se vlivem okolností, vznikem mezinárodněpolitické bipolarity i úsilím jeho politické reprezentace stalo aktérem, jehož zahraniční politika se dodnes nese v intencích multilateralismu, s důrazem na soft power a evropskou integraci. Odborníci se shodují, že Německo vítalo zapojení do evropských integračních struktur hlavně z důvodu očekávaného zlepšení svého mezinárodního i ekonomického postavení, i za předpokladu, že bude respektovat leadership Francie.¹⁶⁹ Přesto se pro Německo multilateralismus, evropská integrace i atlantické spojenectví staly rovněž významnou součástí německé politické identity, jež se nezměnila ani po pádu Berlínské zdi.¹⁷⁰ Francouzsko-německé partnerství je spojením, sloužícím oběma stranám. Třebaže její kořeny byly primárně podbarveny snahou na jednom pólu kontrolovat proměny a vzestup

¹⁶⁶ RIEGERT, Bernt: *What is actually in the Elysee Treaty*. Deutsche Welle 22.1.2013. <http://www.dw.de/in-brief-what-is-actually-in-the-elysee-treaty/a-16520266> (30.4.2013).

¹⁶⁷ DEUBNER, Christian: *France: Contradictions and Imbalances*. In: ZEFF, Eleanor – PIRRO, Ellen B.: *The European Union and the Member States*. Rynne Liener Publishers 2006, s. 61.

¹⁶⁸ WILLIAMS, Ch.: c.d., s. 363-368.

¹⁶⁹ PATERSON, William E.: *The Reluctant Hegemon? Germany Moves Centre Stage in the European Union*. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 49, Annual Review 2011, s. 58.

¹⁷⁰ BULMER, Simon – PATERSON, William E.: *Germany in the European Union: Gentle Giant or Emergent Leader?* *International Affairs*, Vol. 72, No. 1/1996, s. 12.

německé moci ustavením privilegované bilaterální vazby dvou velkých zemí, a na druhém úsilím vypořádat se s minulostí a moci začít znovu a navrátit se do mezinárodního společenství jako jeho respektovaný člen, byla tato spolupráce vždy mimořádně plodná a poháněla evropskou integraci kupředu. Rozpory mezi oběma zeměmi se v této souvislosti objevovaly v paradigmatickém přístupu, zatímco Německo bylo převážně zastáncem hlubší integrace a federalistického pojetí celého projektu, Francie se obávala veškerých změn, jež by významněji posílily pravomoci nadnárodního centra a umenšily svrchovanost národních vlád. „*Spolková vláda kladla vždy zvýšený důraz na rozvoj většinového hlasování v EU, zvláště v otázkách SZBP [Společná zahraniční a bezpečnostní politika, pozn. aut.]...Francie, stejně jako Spojené království, si přála zachovat národní veto v této oblasti, ale na rozdíl od Velké Británie byla více otevřená rozšíření většinového hlasování v jiných sférách politiky.*“¹⁷¹

Francouzsko-německý tandem vykazoval největší dynamiku, došlo-li na nejvyšších státních postech k setkání osobností s ochotou k vzájemnému dialogu, nebo podobnými náhledy na další vývoj a směřování integrace. Ve spojení Helmuta Schmidta s Valéry Giscardem d'Estaingem se tak zrodil Evropský měnový systém, z vlády Helmuta Kohla a Francoise Mitterranda vzešla Maastrichtská smlouva, která založila Evropskou unii a dodnes představuje jeden z nejdůležitějších momentů dějin sjednocené Evropy. Německo bylo vždy ochotným sponzorem evropského integračního projektu i výdajů na zemědělskou politiku, která spadala mezi primárně francouzské sféry zájmu a zároveň představovala největší podíl výdajů.^{172 173} Francie si proto přála zachovat vysoké výkupní ceny zemědělských produktů a podporovat tak své farmáře, zatímco Německo se po sjednocení orientovalo na reformu společné zemědělské politiky cestou omezení této finanční podpory nekompetitivních producentů, jež by zvýhodňovalo větší, konkurenceschopnější farmy.¹⁷⁴ Nejen v tomto bodě se Německo dostalo do sporu se zavedeným územ své existence v rámci evropské integrace. Sjednocení Německa do určité míry vyplnilo obavy jeho evropských partnerů, zejména Francie a Velké Británie, kteří se cítili znepokojeni obnovením německé síly a vzrůstem jeho moci. Gisele Hendriks a Annete Morgan ovšem nepředpokládají, že postavení Německa bylo posíleno jen jeho unifikací, která by mu dovolila začít artikulovat své národní zájmy, neboť dle nich zejména celková „*transformace mezinárodní ekonomiky a modifikace politických*

¹⁷¹ Tamtéž, s. 28.

¹⁷² LAFFAN, B. – SHACKLETON, M.: c.d., s. 217.

¹⁷³ Blížeji se problematice poměru Německa ke společné zemědělské politice věnuje článek politoložky Gisely Hendriks. Viz: HENDRIKS, Gisela: *Germany and the CAP: National Interests and the European Community*. International Affairs, Vol. 65, No. 1/1988-1989, s. 75-87.

¹⁷⁴ ANDERSON, J.: c.d., s. 93.

*podmínek postavily Německo do popředí světové politiky.*¹⁷⁵ Bez ohledu na přesnou příčinu lze ovšem konstatovat, že německá evropská politika i vnitřní rovnováha francozsko-německé osy vychýlené již od založení ESUO ve prospěch Francie, se významně proměnily.¹⁷⁶ Německo neutlumilo své prointegrační cítění, nesleduje výlučně politiku vlastních zájmů ani nezanevřelo na léty prověřenou tradici spolupráce s Francií, jeho mezinárodněpolitické jednání a přístup k Evropské unii se ale staly pragmatičtějšími, „normalizovanějšími“ i svobodnějšími. Kancléř Schröder to při svém nástupu do úřadu vyjádřil slovy: *„Má generace a i ty následující budou Evropany, protože jimi chtějí být, ne proto, že jimi musí být. Suverénní Německo je evropeizované politicky, ekonomicky a také v ohledech identity, Němci se již nepotřebují chytat za slovo kvůli uznání.*“¹⁷⁷ Německo rovněž vždy podporovalo jak prohlubování, tak rozšiřování evropské integrace a tato skutečnost, hluboce zakořeněná v německé identitě, nepřestala platit ani po přenastavení mezinárodněpolitické situace v 90. letech. Pokud se ovšem prohlubování dostalo do konfliktu s rozšiřováním, upřednostňovalo Německo prohloubení, v případě rozšíření na východ pak dbalo jednak svých ekonomických problémů, ale i francozských obav z posunu centrality Evropské unie východním směrem, a proto se přijetí nových členů nestalo hlavní prioritou německé diplomacie.¹⁷⁸ Německo po pádu Berlínské zdi postupně začalo výrazněji sledovat vlastní kurs politiky, a tento posun se projevil i na úrovni EU, ač za vlády kancléře Kohla nebyla tato proměna ještě tak patrná. Německo nezměnilo své hodnoty ani zahraničněpolitickou orientaci, ale jeho chování a vystupování ve vztahu k evropským partnerům i mezinárodnímu společenství obecně se stalo asertivnější a nezávislejší. Stále více si uvědomovalo svoji velikost i důležitost své úlohy v Evropské unii. Německo začalo být schopno samostatného postupu, což se projevilo nejen v otázce revize jeho příspěvků do společného rozpočtu, ale i v případě Schröderova odmítnutí podpořit Spojené státy ve válce v Iráku. *„Kancléř Schröder byl připraven hrát tvrdou hru o národní zájmy zejména v ekonomických a technických otázkách, ale jeho kritický přístup k válce v Iráku jej nechal relativně osamocené a on se stal vážně závislým na německo-francozském partnerství.*“¹⁷⁹ Francie a Německo zvolily opět společný postup, francozsko-německá osa znovu prokázala

¹⁷⁵ HENDRIKS, Gisela – MORGAN, Anette: *The Franco-German Axis in European Integration*. Edward Elgar Publishing 2001, s. 50.

¹⁷⁶ BULMER, S. – PATERSON, W.: *Germany and the European Union: From Tamed Power to Normalized Power*, c.d., s. 1053.

¹⁷⁷ HENDRIKS, G. - MORGAN, A.: c.d., s. 49.

¹⁷⁸ BANCHOFF, Thomas: *German Identity and European Integration*. European Journal of International Relations, Vol. 5, No. 259/1999, s. 266.

¹⁷⁹ PATERSON, W.: c.d., s. 62.

svoji funkčnost, což se projevilo například také v otázce kompromisu ohledně zachování podpory zemědělské politiky alespoň do roku 2006, či v případě úsilí o oživení a následnou ratifikaci Lisabonské smlouvy, kdy se potvrdila existence francouzsko-německého motoru evropské integrace. Obě země tak nadále vyznávají společný postup, i když se jejich sepětí uvolnilo ve prospěch větší autonomie německé politiky a rozhodující váha jejich spojení se vychýlila na stranu historicky slabšího člena dvojice, který dnes ve světle finanční krize zastává pivotální úlohu v procesu zachování životaschopnosti eurozóny, jež je dána také jeho pozicí ekonomicky nejsilnějšího aktéra.¹⁸⁰ Francouzsko-německá vazba oslabil rovněž v důsledku rozšíření Evropské unie o další členy, jež vedlo k fragmentarizaci zájmů, mezi nimiž je velmi těžké hledat jeden společný jmenovatel, který by měl podporu většiny zemí.¹⁸¹ V takovém případě se těžiště iniciativ přesouvá na úroveň menších koalic, které se soustředí na zajištění svých požadavků a důležitost francouzsko-německé spolupráce a z ní vycházejících incentív tak ztrácí na významu.¹⁸²

S narůstající ekonomickou zátěží, které Německo čelí již od svého znovusjednocení, a nástupem finanční krize se i tato země potýká s tlaky uvnitř své domácí politické scény a veřejného mínění, jež ji nutí k zaujetí více pronárodně založené politiky, méně solidaristické a více soustředěné na vlastní zájmy.¹⁸³ Jak poznamenal jeden německý zástupce: „*milostná aférka s Evropou je pryč.*“¹⁸⁴ Oddělit německé zájmy od evropských ovšem není možné. Německá proexportně založená ekonomika profitující z jednotného trhu a platící eurem si nemůže dovolit jakkoli podcenit budoucnost eurozóny a Evropské unie jako celku. V této souvislosti se role Německa jakožto evropského hegemonu jeví nevyhnutelnou a možnou opět jen v úzké koordinaci s Francií, ačkoliv se přístupy obou stran k ekonomickým otázkám vždy neshodují.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 57.

¹⁸¹ EMMANOULIDIS, Janis A. – MÖLLER, Almut: *General Perception of EU integration: Accommodating a New Germany*. In: DEHOUSSE, Renaud – FABRY, Elvire: *Where is Germany Heading?* Notre Europe, July 2010, s. 5.

¹⁸² SCHILD, Joachim: *Mission Impossible? The Potential for Franco-German Relationship in the Enlarged EU*. *Journal of Common Market studies*, Vol. 48, No. 5/2010, s. 1367-1390.

¹⁸³ Tamtéž, s. 1386.

¹⁸⁴ BULMER, S. – PATERSON, W.: *Germany and the European Union: From Tamed Power to Normalized Power*, c.d., s. 1064.

¹⁸⁵ HANDL, V.: c.d., s. 47.

2.3 Německo-francouzské partnerství Angely Merkel a Nicolase Sarkozyho

Když byl Nicolas Sarkozy zvolen francouzským prezidentem, působila Angela Merkel ve funkci německé kancléřky již skoro dva roky. Merkel se stala první političkou původem z Východního Německa, jež stanula v čele německé vlády. Zatímco byl Nicolas Sarkozy v této době už politickým matadorem, neměla Angela Merkel tolik zkušeností z vysoké politiky, ale velmi rychle se učila a s Nicolasem Sarkozym ji pojil politický konzervatismus a pracovní neúnavnost, ale nevytvořil se mezi nimi bližší osobní vztah, o který se opírala francouzsko-německá spolupráce v případě Schmidta s Giscardem d'Estaingem či Kohla s Mitterrandem.¹⁸⁶ Angela Merkel se na scéně evropské politiky v úřadu kancléřky objevila v čase, kdy se funkční období francouzského prezidenta Chiraca chýlilo ke konci a britský premiér Tony Blair rovněž nedlouho poté předal mandát Gordonu Brownovi. V důsledku této konstelace se Merkel podařilo vydobýt si již poměrně silnou mezinárodněpolitickou pozici, když Nicolas Sarkozy vystřídal svého stranického soupeře Jacquese Chiraca. První překážkou, kterou musel nový francouzsko-německý pár společně řešit, se stalo odmítnutí návrhu Smlouvy o ústavě pro Evropu v referendech v Nizozemí a ve Francii. Evropská ústavní smlouva či evropská témata obecně nepatřily mezi hlavní oblasti, na něž se soustředila volební kampaň Nicolase Sarkozyho¹⁸⁷, a to samé platilo také opačně v případě Angely Merkel. Ve svém prvním projevu po zvolení do prezidentského úřadu Nicolas Sarkozy prohlásil: „*Francie je zpět v Evropě.*“¹⁸⁸ Úsilí o oživení evropské ústavy se pak stalo základním stavebním kamenem jeho evropské politiky a středobodem francouzského předsednictví v Radě EU v druhé polovině roku 2008.¹⁸⁹ Na Německo byly v souvislosti s neúspěchem ústavní smlouvy kladeny mnohem větší nároky. Německý ministr zahraničí Joshka Fischer myšlenku na vytvoření evropské ústavy poprvé představil ve svém projevu v roce 1999, následovala německo-italská iniciativa diskuse o dalším směřování evropské integrace v období tzv. post-Nice procesu, Německo bylo také jedním z autorů Laekenské deklarace a proponentem ústavního konventu.¹⁹⁰ Evropská ústavní smlouva byla do značné míry německý projekt a Angela Merkel budila velká očekávání, že ukončí období reflexe a

¹⁸⁶ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 155-156.

¹⁸⁷ GAFFNEY, John: *Political Leadership in France. From Charles de Gaulle to Nicolas Sarkozy*. Palgrave Macmillan 2010, s. 258.

¹⁸⁸ TULMETS, Elsa: *The European Policy of President Sarkozy: Innovations and Continuity*. Policy Paper IIR 2008, s. 1.

¹⁸⁹ DEHOUSSE, Renaud – MENON, Anand: *The French Presidency*. Journal of Common Market Studies, Vol. 47, Annual Review 2009, s. 100.

¹⁹⁰ EMMANOULIDIS, Janis A. – MÖLLER, A.: c.d., s. 6.

podarí se jí znovu uvést do pohybu soukolí vedoucí k přijetí modifikované verze konstituční smlouvy. Merkel sama zaujala maximalistický postoj pro její záchranu, neboť ji vnímala jako nezbytnou také z důvodu zjednodušení hlasování v Radě, jež se po rozšíření EU na 27 členských zemí stalo velmi obtížnou záležitostí. Vyjednávání o kompromisním návrhu nové podoby smlouvy nebylo snadné, neboť kromě méně nesmiřitelných stanovisek se ozývaly i odmítavé hlasy euroskepticky naladěných států reprezentovaných zejména Českou republikou a Polskem, v jejichž pohledu měla být smlouva raději smetena ze stolu.¹⁹¹ Hrozilo nebezpečí, že se Evropská unie rozštěpí na dva celky, členy, kteří konstituční smlouvu ratifikují, a ty, kteří ratifikaci odmítnou. Angela Merkel byla ve svém prvním funkčním období podpořena příznivými výsledky domácí ekonomiky¹⁹² a tento stav posiloval její postavení při vedení bilaterálních jednání s jednotlivými evropskými partnery za záchranu co možná největší části původně navrhované evropské konstituce. Nicolas Sarkozy se naproti tomu po odmítavém referendu nacházel v mnohem choulostivější pozici a již během své volební kampaně se vyslovil proti konání dalšího lidového hlasování ve Francii, jež by se týkalo ústavní smlouvy.¹⁹³ Za této situace institucionální krize¹⁹⁴ francouzsko-německé spojení opět prokázalo svoji účinnost. Angela Merkel a posléze během francouzského předsednictví v Radě EU i Nicolas Sarkozy vyvíjeli úsilí bilaterálních jednání s reprezentanty ostatních členských zemí k dosažení kompromisního návrhu smlouvy, kterým by se Evropská unie dostala ze slepé uličky rozdílnosti pohledů na její další fungování. Jak Merkel, tak Sarkozy využili svého předsednického mandátu k tomu, aby dosáhli co největšího pokroku a přiměli ostatní ke shodě. Oba projevíli vyjednávací talent a schopnost ústupků. Pro řadu zemí byla ožehavá otázka symbolů Evropské unie, či nadřazenost unijního práva. Tyto záležitosti proto zůstaly do červnového summitu 2007 otevřené a byly odděleny od nového systému hlasování. Navíc byla nová smlouva koncipována jako akt doplňující smlouvy stávající, nikoli jako konstituční závazek rušící dosavadní dohody.¹⁹⁵ Francouzský prezident a německá kancléřka tak prokázali účinnost svého krizového managementu, když se jim podařilo pragmatickým přístupem a intenzivní spoluprací¹⁹⁶ dospět k cíli přijetí Lisabonské smlouvy.

¹⁹¹ DINAN, Desmond: *Governance and Institutional Developments: Ending the Constitutional Impasse*. Journal of Common Market Studies, Vol. 46 Annual Review 2008, s. 76.

¹⁹² MÜLLER-HÄRLIN, B.: c.d., s. 4.

¹⁹³ TULMETS, E.: c.d., s. 3.

¹⁹⁴ SHILD, J.: c.d., s. 1371

¹⁹⁵ DINAN, D.: c.d., s. 79.

¹⁹⁶ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 162-163.

Předsednictví Rady EU je kromě řady jiných funkcí, které by primárně měly sloužit prospěchu Evropské unie jako celku, také příležitostí k prosazení zájmů vlastní země.¹⁹⁷ Jednou z priorit Francie během jejího předsednického mandátu v rámci části nazvané „*Posílení role Evropy na mezinárodní scéně*“ bylo také budování partnerských vazeb s jižními sousedy Evropské unie. Po úspěchu tzv. Barcelonského procesu, zakládajícímu spolupráci se zeměmi Maghrebu a Mašreku, původně zamýšlela vytvoření Středomořské unie s cílem zcela pragmatickým - kontrolovat příliv imigrantů, zajistit příliv surovin, zejména energetických¹⁹⁸, a podpořit odbyt francouzských jaderných technologií.¹⁹⁹ Tento záměr ovšem narazil na nesouhlasný postoj Německa, Angela Merkel se ostře ohradila proti samostatné francouzské iniciativě, na níž by neparticipovali také všichni ostatní členové EU. „*Spolupráce určitých členských států musí být otevřená také zbytku a schválena všemi členskými zeměmi. Nelze připustit, aby jen některé z nich založily Středomořskou unii a financovaly ji penězi z evropské pokladny.*“²⁰⁰ Unie pro Středomoří, jež oficiálně vznikla už na začátku francouzského předsednictví v červenci 2008, se tak stala projektem celé Unie, ovšem bez konkrétnějšího vyznění, neboť na její fungování chyběly dostatečné finanční prostředky a po událostech arabského jara navíc i politická iniciativa. Jiným bodem, v němž Angela Merkel spolu se svým francouzským protějškem jen těžko hledala shodu, byl Sarkozyho požadavek, aby Evropská centrální banka zveřejňovala protokoly z jednání bankovní rady.²⁰¹ Sarkozyho Francie tímto s Německem vyvolala rozepří, opakovaně vyjadřovala nespokojenost s monetární politikou Evropské centrální banky, z níž dle ní profitovalo zejména Německo.²⁰² William Paterson proto hovoří o ztrátě hnací síly francouzsko-německého spojení.²⁰³

¹⁹⁷Petr Kaniok definuje několik hlavních funkcí předsednictví, kromě funkce administrativní, řídicí, reprezentativní a stanovování priorit, také funkci obhajoby národních zájmů. Viz: KANIOK, Petr: *Předsednictví Rady EU: příběh půlstoletí*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2008, s. 16-32.

¹⁹⁸GILLESPIE, Richard: *The Union for the Mediterranean: An Intergovernmentalist Challenge for the European Union?* Journal for Common Market Studies, Vol. 49, No. 6/2011, s. 1211.

¹⁹⁹NEKVAPIL, Václav: *Dilemata Unie pro Středomoří*. Asociace pro mezinárodní otázky 21.8.2008, <http://www.amo.cz/publikace/unie-pro-stredomori.html> (3.5.2013).

²⁰⁰MAHONY, Honor: *Merkel Criticises Sarkozy's Mediterranean Union Plans*. Euobserver 6.12.2007, <http://euobserver.com/news/25284> (3.5.2013).

²⁰¹GOLDIROVA, Renata: *Sarkozy Pushes for more Control of European Central Bank*. Euobserver 21.7.2008, <http://euobserver.com/economic/26518> (3.5.2013).

²⁰²BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 164.

²⁰³BULMER, S. – PATERSON, W.: *Germany and the European Union: From Tamed Power to Normalized Power*, c.d., s. 1057.

Navzdory tomu, že oba lídři zastávali odlišná stanoviska také k řešení finanční krize, jež těžce zasáhla země eurozóny, dokázali se v této situaci opět spojit a zahájit krizové řízení. Zatímco Angela Merkel byla alespoň do doby, než se v Evropě projeví dopady krize, politicky posilována pozitivními výkony německé ekonomiky, Nicolas Sarkozy se již v době svého nástupu do funkce nacházel v poněkud choulostivější situaci méně příznivých hospodářských výsledků. Francie navrhovala přejít k prorůstovým opatřením²⁰⁴, to ale Německo svehpě odmítalo a s důrazem na zachování finanční stability, prosazovalo požadavek nezvyšovat zadlužení eurozóny a naopak přistoupit k restriktivním rozpočtovým opatřením.²⁰⁵ ²⁰⁶ Deficit francouzských veřejných financí dále posílil pozici Německa, které se do značné míry nedobrovolně stalo ekonomickým a potažmo také politickým hegemonem eurozóny i Evropské unie jako celku.²⁰⁷ Deník *The Economist* přirovnal role Německa a Francie v dnešní EU k motocyklu značky BMW s přivěsným vozíkem Peugeot, který řídí Angela Merkel a Nicolas Sarkozy se jen veze.²⁰⁸ Na druhou stranu to byly právě Francie a Německo, kdo vedl iniciativy na záchranu eura i zemí eurozóny. Merkel se společně se Sarkozym shodli na potřebě posílení pravomocí k uložení sankcí na ty státy platící eurem, které nebudou dodržovat pravidla finanční odpovědnosti.²⁰⁹ Proto také navrhli doplnění stávajících smluv a volali po zavedení pravidelných summitů nejvyšších představitelů států a vlád eurozóny, stejně jako ministerské eurogroup, aby byla zajištěna co největší možná spolupráce a provázanost k překonání současné i možné budoucí krize.²¹⁰ Kromě toho došlo v květnu 2010 ke schválení Evropského finančního stabilizačního fondu, který byl o dva roky později nahrazen Evropským stabilizačním mechanismem. Francouzsko-německé integrační jádro tak v době krize opět prokázalo, že není mrtvé, ale naopak nadále poskytuje důležité incentivy pro další fungování sjednocené Evropy, ačkoli za jasně silnějšího vedení na německé straně.

²⁰⁴ Investice měly také představovat lék na domácí problémy francouzské ekonomiky: *Sarkozy outlines €26 billion French Stimulus Plan*. *The New York Times* 4.11.2008.

<http://www.nytimes.com/2008/12/04/business/worldbusiness/04iht-04franc.18398529.html> (4.5.2013).

²⁰⁵ SMEE, Jess: *The World from Berlin: Sarkozy's Bewildering Mish-Mash of Measures*. *Spiegel* 5.12.2008.

<http://www.spiegel.de/international/europe/the-world-from-berlin-sarkozy-s-bewildering-mish-mash-of-measures-a-594650.html> (4.5.2013).

²⁰⁶ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 166.

²⁰⁷ PATERSON, W.: c.d., s. 73.

²⁰⁸ *The Driver and the Passenger*. *The Economist* 15.10.2011. <http://www.economist.com/node/21532283> (4.5.2013).

²⁰⁹ ERLANGER, Steven: *Sarkozy and Merkel Push for Changes to European Treaty*. *The New York Times* 5.12.2011. http://www.nytimes.com/2011/12/06/world/europe/leaders-piece-together-an-effort-to-keep-the-euro-intact.html?pagewanted=all&_r=0 (4.5.2013).

²¹⁰ *Fostering Fiscal Discipline: Angela Merkel and Nicolas Sarkozy's Letter to Herman Van Rompuy in Full*. *The Telegraph* 7.12.2011. <http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/8941290/Fostering-fiscal-discipline-Angela-Merkel-and-Nicolas-Sarkozys-letter-to-Herman-Van-Rompuy-in-full.html> (4.5.2013).

2.4 Německo-francouzské partnerství Angely Merkel a Françoise Hollandy

Jakkoli nepříliš vřelý byl začátek činnosti francouzsko-německého tandemu pod vedením Nicolase Sarkozyho a Angely Merkel, postupem doby a vlivem ekonomických těžkostí eurozóny se lídři dvou největších evropských ekonomik dokázali spojit a vést funkční krizový management. „(...) *francouzský prezident pro řešení finanční a dlužní krize odložil svoji impulzivitu a proměnil se v povolného podporovatele německé pozice.*“²¹¹ S nástupem nového francouzského prezidenta Françoise Hollandy v květnu 2012 ovšem toto krizové partnerství doznalo vážných trhlin. Socialista Hollande pocházející z opačné části politického spektra než německá kancléřka má jen málo pochopení pro politiku střídmosti a utahování opasků, již vyznává Angela Merkel. Francouzská ekonomika se ovšem již dlouho pohybuje v červených číslech a evropský komisař pro ekonomiku a měnovou politiku Oli Rehn proto francouzskou vládu vyzval k zavedení strukturálních reforem, jež by posílily konkurenceschopnost a ekonomický růst země.²¹² Komise tímto poněkud zmírnila podmínky vyplývající z Paktu stability a růstu, neboť přestože francouzský deficit HDP přesáhl hranici 3%, dostala Francie dva roky navíc k jeho urovnání.²¹³ Německo bylo naproti tomu upomínáno k podpoře domácí spotřeby, neboť dle Komise její nízká úroveň poškozuje exportéry z ostatních členských zemí.²¹⁴ Tento názor rezonuje s postoji představitelů Francie, odkud také zazněla kritika, francouzský ministr Benoît Hamon označil ekonomickou politiku německé kancléřky za zpátečnickou: „*Mezi většinou lídrů a ekonomů se objevují názory proti politice úsporných opatření, jediná ekonomika, která to odmítá a vetuje, je německá.*“²¹⁵ Francouzský prezident se rovněž dlouhodobě vyjadřuje proti přílišné ekonomické úspornosti, která dle něj neznamená cestu z krize, ale spíše setrvání v ní. Navzdory tomu se nové francouzské vládě dosud nepodařilo provést reformy, jež by zlepšily ekonomický obraz země. Namísto toho se francouzská ekonomika tento rok opět propadla a podle některých odhadů míří do recese.²¹⁶

²¹¹ KEMPIN, Ronja: *Merkollande pour L'Europe*. SWP Berlin 19.4.2012. <http://www.swp-berlin.org/de/publikationen/kurz-gesagt/merkollande-pour-leurope.html> (4.5.2012).

²¹² WISHART, IAN: *Commission Lowers Economic Forecast*. European Voice 3.5.2013. <http://www.europeanvoice.com/article/2013/may/commission-lowers-economic-forecast/77164.aspx> (4.5.2013).

²¹³ Tamtéž

²¹⁴ FOX, Benjamin: *EU Criticises France on Economic Imbalances*. Euobserver 11.4.2013. <http://euobserver.com/economic/119760> (4.5.2013).

²¹⁵ COMAN, Julian – WILLSHER, Kim: *French Minister Says Merkel's Austerity Drive Has Failed*. The Guardian 27.4.2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/apr/27/french-minister-attacks-merkel-austerity> (4.5.2013).

²¹⁶ Deník The Economist s odkazem na hodnocení Mezinárodního měnového fondu. *France's Battered Economy. Francois Hollande's Cyclical Troubles*. The Economist 20.4.2013.

Za těchto okolností tak odlišných ekonomických koncepcí, jaké lze v případě Německa a Francie pozorovat, se zdá být téměř nemožné, aby lídři obou států dospěli ke společné dohodě ohledně dalšího směřování eurozóny. Spory se objevily již při nástupu Françoise Hollande do funkce. Hollande vykazoval nedůvěru k původnímu francouzsko-německému návrhu²¹⁷ fiskálního paktu²¹⁸, jehož obsahem je zejména povinnost rozpočtové kázně, která se odráží v ustanovení deficitní hranice rozpočtu na maximální výši 0.5% HDP.²¹⁹ Nový francouzský prezident chtěl nejprve pakt přezkoumat, přál si jej znovu projednat a dokonce se vyjadřoval pro jeho odmítnutí, bude-li zachován ve stávajícím znění.²²⁰ Nakonec jej oproti předchozím proklamacím předložil ke schválení Národnímu shromáždění, kde byl v říjnu 2012 ratifikován. Shoda mezi Berlínem a Paříží nepanuje ani v otázce tzv. eurobondů, neboli evropských dluhopisů, jejichž zavedení Merkel odmítá s tím, že nejsou správnou strategií pro boj s krizí. Sdílení dluhů by dle ní nemělo předcházet reformám, jež Bruselu zajistí kontrolu nad deficitem státních financí a stavem půjček.²²¹ François Hollande vzhledem ke stavu francouzské ekonomiky naproti tomu vznik eurobondů dlouhodobě prosazuje a distancuje se tak od strategie Německa. Francie má v tomto okamžiku blíže k zemím jižní Evropy, jež se potýkají s téměř shodnými ekonomickými problémy a upřednostňují podobná opatření.

Francouzsko-německý motor evropské integrace se v aktuálním poměru zadržává. Světová finanční a dluhová krize soustředila takřka veškerou pozornost zemí Evropské unie na hledání cest k jejímu překonání a vrazila tak klín mezi základní stavební kameny sjednocené Evropy. V důsledku hospodářského propadu Francie je Německo a jeho silná ekonomika nadále vůdčím elementem eurozóny i Evropské unie jako takové. Zatímco François Hollande ještě hledá pevnou půdu pod nohama pro své politické cíle, Angela Merkel se připravuje na nadcházející parlamentní volby, v nichž hodlá obhájit funkci německé kancléřky. Vztahy mezi oběma lídry proto zůstávají chladné. Hollande jejich poměr sice diplomaticky nazval přátelským pnutím, přesto dal najevo, že spíše než Angelu Merkel by na postu německého

<http://www.economist.com/news/europe/21576414-it-weakness-economy-not-political-scandal-most-threatens-french> (4.5.2013).

²¹⁷ Pakt byl navržen v prosinci 2011, poté, co Velká Británie odmítla změnu stávajících smluv. Viz: *Der europäische Stabilitätsmechanismus und der Fiskalpakt*. SWP Berlin. <http://www.swp-berlin.org/de/swp-themendossiers/der-lissabonner-vertrag-in-zeiten-der-krise/der-esm-und-der-fiskalpakt.html> (4.5.2013).

²¹⁸ Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii, známá jako fiskální pakt.

²¹⁹ SINN, Hans Werner: *Die europäische Fiskalunion. Gedanken zur Entwicklung der Eurozone*. Perspektiven der Wirtschaftspolitik, Vol. 13, No. 3/2012, s. 163.

²²⁰ Tamtéž, s. 139-140.

²²¹ *The Coming EU Summit Clash: Merkel Vows ,No Eurobond as Long as I Live*. Spiegel 27.7.2012.

<http://www.spiegel.de/international/europe/chancellor-merkel-vows-no-euro-bonds-as-long-as-she-lives-a-841163.html> (4.5.2013).

kancléře raději viděl jejího vyzyvatele Peera Steinbrücka z SPD, kterého na začátku dubna pozval na návštěvu do Elysejského paláce.²²² Zda se Francie přidá na stranu Berlína, nebo zůstane v koalici s nejzadluženějšími zeměmi Evropy, jako jsou Itálie nebo Španělsko, ukáže čas a pravděpodobně také výsledek německých voleb. Německo nyní v Evropské unii čelí politické izolaci a je nuceno k samostatnému postupu v prosazování svých záměrů, na druhou stranu ani Francii tento stav příliš neprospívá, neboť ani ona není schopna prosadit jakoukoli změnu politického kurzu EU.²²³

Druhá kapitola sledovala proměny rolí Německa v Evropě a jejích integračních strukturách od konce druhé světové války do současnosti. Usilovala o zachycení stěžejních momentů určujících další směřování německé evropské politiky a snažila se vystihnout konkrétní historicko-politický kontext, v jehož rámci němečtí lídři činili svá rozhodnutí. Vývoj pozice Německa uvnitř evropské integrace byl pro přehlednost etapizován do tří časových celků odrážejících společné charakteristiky těchto období. Největší prostor byl dán úseku vymezenému roky 1945-1969, který je považován za ustavující etapu, jež měla zcela zásadní vliv na dodnes platnou podobu zahraniční politiky Německa i na formování jeho základní politické identity. Zatímco v této první fázi byly osud Německa i zahraničněpolitická orientace země zcela determinovány průběhem událostí poválečného uspořádání světa a odkázány na záměry vítězů války, v dalších etapách již lze pozorovat postupnou politickou emancipaci vzniklé demokratické německé spolkové republiky až po její dnešní pozici nejsilnější ekonomiky a lídra eurozóny. Kapitola kladla zvláštní zřetel rovněž na vývoj vztahů Německa s Francií, jelikož jsou tyto dvě země již od založení Evropského společenství uhlí a oceli považovány za jádro evropské integrace. Pohled do minulosti i aktuální současnosti německo-francouzských vazeb ukázal, že zásadní vliv na podobu jejich vzájemného poměru i míru spolupráce má nejen politická orientace lídrů obou států, ale také blízkost jejich osobností a schopnost překonávat vzájemné rozpory. Pro německou politiku i jeho mezinárodněpolitické postavení byla zásadní událost znovusjednocení německých státních

²²² MAHONY, Honor: *Hollande Receives German Opposition Leader*. Euobserver 5.4.2013. <http://euobserver.com/political/119701> (4.5.2013).

²²³ TRAYNOR, Ian: *Hollande Gambling On Election Defeat for Merkel as French Influence Fades*. The Guardian 2.5.2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/may/02/francois-hollande-angela-merkel-relations> (4.5.2013).

celků, jež byly po válce nuceny zaujmout naprosto odlišný politický diskurs. Toto spojení Německu navrátilo ztracené sebevědomí a završilo proces jeho návratu mezi nejsilnější země světové politiky. Německo se nikterak neodvrátilo od záchytných bodů své zahraničně politické existence, ovšem proměnilo se v emancipovaného aktéra, jehož role v Evropské unii i v rámci francouzsko-německého tandemu není jen nezbytná, ale především určující.

3. Domácí determinanty německé evropské politiky

Třetí kapitola se zaměřuje na domácí determinanty evropské politiky německé kancléřky. Svou pozornost proto nejprve obrací k prozkoumání možností, jež německým kancléřům k uskutečňování jejich zahraničněpolitických vizí nabízí německá ústava. Dále se kapitola na základě rozboru ideologické báze dvou největších německých stran CDU a SPD snaží o objasnění stranicky podmíněných rozdílů v přístupu těchto subjektů a jejich politických reprezentantů k Evropské unii a jejím politikám. Poslední část této kapitoly se pak koncentruje na funkční období Angely Merkel, nejprve jako hlavy tzv. velké koalice CDU/CSU a SPD a následně jako představitelky vlády CDU/CSU s liberální FDP. Cílem kapitoly je získat obraz o tom, jak kontext domácí politiky ovlivňuje jednání Německa na půdě EU.

3.1 Postavení kancléře v politickém systému: pravomoci při tvorbě zahraniční a evropské politiky

Dle ústavy Spolkové republiky Německo navrhuje kandidáta na post kancléře v prvním kole německý prezident. Kandidát je zvolen, vysloví-li se pro něj absolutní většina členů Spolkového sněmu. Nepodaří-li se dosáhnout předepsaného kvóra, koná se kolo druhé, kdy kandidáta ze svého středu vybírá Spolkový sněm sám.²²⁴ Jak ovšem poznamenává odborník na německou kancléřskou demokracii Karlheinz Niclauss, od roku 1949 každý uchazeč navržený prezidentem souhlas Spolkového sněmu obdržel.²²⁵ Někteří politologové, mezi nimi především Giovanni Sartori, označují postavení německého kancléře jako *první mezi nerovnými*. Německý kancléř dle Sartoriho již nezaujímá tak silnou pozici jako britský premiér, charakterizovaný jako *první nad nerovnými*, avšak stále je jeho funkce významnější než v případě běžných parlamentních systémů, kde je ministerský předseda pevně svázán s osudem své vlády a je tak pouze *prvním mezi rovnými*. „*První mezi nerovnými nemusí být oficiálním vůdcem své strany, a přesto ho parlament nemůže sesadit pouhým vyjádřením nedůvěry. Očekává se, že ve své funkci zůstane, i když se změní členové jeho kabinetu. Tento*

²²⁴ GRUNDGESETZ FÜR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, VI. DIE BUNDESREGIERUNG, ART.63.
http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_06.html (14.5.2013).

²²⁵ NICLAUSS, Karlheinz: *The Federal Government: Variations of Chancellor Dominance*. In: HELMS, Ludger: *Institutions and Institutional Change in the Federal Republic of Germany*. Macmillan Press 2000, s. 66.

*první tedy může sesazovat ministry, ministři ovšem nemohou sesadit jeho.*²²⁶ Spolkový sněm může kancléři vyjádřit nedůvěru jen v případě, že současně většinou hlasů svých členů zvolí jeho nástupce. K tomu doposud došlo pouze jednou, když Helmut Kohl v roce 1982 vystřídal v kancléřském úřadu Helmuta Schmidta. Tento mechanismus konstruktivního vyjádření nedůvěry tedy odráží zvláštní postavení kancléře v politickém systému Spolkové republiky. Kancléř navrhuje spolkovému prezidentu osoby na funkce ministrů a stejným způsobem iniciuje jejich odvolání. Ve srovnání s britským premiérem nedisponuje německý kancléř důležitou pravomocí rozpustit parlament, respektive jeho Dolní komoru, tedy Bundestag. Může ovšem řídit jeho rozpuštění před vypršením svého mandátu pomocí instrumentu vyjádření nedůvěry. Za této situace pak sám instruuje zejména členy vládních stran tak, aby byl Spolkový sněm rozpuštěn a došlo k vypsání nových voleb.²²⁷ K tomuto mohutně kritizovanému kroku se poprvé uchýlil Willy Brandt a později jej ke svému znovuzvolení využil také Helmut Kohl.^{228, 229} Německého kancléře od britského premiéra odlišuje také to, že je jeho moc omezena, či vyvážena existencí dalších tří významných institucí. Jimi jsou Spolková rada (Bundesrat), která tvoří horní komoru německého parlamentu a jejím posláním je reprezentovat jednotlivé spolkové země Německa (Länder), poté je to Spolkový ústavní soud (*Bundesverfassungsgericht*) a Spolková banka (*Bundesbank*). Z ústavního hlediska se tak moc nekoncentruje zcela v rukou kancléře, ale jeho leadership je, slovy Karlheinz Niclausse, dispersivní.²³⁰ Přesto lze dle něj hovořit o kancléřově vládě spíše než o kabinetní vládě, ačkoli skutečně určujícím principem jsou vztahy a poměr sil uvnitř vládní koalice a postavení kancléře v rámci vlastní strany.²³¹ Ve většině případů je kancléř jejím předsedou, což mu pomáhá prosazovat jeho politické záměry, avšak pravidlem předsednictví kancléře být nemusí. Helmut Schmidt například předsedou SPD nikdy nebyl a Gerhard Schröder se naproti tomu předsednictví po nástupu do úřadu vzdal.

²²⁶ SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. SLON, Praha 2001, s. 112.

²²⁷ Kancléř může sám požádat Bundestag o vyslovení důvěry. Není-li mu většinou členů Bundestagu důvěra vyjádřena a neshodne-li se Bundestag do 21 dnů na jméno nového kancléře, může být Bundestag na návrh kancléře spolkovým prezidentem rozpuštěn.

²²⁸ NICLAUSS: c.d., s. 66.

²²⁹ Doposud ovšem došlo k hlasování o důvěře, které inicioval sám kancléř, celkem pětkrát. Naposledy byl tento instrument využit Gerhardem Schröderem, nevedl ale k jeho znovuzvolení. Viz: STRAHALOVÁ, Šárka: *Spolková republika Německo: koaliční proměny kancléřské demokracie*. In: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra: *Základní modely demokratických systémů*. Praha, Oeconomica 2008, s.193.

²³⁰ NICLAUSS, K.: c.d., s. 69.

²³¹ Tamtéž, s. 69.

Ústava německé spolkové republiky přiznává kancléři právo určovat základní linie politiky. V jejich rámci pak jednotliví ministři samostatně řídí své úřady.²³² Jeden z ministrů současně vykonává funkci vicekancléře, neboli zástupce spolkového kancléře, jímž se dle zavedeného úzu německé politické praxe stává ministr zahraničí, který je zároveň čelním představitelem menší koaliční strany. Vizekancléř se ovšem automaticky nestává nástupcem kancléře, dojde-li ke změně na tomto postu. V minulosti se tak stalo pouze dvakrát, nejprve když Konrada Adenauera vystřídal Ludwig Erhard a posléze v případě Willyho Brandta. Avšak spíše než o zohlednění předchozího výkonu funkce vicekancléře se u obou těchto osobností jednalo o nominaci, která byla výsledkem stranické dohody.²³³ Vládní ministři požívají poměrně značné autonomie při vedení svých rezortů i při naplňování obecných principů stanovených kancléřem. Vládní posty jsou obvykle obsazovány na základě odbornosti, a proto také iniciace politiky často pochází ze strany ministrů. „*Exekutivní leadership v Německu je sítí a nikoli pyramidou.*“²³⁴ Kancléř se tak snaží zejména koordinovat politické cíle a zájmy své a svých partnerů. Nemůže si dovolit ztratit podporu představitelů koaliční strany, musí stále vyvažovat mezi různými aktéry, kteří by mohli ohrozit jeho mandát či politické směřování. Chce-li do svých rukou soustředit více politických rozhodnutí, může tak učinit několika cestami. Jednou z nich je také oblast zahraniční politiky. Zde může kancléř stanovit své politické preference, aniž by se vystavoval konfliktu s jinými složkami moci, neboť zahraniční politice obvykle nepřipisují velkou důležitost ani voliči ani zájmové skupiny. Zatímco v době studené války byla kancléřova angažovanost v zahraničněpolitických otázkách nutností, po pádu Berlínské zdi se stala součástí jeho politické strategie.²³⁵ Důraz na kontrolu záležitostí mezinárodních vztahů ovšem kolísá i v závislosti na osobních prioritách kancléře. Konrad Adenauer stejně jako Willy Brandt upřednostňovali sféru mezinárodní politiky před arénou domácí problematiky, naproti tomu Ludwig Erhard a Helmut Schmidt svou pozornost více zaměřovali na pole ekonomiky²³⁶. Zahraniční politika až do roku 1955, kdy došlo k přijetí Německa do Severoatlantické aliance a obnovení jeho státní suverenity (ačkoli omezenému), netvořila samostatnou oblast politických aktivit a nebyla ani zastoupena zvláštním ministerstvem.²³⁷

²³² GRUNDGESETZ FÜR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, VI. DIE BUNDESREGIERUNG, ART. 65, s. 16.

²³³ HELMS, Ludger: *Presidents, Prime Ministers and Chancellors. Executive Leadership in Western Democracies*. Palgrave Macmillan 2005, s.93.

²³⁴ HARLEN, C.M.: c.d., s. 348.

²³⁵ Tamtéž, s. 350.

²³⁶ KAARBO, Juliet: *Prime Ministers Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research*. *Political Psychology*, Vol. 18, No. 3/1997, s. 564.

²³⁷ Spolkové ministerstvo zahraničních věcí bylo založeno již v roce 1951, ovšem až do roku 1955 bylo spravováno v personální unii kancléřem Adenauerem. Viz: KORTE, Karl-Rudolf: *Bundeskanzleramt*. In: SCHMIDT,

Její výkon se tak přirozeně stal doménou spolkového kancléře a na tom vznik úřadu ministra zahraničí až do jeho obsazení Gerhardem Schröderem v roce 1961 nic nezměnil.²³⁸

Ústava rozděluje pravomoci ve sféře zahraniční politiky mezi několik státních orgánů. Centrální úlohu zde zaujímá spolková vláda, jíž přísluší právo sjednávat a podepisovat smlouvy, navazovat kontakty se zastupitelskými úřady a vládami jiných zemí, či reprezentovat Německo na mezinárodních konferencích. Bundestag se naproti tomu na formování zahraniční politiky pouze spolupodílí, nedisponuje možností iniciace vlastních návrhů a stejně tak spolkový prezident má v tomto směru pouze formální kompetence, jelikož mu ústava nedává příležitost samostatně konat. Konečně Bundesrat rovněž není silným zahraničněpolitickým aktérem, avšak její pozice posiluje na úrovni evropské politiky, neboť spolkové země získaly na základě Maastrichtské smlouvy právo na zastoupení svých zájmů v Bruselu a za určitých okolností mohou reprezentovat Německo v Radě EU.²³⁹ Zahraniční politika je v obecné rovině věcí spolku, spolkové země by ovšem měly být vyslechnuty předtím, než dojde k podpisu mezinárodní smlouvy, zasahuje-li tato smlouva do zvláštních poměrů vnitřních zemských záležitostí.²⁴⁰ „Vzhledem ke skutečnosti, že jsou spolkové země tradičně zodpovědné za uvedení závazků plynoucích z mezinárodních smluv do praxe, je v zájmu spolkové vlády zapojit spolkové země do vyjednávání už v rané fázi.“²⁴¹ Kromě toho mohou spolkové země samostatně přistoupit k uzavření mezinárodní smlouvy, spadá-li předmět této dohody mezi oblasti působnosti spolkových zemí.²⁴² Strategie, kterými se Länder snaží prosazovat vlastní zájmy, lze rozdělit do dvou kategorií. První je charakterizována spojením „*pusŕte nŕs dovnitř*“ (let us in), druhá „*nechte nŕs na pokoji*“ (leave us alone).²⁴³ Zatímco první z těchto strategií zaznamenává úsilí spolkových zemí o zvětšení jejich akčního prostoru na vyšších úrovních rozhodování, kam jejich vliv obvykle velkou měrou nezasahuje, druhá se soustředí na rozšíření autonomních sfér jednání Länder. Vedle požadavku jasného odlišení kompetencí spolku a spolkových zemí sem spadá rovněž požadavek možnosti přímého přístupu na úroveň Evropské unie.²⁴⁴ V období před přijetím

Siegmar – HELLMANN, Gunther-WOLF, Reinhard: *Handbuch zur deutschen Auŕenpolitik*. Wiesbaden 2007, s. 203.

²³⁸ HELMS, L.: c.d., s. 105.

²³⁹ BIERLING, Stephan G.: *Die Auŕenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: Normen, Akteure, Entscheidungen*. Mŕnchen/Wien 2005, s. 30-31.

²⁴⁰ GRUNDGESETZ FŔR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, ART. 32, ABS. 1;2, s. 10.

²⁴¹ VESELŕ, B.: c.d., s. 131.

²⁴² GRUNDGESETZ FŔR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, ART. 32, ABS. 3, s. 10.

²⁴³ GRASL, Maximilian K.: *Trennen sich die Wege? Die Bundes- und Europapolitik der Lŕnder*. In: HILDEBRANDT, Achim – WOLF, Frieder (Hrsg.): *Die Politik der Bundeslŕnder. Stŕtigkeit im Vergleich*. Wiesbaden 2008, s. 313.

²⁴⁴ Tamtŕž, s. 313.

Maastrichtské smlouvy bylo možné pozorovat důraz na úsilí o co největší zapojení zemských reprezentantů v oblasti vnější politiky, po roce 1993 naproti tomu převládá taktika samostatného jednání a pokusy o maximální vytěžení kompetencí, jež byly spolkovým zemím smluvně přiznány.²⁴⁵ Vliv spolkových zemí tak nelze podceňovat, neboť jejich působnost se odráží jak ve sféře domácí, tak i evropské politiky. Länder mohou obecně omezit záměry kancléře skrze legislativní proces, v jehož rámci je vyžadován souhlas Bundesrat a to buď absolutně, ve sférách, v nichž má Spolková rada pravomoc absolutního veta²⁴⁶, nebo relativně, v situacích, kdy je schvalován zákon, k němuž Spolková rada může uplatnit pouze námitky. Při prosazování zákonů se kancléř navíc nemůže spoléhat na reprezentanty vlastní či koaliční strany, protože Bundesrat se nezdá opírat o odlišné složení a poměr stranických příslušností než dolní komora parlamentu. Mimoto jak poznamenává Christine Harlen: *„Ministerští předsedové, lídři Länder, jsou často klíčovými rivaly kancléře ve straně z důvodu jejich vysokého profilu a autonomie od federální vlády. Zemské zájmy či koaliční dohody pak mohou politické představitele Länder odradit od podpory kancléřovy politiky.“*²⁴⁷ Ve spojitosti s arénou Evropské unie bylo možné takové jednání směřující k ochraně vlastních zemských zájmů v nedávné době pozorovat například v otázce projednávání evropské konstituční smlouvy. Zde se jak bavorský ministerský předseda Edmund Stoiber, tak i předseda vlády Baden-Württemberska Erwin Teufel, snažili o to, aby pokud možno nedocházelo k dalšímu přesunu pravomocí Länder na evropskou úroveň. Všech šestnáct spolkových zemí rovněž schválilo deklaraci, jež se vyjadřovala ve prospěch zahájení debat o evropské konstituci, a sestavily vlastní seznam priorit, jež měly být při projednávání zohledněny.²⁴⁸ V obecné perspektivě tedy sledují spolkové země v evropské politice dva cíle, zachování principu subsidiarity v co největším rámci a naplnění požadavku široké autonomie, o niž by se spolkové země mohly na evropské půdě opřít. Lisabonská smlouva v tomto vychází Spolkové radě vstříc. Na základě její ratifikace došlo k doplnění německé ústavy o odstavec 1, článku 23, který zakotvuje povinnost zajistit souhlas Bundesrat s každým dalším přesunem pravomocí do sféry rozhodování Evropské unie. Nově dojde-li ke změně smluv s dopadem na politické vztahy spolku, je třeba kladného vyjádření Spolkové rady.²⁴⁹

²⁴⁵ BULMER, S. – PATERSON, W. E.: c.d., s. 1066.

²⁴⁶ Např. ústavní zákony či federální rozpočet. Viz: STRAHALOVÁ, Š.: c.d., s. 200.

²⁴⁷ HARLEN, C.M.: c.d., s. 349.

²⁴⁸ BULMER, S.: c.d., s. 58-59.

²⁴⁹ GRUNDGESETZ FÜR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, ART. 23, ABS. 1, s. 7.

Spolková rada i Spolkový sněm rovněž získaly oprávnění podat stížnost k Evropskému ústavnímu soudu na nedodržení principu subsidiarity.²⁵⁰

S vývojem evropské integrace a její pronikáním do dalších oblastí politiky se rozšiřuje také počet aktérů, jejichž agenda je provázána s činností Evropské unie. Tento fakt poněkud omezuje pole pro rozhodování centrálních činitelů zahraniční, potažmo evropské politiky Německa. Ústředními institucemi přesto zůstávají ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo obrany a především Úřad spolkového kancléřství, který zde zastává dominantní úlohu. Zahraniční politika jakožto sféra vlivu i oblast kompetencí je proto sférou, v níž se působnost ministerstva zahraničí překrývá s úřadem spolkového kancléře. Zda bude kancléř tím, kdo bude skutečně rozhodujícím způsobem utvářet zahraniční politiku státu, záleží do značné míry na „*mocenskopolitické konstelaci uvnitř koalice*.“²⁵¹ Na druhou stranu ovšem pozici kancléře v tomto směru posiluje také fakt, že je to zejména on, kdo zastupuje Německo navenek a vede jednání s vrcholnými představiteli jiných zemí. Ve sféře evropské politiky a na půdě Evropské unie pak jeho institut nabývá na významu také v důsledku přijetí Lisabonské smlouvy. Lisabonská smlouva totiž nově omezuje zastoupení členských států v Evropské radě výlučně na hlavy států a vlád, nevyžádá-li si předmět jednání přítomnost některého z dalších členů vlády státu.²⁵² Angela Merkel od prvních okamžiků ve funkci německé kancléřky kladla na zahraniční a evropskou politiku velký důraz a lze říci, že zcela zastínila ministra zahraničí Franka-Waltera Steinmeiera. Ovšem její jednání bylo ulehčeno skutečností, že uvnitř velké koalice CDU/CSU a SPD existoval široký konsenzus ohledně obsahu evropské politiky Německa.²⁵³ Na druhou stranu koexistence kancléřky a ministra zahraničí nebyla jednoduchá, lze říci, že šlo spíše o mocenský souboj Angely Merkel s aspirantem na příštího kancléře Spolkové republiky.²⁵⁴ Naproti tomu poté, co Angela Merkel v roce 2009 obhájila svůj post a stala hlavou koaliční vlády s FDP, dochází uvnitř vládní koalice mnohem častěji k rozporům. Spolková vláda těžko hledala shodu ohledně zdravotní reformy či daňové politiky a tyto spory se s nástupem finanční krize ještě

²⁵⁰ GRUNDGESETZ FÜR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, ART 23, ABS. 1a, s. 7.

²⁵¹ KORTE, K-R.: c.d., s. 209.

²⁵² LISABONSKÁ SMLOUVA, Hlava III., Ustanovení o orgánech, článek 9b, odstavec 1. Úřední věstník Evropské unie C 306, 17. 12. 2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:CS:PDF> (7.6.2013).

²⁵³ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 162.

²⁵⁴ KURBUWEIT, D.: c.d., s. 89-90.

prohloubily²⁵⁵. V roce 2010 navíc vláda ztratila většinovou podporu ve Spolkové radě, která dala najevo svou nelibost s vládní politikou boje proti krizi, jež postihla země eurozóny.²⁵⁶

3.2 Stranicko-ideologické determinanty evropské politiky Německa

Podoba politického systému Spolkové republiky Německo byla determinována vývojem poválečné situace. Důraz byl kladen zejména na dva elementy – zajištění stability a rovnováhy moci.²⁵⁷ Proto došlo k ústavnímu zakotvení horizontální i vertikální dělby moci, k oslabení kompetencí prezidenta a podepření role kancléře, jehož síla je vyvážena funkcí parlamentu. Toto nastavení odráží i volební systém Německa, který produkuje koaliční vlády. Žádná strana tak sama nezíská absolutní většinu křesel v německém parlamentu. Německý politický systém se proto opírá o vládní koalice složené ze dvou subjektů, z nichž jeden představuje alespoň jedna z velkých stran - Sociálnědemokratická strana Německa (SPD), či Křesťanskodemokratická unie Německa (CDU). Tato skutečnost sice nemá přímý vliv na utváření či změnu ideologického ukotvení německých politických stran, ovšem představuje bipolaritu, jež se vyznačuje nízkou ideologickou vzdáleností relevantních stran v systému.²⁵⁸ Thomas Saalfeld s odkazem na Petera J. Katzensteina navíc argumentuje, že obě strany v konečném důsledku tendují k politickému středu, čemuž napomáhá jak jejich příslušnost do rodiny všelidových stran, tak vysoce organizované členství a vyrovnaná síla různých myšlenkových proudů uvnitř obou stran²⁵⁹. V oblastech podpory zahraniční politiky se CDU a SPD příliš nerozcházejí, což je dáno také obecně zakořeněnou evropskou identitou Německa, jež je přijímána napříč politickým spektrem.²⁶⁰

²⁵⁵ *Coalition in Disarray: Merkel's Vice Chancellor Throws in the Towel*. Spiegel 4.4.2011. <http://www.spiegel.de/international/germany/coalition-in-disarray-merkel-s-vice-chancellor-throws-in-the-towel-a-754887.html> (12.5.2013).

²⁵⁶ SAALFELD, Thomas: *Coalitions Government under Chancellor Merkel's Grand Coalition. A Comparison of the Cabinets Merkel I and Merkel II*. German Politics and Society, Vol. 28, No. 2/2010, s. 96-97.

²⁵⁷ BEYME, Klaus von: *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden 2010, s. 36.

²⁵⁸ NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran*. SLON 1997, s. 83.

²⁵⁹ SAALFELD, Thomas: *Political Parties*. In: GREEN, Simon – PATERSON, William E. (eds.): *Governance in Contemporary Germany. The Semisovereign State Revisited*. Cambridge University Press 2005, s. 48.

²⁶⁰ BANCHOFF, T.: c.d., s. 260.

Křesťanskodemokratická unie (*Christlichdemokratische Union Deutschlands*) definuje samu sebe jako stranu založenou na hodnotách křesťanství, demokracie a na podpoře federálního uspořádání Německa. Základním politickým identifikátorem jsou pro ni západní alianční struktury, Evropská unie a spolupráce v rámci NATO.²⁶¹ Jedná se o stranu všelidovou, liberálně konzervativní, interkonfesijní, nabízející zastoupení křesťanským i protestantským voličům. CDU má volnější organizační strukturu, což se projevuje i tím, že se svou bavorskou sesterskou stranou, Křesťanskosociální unií (CSU), vytvořila v Bundestagu jednotnou politickou frakci. Strana své počátky odvozuje od osoby Konrada Adenauera, prvního poválečného kancléře a předsedy CDU, který položil základy politické orientace strany i celého Německa. Adenauer prosazoval zejména politiku svázání se Západem, sociálně tržního hospodářství a konzervativního přístupu ke vzdělání i modelu rodiny. Křesťanskodemokratickou unii lze označit za euroentuziastickou, představující takřka modelový vzor eurooptimismu a podpory rozvoje a prohlubování evropské integrace.²⁶² Ačkoliv se tato programová východiska strany rodila v podmínkách specifik poválečné situace, v níž Německo zastávalo roli poraženého protivníka a strůjce strašlivého konfliktu, i pod vlivem strachu z expanzionistických tendencí Sovětského svazu přetrvala v jejím hodnotovém půdorysu dodnes a stala se jejími definičními znaky. O tom, že protiklady v bipolárním uspořádání poválečné politiky byly stranou mimořádně citlivě vnímány, svědčí i fakt, že raději prostřednictvím Adenauera odmítla jednotu německého státu, než aby musela čelit vměšování Moskvy do německých záležitostí.²⁶³ Strana se rovněž pod Adenauerovým působením vyprofilovala v subjekt ostře antikomunistický, antimilitaristický, s odporem k pruskému nacionalismu a centralismu.²⁶⁴ Na druhou stranu se CDU zasazovala o znovuvyzbrojení Německa a jeho zapojení do evropských obranných struktur v rámci Evropského obranného společenství či následně Severoatlantické aliance. Evropská integrace a atlantické partnerství dodnes představují základní orientační póly Křesťanskodemokratické aliance. Proto také CDU oponovala Brandtově východní politice, kterou vnímala jako oslabení transatlantických vztahů.²⁶⁵ V opozičních letech, do nichž CDU přivedly ekonomická recese a koaliční i vnitrostranické rozpory, se strana snažila o vnitřní reformu a novou organizaci i programovou profilaci. Na začátku 70. let byl proto přijat tzv. Berlínský

²⁶¹ *Partei Geschichte*. CDU. <http://www.cdu.de/artikel/geschichte> (13.5.2013).

²⁶² FIALA, Petr – MAREŠ, Miroslav (eds.): *Konzervativní a křesťanské politické strany a evropská integrace*. Brno, MPÚ 1999, s. 9.

²⁶³ WILLIAMS, C.: c.d., s. 298-299.

²⁶⁴ FIALA, T. – MAREŠ, M.: c.d., s. 11.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 13.

program, jenž kromě vnitropolitických priorit obsahoval rovněž zahraničněpolitickou reflexi nových vizí CDU. Zásadní změnu ovšem program v tomto ohledu nepřinesl, strana se v něm hlásí k politické jednotě Evropy, jejímž jádrem má být Evropské společenství a francouzsko-německá spolupráce. Smířlivěji se strana staví k navázání kontaktů s Východem, ovšem zdůrazňuje zde otázku východního Berlína, který nadále představuje metropoli všeho německého národa.²⁶⁶ Lze říci, že Berlínský program byl zejména v jeho ohledu na Východ a ochotu k navázání vztahů s východní částí Evropy reakcí na úspěch Východní politiky Brandtovy vlády. Strana byla zmítána vnitřními rozpory a hledala cestu k návratu do vlády. To se jí podařilo po nástupu Helmuta Kohla do vedení strany. Kohl provedl další programové i strukturální reformy. Především se zasadil o vybudování profesionální organizace, posílil sociální profil strany a učinil ji kulturně liberální.²⁶⁷ Ačkoliv v těchto svých snahách narážel na odpor konzervativního křídla, jeho strategie se ukázala být úspěšnou. Po kolapsu vlády vedené SPD vystřídal Kohl na postu kancléře svého sociálnědemokratického předchůdce Helmuta Schmidta. Atlantické partnerství a evropská integrace zůstaly body zásadního významu zahraniční politiky CDU pod Kohlovým vedením. Změnu ovšem zaznamenal Kohlův přístup k evropskému integračnímu projektu. Kohl již nevnímal Evropské společenství jen jako prostředek k posílení zahraničněpolitického postavení Německa, či primárně skrze ekonomické výhody evropské spolupráce, ale „šlo mu o kvalitativní pokroky ve vytváření Společenství, což odpovídalo vlastnímu pojetí CDU coby ‚evropské strany‘.“²⁶⁸ V prohlášení k volbám do Evropského parlamentu v roce 1984 se CDU přihlásila nejen k co nejtěsnější koordinaci veškerého postupu členských zemí na evropské úrovni, ale rovněž ke konečnému cíli evropského sjednocovacího procesu, kterým byl vznik Spojených států evropských.²⁶⁹ Evropa tak měla co nejrychleji překlenout mezivládní způsob svého fungování a obrátit se k budování supranacionálního modu řízení. Po sjednocení Německa a připojení východoněmecké CDU strana posílila svůj organizační a členský aparát a soustředila se dále na vývoj Evropského společenství v Evropskou unii. Ve svém základním programu, který CDU přijala v roce 1994, volá po silné Evropě, po dokončení Evropské unie, které spatřuje v politické jednotě, jež bude dosaženo poté, co členské země přenesou na evropské supranacionální struktury část svých politických svrchovaných práv. Evropa tak dle CDU

²⁶⁶ HERGT, Siegfried: *Partei Programme. Grundsatzprogrammatik und aktuelle politische Ziele von SPD, CDU, CSU, FDP, DKP, NPD*. 1975 Oppladen, s. 99-103.

²⁶⁷ DECKER, Frank-NEU, Viola: *Handbuch der deutschen Parteien*. Bonn 2007, s. 201.

²⁶⁸ FIALA, T. – MAREŠ, M.:c.d., s. 14.

²⁶⁹ *Aufruf der Christlich Demokratischen Union Deutschlands zur Wahl des Europäischen Parlaments am 17.Juni 1984*, s. 2. http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Europaparlament/Aufruf_Europawahl1984.pdf (13.5.2013).

měla být postavena na federalistických, spolkových a zároveň subsidiárních principech.²⁷⁰ Měla se blížit politickému uspořádání Německé spolkové republiky. Aféra s neprůhledným financováním CDU na konci 90. let stranu poškodila a oslabila ve prospěch opoziční SPD. Následný vývoj vynesl na pozici šéfky strany Angelu Merkel, političku z bývalého východního Německa. CDU pod jejím vedením ve svém vládním programu pro období 2005-2009 změnila Kohlovu eurofederalistickou rétoriku a odmítla další posilování centralismu Evropské unie. Přihlásila se naopak o vrácení kompetencí a posílení subsidiarity. Netypické bylo také tvrzení „*ne každý problém v Evropě je úkolem pro Evropu.*“²⁷¹ CDU potvrdila svoji podporu Smlouvě o ústavě pro Evropu, ovšem trvala na jasném vymezení pravomocí národních států a supranacionálních orgánů Evropské unie. Toto své stanovisko potvrdila také v programu následujícím, určeném pro vládní období 2009-2013.²⁷² Zde je ovšem patrný návrat akcentu na jednotu Evropy a Evropské unie, v němž se zrcadlí úsilí vyvarovat se v době přetrvávající finanční a dluhové krize její politické roztržitosti. CDU neztrácí svůj profil evropsky zaměřené strany, snaží se ale více balancovat mezi zájmem Evropské unie jako celku a zájmy Německa, které ač jsou neodmyslitelně provázány, přece pod tíhou krize nabývají jiných rozměrů.

Sociálnědemokratická strana Německa (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*) odvozuje svůj původ od roku 1863 založeného dělnického spolku, jehož otcem byl německý socialista Ferdinand Lassall.²⁷³ V roce 1875 pak sloučením Sociálnědemokratické dělnické strany a Lassalova Všeobecného dělnického spolku, vznikla Jednotná dělnická strana, předchůdkyně moderní SPD, jež reprezentovala zájmy pracující třídy. SPD byla až do vypuknutí studené války stranou mající především třídní podstatu, orientovala se na podporu nižších, méně vzdělaných vrstev společnosti a zlepšení jejich sociální situace. Jejím protipólem pak byla strana Zentrum, ideová základna dnešní CDU. Strana byla silně ovlivněna marxistickým učením, v roce 1891 přijala tzv. Erfurtský program, v němž se přihlásila k Marxovu odkazu a volala po zespolečenštění výrobních prostředků.²⁷⁴ V období

²⁷⁰ *Freiheit in Verantwortung*. Grundsatzprogramm der CDU Deutschlands. Hamburg 1994, s. 62. <http://www.grundsatzprogramm.cdu.de/doc/grundsatzprogramm.pdf> (13.5.2013).

²⁷¹ *Deutschlands Chancen Nutzen. Wachstum. Arbeit. Sicherheit*. CDU/CSU Regierungsprogramm 2005-2009. Berlin 11.7.2005, s. 35. http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Bundestag/2005-2009_Regierungsprogramm_Deutschlands-Chancen-nutzen_Wachstum-Arbeit-Sicherheit.pdf

²⁷² *Wir haben die Kraft – Gemeinsam für unser Land*. CDU/CSU Regierungsprogramm 2009-2013. Berlin 28.5.2013, s. 60-62. http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Bundestag/2005-2009_Regierungsprogramm_Deutschlands-Chancen-nutzen_Wachstum-Arbeit-Sicherheit.pdf (13.5.2013).

²⁷³ *Geschichte*. SPD. www.spd.de (14.5.2013).

²⁷⁴ *Erfurter Programm der SPD*. Friedrich Ebert Stiftung. http://www.fes.de/archiv/adsd_neu/inhalt/stichwort/erfurter-programm.htm (14.5.2013).

Výmarské republiky strana dále sledovala vývoj směrem k socialismu, odmítla ovšem radikální pokus revolucionářsky laděného křídla – Spartakovců, o bolševickou revoluci v Německu a podílela se na vládnutí až do nástupu nacionálních socialistů. Během vlády nacistického režimu byla SPD zakázána a mnozí její členové se aktivně účastnili protifašistického odboje, či byli internováni v koncentračních táborech. Po skončení války navázala západoněmecká SPD na politický kurz výmarského období a dále sledovala marxistickou linii.²⁷⁵ Nedůvěřivě se stavěla jak k Erhardově koncepci sociálně tržního hospodářství, tak ke spojení Německa se Západem a evropskému integračnímu projektu. S pokračujícím vývojem poměrů v Sověty okupovaném Východním Německu a také v důsledku příznivého výkonu západoněmecké ekonomiky ve straně začaly převládat myšlenky demokraticky založeného socialismu.²⁷⁶ Tuto reorientaci strany následně potvrdil tzv. Godesberský program, který SPD odsouhlasila v roce 1959. Jeho přijetím se přeměnila na všelidovou stranu, otevřenou různým myšlenkovým proudům i pluralitě náboženského vyznání. Socialismus si současně vytkla jako hlavní úkol, ale důrazně se distancovala od nesvobody komunismu, přihlásila se k hodnotám demokracie a mezinárodní spolupráci ve prospěch obchodní výměny i zajištění bezpečnosti v rámci Organizace spojených národů.²⁷⁷ Na základě této reformy stranické ideologie, byla SPD schopna přitáhnout hlasy širokého spektra voličů. V následujícím roce strana ke svému programovému zázemí připojila odkaz na integrační struktury Západu a na konci 60. let se jí podařilo vydobýt kancléřský post, který obsadil Willy Brandt. SPD se vždy stavěla do role bojovnice za sjednocené Německo. S tím byl spojen rovněž patriotistický charakter strany, který se příliš neslučoval s eurofederalistickými tendencemi CDU. Křesťanskodemokratická unie toho dokázala využít a profilovala se jako strana bránící západní demokratické hodnoty proti marxistické hrozbě sociální demokracie.²⁷⁸ Na druhou stranu zatímco CDU raději odmítla sjednocené neutrální Německo, potenciálně ohrožené vlivem Moskvy, SPD byla ochotna nadřadit zájem znovusjednocení německého státu nad jistotou demokratického vývoje alespoň jedné z jeho částí. Nesouhlasila s vytvořením Evropského obranného společenství ani se vstupem Západního Německa do NATO, neboť přílišná orientace na Západ bránila nadějším na dialog s Východem. SPD díky své opoře v odborech byla schopna zorganizovat silné lidové hnutí, jež mobilizovalo odpor vůči Pařížským smlouvám, neboť v jejich pohledu vytvoření národní

²⁷⁵ DECKER, F. – NEU, V.: c.d., s. 382.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 383.

²⁷⁷ *Godesberger Programm*. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Bad Godesberg 15. November 1959. http://www.spd.de/linkableblob/1816/data/godesberger_programm.pdf (14.5.2013)

²⁷⁸ GEPPERT, D.: c.d., s. 31.

armády znamenalo nebezpečí vzniku militantního vrchnostenského státu a zároveň znemožňovalo vyvíjet další úsilí o vybudování politické, hospodářské a sociální demokracie.²⁷⁹ Toto své přesvědčení strana rozvíjela také skrze východní politiku Brandtovy vlády, která byla namířena k uvolnění napětí mezi Západem a Východem, aniž by však vedla k diplomatickému uznání Německé demokratické republiky. Změnu v otázce přístupu k evropské integraci znamenal nástup Helmuta Schmidta do kancléřského úřadu. Schmidtův kabinet čelil největší hospodářské recesi od doby světové hospodářské krize, která svět postihla na začátku 30. let 20. století. Schmidt, politickým založením pragmatik, se odvrátil od keynesianisticky založené ekonomické politiky svých předchůdců a razil liberálněji zaměřené ekonomické reformy, čímž se více blížil k FDP. To se projevilo také v zahraničněpolitické oblasti, v níž se Schmidt zaměřil na evropskou integraci, která dle něj měla zemi přinést větší ekonomické jistoty. Proto také usiloval o vytvoření Evropského měnového systému, neboť jím sledoval finanční stabilitu a prosperitu, založenou na síle německé marky. Schmidt zůstal věrný zásadám východní politiky Brandtova období, ovšem svou politiku mnohem více orientoval na Západ, na Evropské společenství, jež dle něj svým významem a hospodářskou spoluprací odpovídalo německým zájmům²⁸⁰, a Severoatlantickou alianci. Také v tomto ohledu vybočil Schmidt proti zavedenému kurzu strany, neboť vnímal NATO jako prostředek k zajištění vojenské bezpečnosti a obával se porušení militárního ekvilibria mezi oběma bloky.²⁸¹ V obou případech se musel vyrovnat se silnou vnitrostranickou opozicí. Strana v této době ovšem zaznamenala také proměnu členské základny, která přestala být převážně třídně podmíněnou, respektive úzce svázanou s dělnickým milieu. Stranické struktury se tak omladily a odproletarizovaly, do strany ponejvíce vstupovali mladí lidé či úředníci.²⁸² Po pádu Schmidtovy vlády zamířila strana do opozice, v níž strávila šestnáct let. Toto období bylo provázeno vnitrostranickými spory zejména mezi pravým a levým křídlem SPD, personovalizovanými v Gerhardu Schröderovi a Oskaru Lafontainovi, které v roce 2005 vedly k odchodu Lafontainea ze strany a jeho zapojení do die Linke. SPD se postupně stále více otevírala myšlenkám hospodářské liberalizace a odpoutávala se od plánovačských ekonomických tendencí, což se odrazilo již v dokumentu Orientačního rámce strany, který byl určen pro období let 1975-1985.²⁸³

²⁷⁹ GERSDORFF, G.: c.d., s. 144.

²⁸⁰ SCHMIDT, H.: c.d., s. 109.

²⁸¹ HARLEN, C.: c.d., s. 355.

²⁸² DECKER, F. – NEU, V.: c.d., s. 384.

²⁸³ EUCHNER, Walter – GREBING, Helga – STEGMANN, J.-G. – LANGHORST, Peter – TRAUOGOTT, Jähnichen – FRIEDRICH, Norbert: *Geschichte der Sozialen Ideen in Deutschland*. Wiesbaden 2005, s. 496.

S příchodem Gerharda Schrödera se tento vývoj prohloubil. Schröder chtěl SPD představit jako stranu s potenciálem k vypořádání se s ekonomickými problémy Německa. Proto také navázal úzkou korporativisticky založenou spolupráci se zástupci podnikatelů i odborů, aby mohli společně definovat ekonomické obtíže, jimž Německo čelí.²⁸⁴ Schröder jasně vnesl do politiky pojem německý národní zájem, který byl v éře studené války tabuizován. Skrze tyto národní zájmy pak byla nahlížena také evropská integrace, k níž se SPD jasně hlásila a ve svém základním programu z roku 1989 svou podporu Evropskému společenství potvrdila.²⁸⁵ Evropská integrace byla ovšem SPD vnímána více jako ekonomická příležitost než identitární princip. Tato spolupráce měla zejména poskytovat prostor pro artikulaci a naplňování hospodářských a politických potřeb Německa, které si v době Schröderovy vlády začalo uvědomovat svou skutečnou znovunabytou suverenitu. Schröder kladl na zahraniční politiku a evropskou integraci velký důraz, uvnitř Úřadu kancléře dal vzniknout oddělení pro Evropské záležitosti a v kontrastu k předchozím sociálnědemokratickým vládám projevoval záměr k budování konkrétnějších strategií také v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie.²⁸⁶ SPD na rozdíl od CDU nebyla stranou, jež by hájila velkou vizi spojené federální Evropy. Evropský federalismus byla schopna vnímat prizmatem hodnot míru a sociální solidarity, či společenské a politické rovnosti. Od 70. let lze v jejím přístupu pozorovat patrný rozdíl, neboť její hodnotově založený rámec se začíná obohacovat o čistě ekonomicky motivované cíle, které hrají významnou roli v podpoře evropské integrace. Strana ve svém zatím posledním základním programu z roku 2007 artikuluje dosud nejvýrazněji své proevropské cítění a eurofederalistické směřování²⁸⁷, jež odráží vývoj stranických pozic od konce druhé světové války.

²⁸⁴ HARLEN, C.: c.d., s. 364.

²⁸⁵ *Berliner Programm. Grundsatz Program der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*. Berlin 20. Dezember 1989, s. 39. http://www.spd.de/linkableblob/1812/data/berliner_programm.pdf (14.5.2013).

²⁸⁶ MISKIMMON, Alister: *Germany and the Common Foreign and Security Policy of the European Union. Between Europeanization and National Adaptation*. Palgrave Macmillan 2007, s. 14.

²⁸⁷ *Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialen Partei Deutschlands*. Hamburg 28. Oktober 2007, s. 27. http://www.spd.de/linkableblob/1778/data/hamburger_programm.pdf (14.5.2013).

3.3 Merkel I: první období vlády Angely Merkel 2005-2009

Angela Merkel byla zvolena německou kancléřkou v listopadu 2005. Křesťanští demokraté vyhráli volby těsným výsledkem 35,2 % hlasů oproti sociální demokracii, pro niž hlasovalo 34,2 % voličů.²⁸⁸ Ani jedna z těchto dvou velkých stran ovšem nebyla schopna sestavit potřebnou absolutní většinu se svým preferovaným partnerem²⁸⁹, nebylo proto jiného východiska než utvořit velkou, černo-červenou koalici CDU/CSU a SPD. Výsledek voleb byl do značné míry překvapením²⁹⁰ s ohledem na skutečnost, že volby byly předčasně vyvolány snahou Gerharda Schrödera zajistit si další období ve funkci kancléře s pohodlnější vládní většinou.²⁹¹ CDU se přitom na Schröderovu protikandidátovi shodla teprve na konci dubna 2005 a na konci května získala Angela Merkel oficiální stranickou nominaci pro podzimní parlamentní volby. Merkel při této příležitosti vyjádřila své politické priority, které se soustředily zejména na boj s nezaměstnaností a hospodářskou krizí, které Německo čelilo od roku 2002.²⁹² Volební kampani dominovala ekonomická témata, CDU koncentrovala své cíle do oblasti zajištění pracovních míst a hospodářského růstu, zatímco SPD shrnula své záměry do hesla „důvěra v Německo“ a soustředila se přitom na obhajobu sociální solidarity a ekonomických reforem, které Schröderova vláda započala již v rámci svého obsáhlého programu Agenda 2010.²⁹³ SPD zaměřovala svou pozornost zejména na voliče ze střední třídy, kteří jí pomohli k vítězství již v předchozích volbách v roce 2002, a snažila se proto profilovat například jako strana podporující malé a střední podnikatele.²⁹⁴ CDU se ovšem poměrně úspěšně podařilo vytvořit si obraz důvěryhodnosti, strany, která je oproti SPD schopna efektivněji zvládnout ekonomické problémy a přivést německé hospodářství opět

²⁸⁸ Podrobné výsledky německých voleb lze najít na www.bundeswahlleiter.de (14.5.2013)., příp. také Bundeszentrale für politische Bildung: <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/wahlen-in-deutschland/55617/zweitstimmen> (14.5.2013).

²⁸⁹ Ačkoli, jak potenciální koaliční partner CDU, liberální FDP, která získala 9,8 % hlasů, tak prioritní partner SPD, Bündnis 90/die Grünen obdrživši 8,1 %, si oproti parlamentním volbám z roku 2002 mírně polepšili, přesto svými výsledky nemohli pomoci zajistit parlamentní většinu.

²⁹⁰ Viz např.: SITTER, Nick – HENDERSON, Karen: *Political Developments in EU Member States*. Journal of Common Market Studies, Vol. 44 Annual Review 2006, s. 175.

²⁹¹ Červeno-zelená koalice SPD a Zelených již delší čas trpěla spory ohledně podoby ekonomických reforem, proti nimž se stavělo především levicové křídlo SPD, vládnutí ztěžovala ale i opoziční většina v Bundesratu, složená převážně ze zástupců CDU a FDP.

²⁹² *Union: Merkel zur Kanzlerkandidatin gekürt*. Spiegel Online 30.5.2005.

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/union-merkel-zur-kanzlerkandidatin-gekuert-a-358169.html> (14.5.2013).

²⁹³ *Vertrauen in Deutschland. Das Wahlmanifest der SPD*. SPD 4.7.2005. <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/download/wahlmanifest2005.pdf> (14.5.2013).

²⁹⁴ HESSLER, Uwe: *SPD Presents Election Manifesto*. Deutsche Welle 5.7.2005. <http://www.dw.de/spd-presents-election-manifesto/a-1640046> (14.5.2013).

k pozitivním výsledkům.²⁹⁵ Samotná osoba Angely Merkel přitom nevzbuzovala velká očekávání, Merkel nepatřila mezi známé politické špičky a ve srovnání s extrovertním politickým matadorem Gerhardem Schröderem působila stroze a neobratně. Zatímco Schröder dokázal bravurně využít svůj prostor před kamerou a média mu v mnohém pomohla v budování kýženeho image²⁹⁶, Angela Merkel se nechtěla, či spíše neuměla sžít s mediálním prostředím, či si je dokonce uzpůsobit ve svůj prospěch. Merkel v sobě spojovala několik charakteristik, pro něž působí překvapivě, že se právě ona dostala do čela křesťanské demokracie, aby ji posléze mohla vést do voleb a tyto volby vyhrát. Jako žena, protestantka a neznámá politička z bývalé NDR neodpovídala katolickému maskulinnímu milieu západoněmecké CDU. Na druhou stranu, jak poznamenává americká politoložka Sarah Elise Wiliarty, jsou možná právě tyto vlastnosti jedním z důvodů, které přispěly ke vstupu Angely Merkel do vysoké politiky. „*Interní stranické dokumenty od počátku 50. let obsahují vždy spolu se seznamem několika lidí doporučení pro stranické výbory, jež uzavírají, že tyto výbory potřebují protestantské ženy. Merkel mohla být chybějící protestantskou ženou a mohla stejně tak naplnit neoficiální východní kvóty* [kvóty pro zastoupení politiků z bývalého Východního Německa, pozn.aut.].“²⁹⁷ Merkel v čele strany nahradila Wolfganga Schäubleho, který byl nucen odstoupit po odhalení skandálu s přijetím 100 000 marek v hotovosti od obchodníka se zbraněmi a také v důsledku odhalení nezákonného financování CDU státními penězi. Tato finanční aféra přitom propukla jen několik dní poté, co Helmut Kohl v německé televizi přiznal, že mezi lety 1993 – 1995 obdržel od nejmenovaných donátorů obnos ve výši 2 milionů marek.²⁹⁸ Dosud generální tajemnice strany, Angela Merkel, která za svůj postup v rámci stranické hierarchie a dva vládní mandáty, nejprve jako ministryně pro ženy a mládež a později jako ministryně životního prostředí, vděčila právě Helmutu Kohlovi a Wolfgangu Schäublemu, byla prvním vysoce vůdčím představitelem strany, který se distancoval nejen od nekalých finančních praktik, ale také od osob, které s nimi byly spojeny. Ještě v prosinci 1999 nechala Merkel ve *Franfurter Allgemeine Zeitung* zveřejnit článek, v němž odsuzovala Kohlovo jednání a volala po zprětrhání vazeb mezi Kohlem a CDU. Tento dobře naplánovaný krok byl výsledkem její vlastní iniciativy a vedl k tomu, že začala být vnímána jako chladná

²⁹⁵ NIEDERMAYER, Oskar: *Der Wahlkampf zur Bundestagswahl 2005*. In: BRETTSCHEIDER, Frank – NIEDERMAYER, Oskar – WEßELS, Bernhardt: *Die Bundestagswahl 2005*. Wiesbaden 2007, s. 29.

²⁹⁶ Lars Rozumek Schrödera dokonce nazval mediálním kancléřem. Viz: ROZUMEK, Lars: *Die Kanzler und die Medien. Acht Porträts von Adenauer bis Merkel*. Frankfurt am Main 2007, s. 228.

²⁹⁷ WILIARTY, Sarah Elise: *Angela Merkel's Path to Power: The Role of Internal Party Dynamics and Leadership*. German Politics, Vol. 17, No. 1/2008, s. 84.

²⁹⁸ HELMS, Ludger: *Is there Life after Kohl? The CDU Crisis and the Future of Party Democracy in Germany*. Government and Opposition, Vol. 35, No. 4/2000, s. 423-424.

taktička, která dokáže obratně využít situace ve svůj vlastní prospěch.²⁹⁹ Merkel pro svou podporu uměla spojit různé proudy uvnitř strany, sama zahájila debaty, které měly stranu přivést k reflexi poškozujících afér a jako představitelka, která nebyla zapletena do žádné z nich, se stala jasnou volbou pro uvolněné křeslo předsedy CDU. Merkel dodnes obvykle uplatňuje strategii „počkej a uvidíš“, do poslední chvíle nesděluje svá stanoviska a namísto toho pečlivě sleduje vývoj situace a na tomto základě provádí úsudek.³⁰⁰ Ne vždy mohla využít tento postup, v souboji o stranickou nominaci do voleb v roce 2002, který vedla s předsedou bavorské sestry CDU křesťanskosociální unie Edmundem Stoiberem, naopak vsadila na aktivní postoj a jasné vyjádření záměru stát se příští německou kancléřkou. Ačkoliv toto období nebylo pro Angelu Merkel příznivé a CDU/CSU vedl do voleb její rival, zůstala otevřená její nominace pro volby následující.

Ačkoliv evropská témata hrála ve volební kampani v roce 2005 jen okrajovou úlohu, zaměstnávala Evropská unie německou kancléřku již od prvních dní v úřadu. Německo čekalo v druhé půli roku 2007 předsednictví Rady EU a připravit se muselo také na předsednictví států G8. Německá evropská politika byla ovšem zásadně ovlivněna domácí situací. Německo se potýkalo s vysokým schodkem rozpočtu, nezaměstnaností, která v roce 2005 postihla až 5 milionů lidí, a se slabým růstem ekonomiky.³⁰¹ Koaliční smlouva CDU/CSU a SPD odrážela tyto skutečnosti ochladnutím nadšení pro supranacionální řešení na evropské úrovni. V dokumentu nazvaném *Společně pro Německo, s odvahou a lidskostí* se strany zavazují k obhajobě subsidiarity v co možná největší míře a k důslednému vymezení pravomocí a vlivu Evropské komise. Evropská rada má dle nich napříště užít svého postavení a v ojedinělých případech vyzvat Komisi, aby stáhla určitý legislativní návrh, či zrušila stávající konkrétní opatření. Text smlouvy v této souvislosti hovoří doslova o nutnosti předejít exkavaci pravomocí členských států.³⁰² Vládní strany se zde rovněž zavazují k omezení příspěvku Německa do společného unijního rozpočtu na 1% jeho hrubého domácího produktu a slibují zasadit se o neutralizaci finanční zátěže země ve spojitosti s Evropskou unií.³⁰³ Angela Merkel ve svém prvním projevu před německým Bundestagem rovněž zdůraznila, že prvním krokem k návratu Německa mezi tři nejsilnější země Evropy je růst ekonomiky založený na konsolidovaném rozpočtu. Hlavním úkolem pro Německo a jeho novou vládu tak bylo zaměřit se na výzvy na domácí půdě a soustředit se na vyrovnání ekonomických rozdílů

²⁹⁹ ROZUMEK, L.: c.d., s. 263-266.

³⁰⁰ Viz. např. WILIARTY, S.E.: c.d., s. 90.

³⁰¹ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 35.

³⁰² *Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit*: c.d., s. 149.

³⁰³ Tamtéž, s. 150.

mezi západem a východem země.³⁰⁴ Tato dovnitř směřovaná politika ovšem neměla znamenat reorientaci Německa či jeho rezignaci vůči evropské integraci, nebo snahu o minimalizaci vlivu Evropské unie, ale spíše se jednalo o posun, který Německo resp. jeho politická reprezentace učinila ve světle domácí ekonomické krize, za jejíž překonání nesla zodpovědnost a která ji nutila vyřešit nejprve problémy na národní úrovni. Německo naopak plnou měrou podporovalo ratifikaci Evropské ústavní smlouvy a jako předsednický stát Rady EU okamžitě zahájilo kroky k jejímu oživení. Příznivě bylo nakloněno rovněž obnovení Lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost, kterou Evropská rada schválila na summitu v březnu 2005.³⁰⁵ Angela Merkel ve svém projevu před Evropským parlamentem v lednu 2007 jednoznačně deklarovala sjednocenou Evropu jako přirozenou a neodmyslitelnou součást německé politiky a vyslovila se pro usnadnění jejího dalšího fungování. Na druhou stranu přitom zdůraznila nutnost ohraničit její kompetence na ty oblasti, které přesahují možnosti jejích jednotlivých členů.³⁰⁶

Ekonomická situace Německa se během roku 2006 začala zlepšovat a v roce 2007 už vykazovala příznivé výsledky.³⁰⁷ To také utvářelo pozitivní obraz vlády a posilovalo její pozici. Ačkoliv zpočátku existovaly obavy z těžko překonatelných konfliktů uvnitř vládní koalice, situaci kancléře usnadňoval fakt, že SPD byla oslabena svými vlastními vnitřními spory a dle německého politologa Gerda Langgutha tak pro tento okamžik ztratila jakýkoli mocenský potenciál.³⁰⁸ SPD utrpěla neshodami především ohledně Schröderovy Agendy 2010, v níž chtěli sociálnědemokratičtí ministři v čele s vizekancléřem a ministrem práce a sociálních věcí Franzem Münteferingem pokračovat. Konflikty ve straně propukly zejména v souvislosti s vyplácením podpor v nezaměstnanosti, jež chtělo zvláště levé křídlo SPD zachovat v co možná nejširší podobě, zatímco pravá část sociálních demokratů, k nimž patřil i Müntefering, razilo selektivnější přístup, zaměřený na motivaci nezaměstnaných k hledání práce například pomocí dalšího vzdělávání a rekvalifikací.^{309 310} Strana byla rozdělena vedví

³⁰⁴ Chancellor Speech 30.11.2005. Dostupné z: <http://www.c-spanvideo.org/program/190131-1> (15.5.2013).

³⁰⁵ *Presidency Conclusions*. European Council Brussels 22. and 23. March 2005.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/84335.pdf (15.5.2013).

³⁰⁶ *Speech by Angela Merkel, the Chancellor of the Federal Republic of Germany, to the European Parliament in Strasbourg on Wednesday, 17. January 2007*. Deutschland 2007 – Präsidentschaft der Europäischen Union 17.1.2007. http://www.eu2007.de/en/News/Speeches_Interviews/January/Rede_Bundeskanzlerin2.html (15.5.2013).

³⁰⁷ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 35.

³⁰⁸ LANGGUTH, Gerd: *Erreicht Angela Merkel Kohls Amtszeit von 16 Jahren?* Forschungsjournal NSB, Vol. 23, No. 1/2010, s. 78.

³⁰⁹ *Müntefering unterbreitet Kompromiss für längeres ALG I*. Tagesspiegel 13.10.2007.

<http://www.tagesspiegel.de/politik/deutschland/agenda-2010-muntefering-unterbreitet-kompromiss-fuer-laengeres-alg-i/1068534.html> (16.5.2013).

také v otázce penzijní reformy a fiskální politiky. Levicové křídlo SPD zastoupené tehdejším předsedou strany, Kurtem Beckem, projevovale snahy přiblížit se voličsky posilující die Linke, z čehož mohla plynout snaha o případnou spolupráci v následujících volbách³¹¹. Müntefering nakonec v listopadu 2007, uprostřed největšího rozkolu, rezignoval a na pozici vicekancléře jej nahradil Frank-Walter Steinmeier. O rok později jej následoval také Kurt Beck a jako důvod uvedl názorové rozdělení strany ohledně jeho osoby ve funkci předsedy SPD.³¹² Toto rozštěpení sociální demokracii poněkud vychýlilo od politického středu a naopak zde vytvořilo větší prostor pro CDU. Na druhou stranu sváry se nevyhnuly ani křesťanskodemokratické unii. Samotná kancléřka se musela potýkat s velmi asertivní opozicí ztělesněnou v ministerském předsedovi Bavorska a předsedovi CSU, Edmundu Stoiberovi, s nímž se utkala již o nominaci na volebního lídra CDU/CSU v roce 2002. Hlavním zdrojem neshod uvnitř CDU se stala zdravotní reforma a Merkel se musela vyrovnat s několika dalšími silnými osobnostmi na premiérských postech jednotlivých spolkových zemí. Postupně se jí ovšem podařilo získat vlivné spojence nejen na úrovni Länder, ale dobré zázemí si vytvořila také napříč Bundestagem.³¹³

Oproti záležitostem ryze domácí politiky, se evropská témata nestala předmětem sporů vládní koalice. Evropský diskurs nebyl ohrožen ani složením Bundestagu, neboť se v něm nevyskytovala žádná zásadně euroskeptická strana. Také spolupráce Merkel s ministrem zahraničí Steinmeierem probíhala bez potíží, alespoň do doby, než se Steinmeier po rezignaci Franze Münteferinga stal vicekancléřem a v roce 2008 také předsedou SPD. Jako vyzyvatel Angely Merkel v dalších parlamentních volbách zahájil Steinmeier malý politický souboj ještě před vypršením mandátu velké koalice. Steinmeier se zaměřil na drobná popichování, která uměla přerůst i v nepříjemnou blamáž. Po návštěvě dalajlámy v úřadu kancléřství například kancléřku obvinil z provádění politiky výkladní skříně.³¹⁴ Evropská politika Německa ovšem těmito třenicemi ovlivněna nebyla, klíčové ministerstvo financí řídil Peer Steinbrück z SPD, který se při projednávání evropské agendy orientoval méně stranicky a

³¹⁰ *Das süße Gift des Kurt Beck*. Frankfurter Allgemeine Zeitung 9.10.2007.

<http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/agenda-2010-das-suesse-gift-des-kurt-beck-1491541.html>
(16.5.2013).

³¹¹ *Streit um die Linke: Beck blockt Müntefering ab*. Spiegel 27.5.2008.

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/streit-um-linke-beck-blockt-muntefering-ab-a-555741.html>
(16.5.2013)

³¹² *Social Democrats in Chaos: Kurt Beck Resigns as SPD Head*. Spiegel 7.9.2008.

<http://www.spiegel.de/international/germany/social-democrats-in-chaos-kurt-beck-resigns-as-spd-head-a-576845.html> (16.5.2013).

³¹³ BULMER, S. – JEFFERY, C. – PADGETT, S.: c.d., s. 36-38.

³¹⁴ KURBUWEIT, D.: c.d., s. 90.

více dbal na dosažení koaličních cílů. Strany se bez větších potíží dokázaly shodnout na obsahu koaliční smlouvy v evropských otázkách a jejich společnou prioritou bylo posílení hospodářského dynamismu Evropské unie a zajištění pracovních míst.³¹⁵ Vláda se hlásila také k dodržování kritérií Paktu stability a růstu.

První období vlády Angely Merkel je charakteristické kontinuitou pozitivního přístupu Německa k evropské integraci. Změnu lze pozorovat ovšem ve stylu provádění německé evropské politiky. Angela Merkel se nestala vizionářkou Kohlova typu, ale nepokračovala ani ve Schröderově kurzu, zaměřeném na ostrou obhajobu národních zájmů. Merkel národní zájmy zdůrazňovala méně, ale dala také najevo, že není zastánkyní neomezené komunitarizace a evropeizace³¹⁶. Navzdory tomu zaujala maximalistickou pozici při záchraně Evropské ústavní smlouvy a podařilo se jí souhrou příznivých okolností i vlastních taktických dovedností vydobýt silné postavení na evropské úrovni i v mezinárodní politice obecně. A tato její klíčová úloha ještě vzrostla po vypuknutí světové finanční a dluhové krize.

³¹⁵ HANDL, V. – NIGRIN, T.: c.d.,s. 13.

³¹⁶ Tamtéž, s. 13.

3.4 Merkel II: druhé období vlády Angely Merkel 2009-

Výsledky voleb do německého parlamentu, které se uskutečnily 27. září 2009, přinesly posílení liberální FDP a umožnily tak vítězné CDU/CSU utvořit koalici s menším, ideologicky blízkým partnerem.³¹⁷ Vláda se mohla opřít o pohodlnou parlamentní většinu a stranicky spřízněné složení Spolkové rady. Angela Merkel dosáhla pevné pozice v rámci vlastní strany, nebyla zvláště ohrožena vlivnými protivníky a v tomto směru byl pro ni příznivý i fakt, že nemusela čelit silné CSU, jež ve volbách voličsky mírně propadla. Důležitým aspektem bylo také výrazné oslabení stran na levici.³¹⁸ Vláda tak měla všechny podmínky pro dosažení svých záměrů. Koaliční smlouva CDU/CSU a FDP nazvaná *Vzdělání, růst, soudržnost* na prvním místě zaměřuje svoji pozornost na překonání dopadů finanční a dluhové krize. Naplnění tohoto cíle spatřuje smlouva ve snížení daňové zátěže, posílení bankovního dohledu či v odstraňování bariér pro investory.³¹⁹ Ve sféře evropské politiky vykazuje smlouva kontinuitu stabilní podpory Německa Evropské unii a kolice se zde rovněž zavazuje, že Německo bude hrát přední úlohu v boji proti dalším krizím, jež by v budoucnu mohly postihnout Evropu.³²⁰ V této souvislosti se nejvýznamněji jeví deklarace úsilí o dohled nad bankami a s tím spjaté posilování nezávislosti Evropské centrální banky. Jako zcela zásadní je vnímán princip regulace a kontroly všech subjektů pohybujících se na finančních trzích a poskytujících finanční služby. Zároveň chce koalice předcházet veškerým finanční stabilitu ohrožujícím jevům, čemuž má napomoci právě evropský dohled nad finančními institucemi působícími na území jednotlivých členských zemí. Koalice dále potvrzuje svoji podporu Paktu stability a růstu a zdůrazňuje také důležitost soutěže v rámci vnitřního trhu, čímž odmítá jakýkoliv protekcionismus na bázi Evropské unie. Dokument je v sekci evropské politiky poněkud vágně formulovaný, nevyjadřuje konkrétní postupy, spíše rámcově stanovuje priority a obecnou orientaci záměrů spolkové vlády. Naznačený evropský politický kurz nicméně odráží opatření, která vláda přijala a implementovala již v průběhu roku 2009

³¹⁷ 27, 3% hlasů pro CDU a 6,5 % pro CSU byly pro tyto strany dosud druhé nejhorší výsledky. Stejně tak SPD zaznamenala propad, jaký nepamatuje, obdržela jen 23 %. Posílily naopak menší strany, FDP získala 14,6 % a die Linke 11,9%. Bündnis/dieGrünen si s 10,7 % polepšil o 2,6 % oproti volbám v roce 2005. Viz: *Bundestagswahl 2009*. Bundeszentrale für politische Bildung. <http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/69308/bundestagswahl-2009-28-09-2009> (17.5.2013).

³¹⁸ MURSWIECK, Axel: *Angela Merkel als Regierungschefin und als Kanzlerkandidatin*. Politik und Zeitgeschichte 51/2009, s. 31.

³¹⁹ *Wachstum, Bildung, Zusammenhalt*. Der Koalitionsvertrag zwischen CDU/CSU und FDP. 26.10.2009, 132 s. <http://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/091026-koalitionsvertrag-cducsu-fdp.pdf> (17.5.2013).

³²⁰ Tamtéž, s. 52.

na domácí úrovni. Po krachu Lehman Brothers ustoupily stranické ideologické principy potřebě stabilizace německé ekonomiky a došlo dokonce k vyvlastnění akcií některých podílníků, neboť vláda chtěla získat kontrolu nad bankami, jež krizi odolávaly jen díky velké finanční injekci ze strany státu. V Německu tak převládla shoda na řízeném kapitalismu.³²¹ Tento model byl pragmaticky přijat také na úrovni Evropské unie. V průběhu roku 2009 došlo v rámci vnitřního trhu ke schválení několika legislativních aktů, jejichž záměrem byla regulace a kontrola finančních subjektů. Členské země tak reagovaly na situaci, kdy tyto finanční instituce byly zachraňovány penězi z prostředků Evropské unie a jištěny zárukami úvěrů ze strany členských států.

S nástupem finanční a dluhové krize bylo Německo pozvolna nuceno stát se ústřední silou a garantem eurozóny.³²² Zatímco první vláda Angely Merkel stanovila jako svoji jasnou hlavní prioritu záchranu evropské konstituční smlouvy, druhé funkční období německé kancléřky podobně přesvědčivou vizi dosud nepřineslo. Na druhou stranu do výkonu mandátu předešlé vlády spadalo také řízení předsednictví Rady EU a tato skutečnost s sebou nesla odpovědnost za stanovení programu a cílů, které určovaly další směřování celé Evropské unie. Současná vláda již výzvě předsednictví čelit nemusí, je ale více než předtím konfrontována s problémem ekonomické krize, jakou svět nezažil od 30. let minulého století. Právě exportně založená německá ekonomika procházela zejména v průběhu roku 2009 těžkou etapou, již chtěla vláda překonat pomocí tzv. *Schuldenbremse*, ústavně ukotvené³²³ dluhové brzdy, od níž očekávala snížení státního dluhu, jež se v roce 2009 vyšplhal až na 1,7 miliard EUR a v roce 2010 činil necelé 2 biliony.³²⁴ Vláda proto přijala tzv. *Sparpaket*, neboli plán, jak do roku 2014 ušetřit více než 80 miliard EUR.³²⁵ Došlo tak k omezení státních výdajů na řadu oblastí a tento fakt se nevyhnul ostré kritice od opozice. Vláda si od těchto rozpočtových omezení ale slibovala dodržení podmínek Paktu stability a růstu a snížení veřejného deficitu. Německá *Schuldenbremse* se přitom na nadnárodní úrovni EU dočkala následování v podobě fiskálního paktu, čímž došlo k evropeizaci německé politiky rozpočtové

³²¹ POGUNTKE, Thomas: *Germany*. European Journal of Political Research, Vol. 51, No. 1/2012, s. 982.

³²² PATERSON, W. E.: c.d., s. 65.

³²³ GRUNDGESETZ FÜR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, ART. 109, ABS. 3. http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_109.html (18.5.2013).

³²⁴ *Öffentliche Schulden 2010 um 18 % auf fast 2 Billionen Euro gestiegen*. Statistisches Bundesamt Deutschland. Pressemitteilung Nr. 069 vom 21.2.2011. <http://staatsverschuldung.de/destatis2011-02-21.pdf> (18.5.2013).

³²⁵ *Die Grundpfeiler unserer stärken. Acht Punkte für solide Finanzen, neues Wachstum und Beschäftigung und Vorfahrt für Bildung*. Bundesregierung 7.Juni 2010. <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Anlagen/2010/2010-06-07-eckpunkte-kabinett.pdf;jsessionid=9B0A05AF615BC1161DC1657E7AE31EEF.s4t1?blob=publicationFile&v=2> (18.5.2013).

odpovědnosti.³²⁶ Německo se již v dokumentu koaliční smlouvy pasovalo do role zachránce EU v boji s finanční a dluhovou krizí. Jak uvádí Vladimír Handl: „Potvrdilo se, že jakmile je existence EU a její základní funkce ohrožena, je SRN i v nové situaci schopna a ochotna ujmout se vedení a realizovat v EU rozsáhlá a nákladná opatření.“³²⁷ Na toto tvrzení lze navázat postřehem irského vědce Desmonda Dinana, který říká: „Vzhledem k tomu, že Německo bylo největším přispěvatelem do záchranných fondů, němečtí politici včetně Merkel, se nestyděli prosazovat německé zájmy. V průběhu kritických momentů celého roku [2011 pozn.aut.] Merkel úspěšně propagovala Německem inspirovaná řešení krize. Nejpozoruhodnějším příkladem je způsob, jakým Německo usilovalo o změnu smluv s dodatkem o dluhové brzdě v ústavách členských států jako účinném prostředku rozpočtové disciplíny.“³²⁸

Německo bylo a stále je za svou rozpočtově restriktivní evropskou politiku často kritizováno. Ne všichni chtějí přijmout *Modell Deutschland*, neboli principy, o něž se opírá německá taktika boje s krizí. Německá exportně založená ekonomika na fungování Evropské unie a eurozóny bytostně závisí, ale tak jako nemůže Německo existovat, či alespoň prosperovat bez Evropy, tak se ani ona neobejde bez podpory nejsilnější ekonomiky eurozóny. Angela Merkel ve svém projevu ze 14. listopadu 2011 zdůrazňovala nutnost evropské jednoty, zachování eura i bezodkladné stanovení sankcí pro ty země, které nedodrží pravidla Paktu stability a růstu³²⁹. Německá liberálně-demokratická vláda tak zaujala nesmlouvavý postoj vůči Řecku, jež mělo vyčerpat všechny své vlastní možnosti, dříve než bude moci získat finanční pomoc z evropských peněz. Naproti tomu vyjádření ministra financí Peera Steinbrücka z února 2009 implikovalo ochotu Německa poskytnout finanční pomoc státům, jež se ocitnou v tísní.³³⁰ Německá pozice byla dále zkomplikována rozhodnutím úřadu Evropského nástroje finanční stability a Mezinárodního měnového fondu na zřízení záchranné sítě 750 miliard EUR, na níž Německo přispělo největším dílem. Podle britského politologa Williama E. Patersona právě tyto skutečnosti měly zásadní vliv na to, že vláda CDU/CSU a FDP prohrála zemské volby v Severním Porýní Vestfálsku a ztratila tak

³²⁶ Více se tématu věnuje například HISHOW, Ognian N.: *Schuldenbremsen in der EU: Das ultimative Instrument der Budgetpolitik? Bremsemechanismus, Bremskraft und Bremsleitung*. SWP Berlin 2012, 36 s.

³²⁷ HANDL, V.: c.d., s. 48.

³²⁸ DINAN, Desmond: *Governance and Institutions: Impact of the Escalating Crisis*. Journal of Common Market Studies, Vol. 50, Annual Review 2012, s. 88-89.

³²⁹ *Angela Merkel: Europe Facing Worst Crisis Since War*. The Guardian 14.11.2011.

<http://www.guardian.co.uk/business/video/2011/nov/14/angela-merkel-europe-crisis-video> (18.5.2013).

³³⁰ PATERSON, W. E.: c.d., s. 69.

většinu ve Spolkové radě.³³¹ Nepříznivě pro stávající koalici dopadly také volební výsledky v Dolním Sasku, kde CDU/CSU a FDP vystřídala vláda složená ze sociálních demokratů a Zelených. Průzkumy veřejného mínění rovněž ukázaly, že mezi německými občany ochladla podpora Evropské unie.³³² Tento vývoj ovšem zdá se, nemá vliv na vnímání Angely Merkel německou veřejností, naopak podle průzkumů její postup a úsporná opatření na úrovni Evropské unie němečtí občané podporují.³³³

Ačkoliv se jevílo jako pravděpodobné, že vládnutí ideologicky blízké koalice FDP a CDU/CSU bude provázet názorová jednota bez velkých vnitřních rozporů, lze říci, že předešlá vláda velké koalice byla vlivem oslabení sociální demokracie z důvodu vnitrostranických neshod méně konfliktní než současná vláda křesťanských demokratů s liberály.³³⁴ Ke střetům mezi stranami došlo zejména v oblastech zdravotnictví a daňové politiky. Tyto problémové body však nepřesáhly úroveň domácí politiky, v postupu na půdě Evropské unie strany rozpory nezaznamenaly. FDP přesto utrpěla pokles voličské podpory pro následující parlamentní volby, které se uskuteční na podzim 2013. CDU se ústy své předsedkyně po sérii volebních ztrát v Šlesvicku-Holštýnsku, Baden-Würtenbersku, Dolním Sasku a Severním Porýní Vestfálsku distancovala od svého slabšího koaličního partnera a oznámila, že voličskou podporu si bude každá ze stran pro volby do Bundestagu zajišťovat sama.³³⁵ Voliči dali najevo nesouhlas s libertariánskou politikou volného trhu FDP a podle odhadů se tato strana může propadnout pod hranici volitelnosti. CDU proto nyní zdůrazňuje sociální elementy své vlády. Ovšem ačkoliv samotná kancléřka Angela Merkel zůstává u voličů velmi populární, a to i díky jejímu přístupu k překonání krize eurozóny, zůstává její volební vítězství v podzimních volbách nejisté. Pokud by se ale měl opakovat model předchozí velké koalice se sociálními demokraty, je možné, že se evropská politika stane předmětem koaličních sporů. Zatímco Angela Merkel odmítá myšlenku eurobondů, sociální demokraté by ve shodě s francouzským prezidentem Hollandem jejich realizaci přivítali³³⁶.

³³¹ Tamtéž, s. 69.

³³² Eurobarometer 44 – Chapter 2. European Commission 2.1 2012.

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb44/chap2_en.htm

³³³ *Germany and the Euro Crisis. Slow but Popular.* The Economist 8.12.2012.

<http://www.economist.com/news/europe/21567937-angela-merkels-cautious-response-euro-crisis-backed-most-germans-and-her-party?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (19.5.2013).

³³⁴ SAALFELD, T.: c.d., s. 82.

³³⁵ *Fear of Contagion: Merkel Steps Back From Coalition Partner FDP.* Spiegel Online 31.1.2013.

<http://www.spiegel.de/international/germany/merkel-distances-herself-from-fdp-after-key-state-election-loss-a-880811.html> (19.5.2013).

³³⁶ RETTMAN, Andrew: *German Opposition: Only Eurobonds Can Save the Single Currency.* Euobserver 7.8.2012. <http://euobserver.com/economic/117174> (20.5.2013).

Tato kapitola soustředila svou pozornost na domácí determinanty evropské politiky Německa a německé kancléřky Angely Merkel zvláště. Německý kancléř, ačkoliv mu ústavně není svěřena výlučná pravomoc formulovat zahraničněpolitické priority vlády, je nejvýraznější osobností, jež reprezentuje německý stát navenek. S nástupem Angely Merkel se pojí posun k prezidencializaci oblasti zahraniční a zvláště pak evropské politiky Německa. Angela Merkel byla schopna zcela zastínit osobu ministra zahraničí, a to i přesto, že je tato pozice tradičně svěřena zástupci koaličního partnera vítězné strany. Angela Merkel v průběhu obou období ve funkci německé kancléřky prokázala dovednost silného vedení evropské politiky Německa s důrazem na kontinuitu stabilní podpory evropské integraci, avšak projevila rovněž akcent na německé zájmy a zřetelně ustoupila z eurofederalistických pozic Adenauera či Kohla a zdůraznila naopak nutnost důsledného uplatnění principu subsidiarity v případech, kdy členské státy mají potenciál samy řídit své záležitosti. Zatímco si Angela Merkel v čele velké koalice vytkla jasný cíl oživení evropské ústavní smlouvy, její druhá vláda s liberální FDP si již podobně konkrétní záměr na půdě Evropské unie nestanovila. Německo ovšem bylo okolnostmi dopadu finanční a dluhové krize na členské země eurozóny a EU jako takové do značné míry nuceno přijmout ústřední roli při vedení boje s jejími následky. Německá politika byla v tomto směru úspěšná, německým zástupcům se podařilo prosadit přijetí několika opatření na podporu ozdravení evropské ekonomiky, která byla inspirována domácí legislativou Německa. Postup na úrovni Evropské unie se ani v jednom případě koaliční vlády Angely Merkel nestal předmětem mezistranických sporů, pokud by si následující parlamentní volby, které Německo čekají na podzim roku 2013, vyžádaly opětovný vznik velké koalice CDU a SPD, je ale možné, že se tyto konflikty objeví.

4. Německo v kontextu krize EU: asertivita ve jménu vlastních zájmů či Evropy?

Závěrečná kapitola práce se soustředí na Německo z pohledu role, kterou sehrává v kontextu krize eurozóny. Zkoumá, jak se projevil dopad krize ve vztazích mezi evropskými partnery a členy systému jednotné evropské měny. Politika Německa jako jejího ekonomicky nejsilnějšího članku má nyní zásadní vliv na ostatní země. Cílem kapitoly je zhodnotit, zda se Německo pod vedením Angely Merkel snaží hájit především vlastní zájmy, či své úsilí koncentruje spíše na obranu hodnot a udržení jednoty Evropské unie a překonání krize zemí platících eurem. Pozornost je přitom zaměřena na leadership Angely Merkel a její postup při řešení této výzvy, jež má závažný dopad nejen na eurozónu, ale na Evropskou unii jako celek.

Myšlenka evropské jednoty vždy vyvolávala protichůdné reakce. Velmi zjednodušeně na jedné straně stáli eurooptimisté, vnímající unifikační procesy v Evropě jako naplnění snu o svobodě, rovnosti a věčném míru a na druhé straně to byli euroskeptici, pochybující o životaschopnosti a přínosu evropského integračního projektu. S nástupem světové finanční a dluhové krize, která těžce zasáhla také členské země Evropské unie a zejména pak členy eurozóny, nabyly tyto pochybovačské tendence nový význam. Tématem krize Evropské unie plynoucí z krize ekonomické a fiskální se objektivně zabývají také vědci jako například Francis Fukuyama, Charles A. Kupchan, Susan George nebo Joseph S. Nye.

Podle Fukuyamy dluhová krize destabilizovala legitimitu Evropské unie, neboť „*to, co dělá evropskou krizi tak krutou, je, že zde neexistuje silný smysl evropské solidarity. Německo jen těžko naplňuje roli vizionáře při provádění leadershipu.*“³³⁷ Řešení krize přitom Fukuyama spatřuje v přehodnocení společenské smlouvy, na níž je moderní demokratický svět založen. Fukuyama zdůrazňuje potřebu vzájemné důvěry nejen uvnitř společnosti státu, ale také důvěry mezi národy. Dle něj se Německu v minulosti podařilo úspěšně zavést potřebné ekonomické reformy a stát se velmi silným kompetitivním hráčem. Nyní ale Němci očekávají, že tak jako oni v době před 10-15 lety se dnes zachovají i ostatní země, jejichž ekonomická situace žádá bezodkladné řešení. Národní solidarita tak nepřesahuje do

³³⁷ FUKUYAMA, Francis: *Fiscal Crisis Erodes EU Legitimacy*. NPQ Summer 2011, s. 70-71.

mezinárodní sféry.³³⁸ Podobně americký politolog Charles A. Kupchan vnímá finanční krizi jako něco, co přispělo ke krizi mnohem závažnější, totiž ke krizi evropské identity. V integrované Evropě se objevují trhliny, které jsou způsobeny návratem nacionalismu. Tento fakt se odráží například v neochotě Německa poskytnout finanční pomoc Řecku. Národní zájmy tak z Kupchanova hlediska převážily nad smyslem pro společný užitek jako principiální znak evropské jednoty. To je dle něj zvlášť nebezpečné v případě Německa, které vždy zcela jednoznačně podporovalo evropskou unifikaci a bojovalo proti jakékoli rivalizaci mezi členskými zeměmi evropského integračního projektu.³³⁹ Stejného názoru je i americká politoložka Susan George, která tvrdí, že Německo jakožto největší ekonomika Evropské unie mělo poskytnout půjčky Řecku, neboť ocitne-li se jeden členský stát ve finančních potížích, je třeba rozvážit způsob, jak mu pomoci.³⁴⁰ Nestane-li se tak, dojde k vážnému ohrožení budoucnosti celé Evropské unie.³⁴¹ Naproti tomu Joseph Nye zohledňuje v této souvislosti kontext významu domácí politické úrovně Německa. Říká, že přílišná horlivost lídrů v prosazování politických vizí může škodit, není-li společnost těmto vizím otevřená. Německá veřejnost se stavěla velmi skepticky, ba dokonce odmítavě ke snaze Angely Merkel o záchranu eura a k finanční pomoci Řecku. Ve volbách do Spolkové rady pak strana Angely Merkel, CDU, v několika zemích utrpěla porážku a tato skutečnost současně vedla k destabilizaci vládní koalice. Nye proto obezřetnost, s níž Merkel k řešení krize přistoupila, považuje za správnou.³⁴²

Sama Angela Merkel ve svém neobvykle emotivním projevu z 14. 11. 2011 zdůraznila nutnost semknutosti Evropské unie v těžkých časech krize eurozóny. Vyzdvihla význam evropské integrace a připomněla její zásadní důležitost pro poválečný vývoj Německa. Uvedla ale zároveň, že je naprosto nezbytné, aby se každá z členských zemí ve společném zájmu na překonání krize snažila zodpovědně dodržovat podmínky Paktu stability a růstu, v opačném případě uvedla, že je třeba přistoupit k sankcím. Merkel současně vyjádřila hodnotový rozměr společné měny: „*Euro je mnohem více než jen měna, je to symbol evropského sjednocení, symbol svobody a blahobytu. Ztroskotá-li euro, ztroskotá celá*

³³⁸ Tamtéž, s. 71.

³³⁹ KUPCHAN, Charles A.: *As Nationalism Rises, Will the European Union Fall?* Washington Post 29.8.2010. Dostupné z: <http://www.cfr.org/europerussia/nationalism-rises-european-union-fall/p22856> (20.5.2013).

³⁴⁰ Autorka se v této souvislosti zasazuje o vznik eurobondů.

³⁴¹ GEORGE, Susan: *Whose Crisis, Whose Future*. Cambridge, Polity Press 2010, s. 259-261.

³⁴² NYE, Joseph S.: *Angela Merkel's Vision Thing*. Project Syndicate 7.11.2011. <http://www.project-syndicate.org/commentary/angela-merkel-s-vision-thing> (20.5.2013).

*Evropská unie.*³⁴³ Řešením pak dle ní je posílit Evropskou unii tak, aby se stala silným aktérem založeným na silných členech. Krize má země EU posílit a ekonomicky ozdravit. Podobné vyznění měla řeč, kterou německá kancléřka přednesla 7. 11. 2012 před Evropským parlamentem v Bruselu. Merkel zde opět hovořila o tom, co Evropská unie znamená pro Evropu a zvláště pro Německo. „*My Němci nikdy nezapomeneme, že šťastný vývoj naší historie je neodmyslitelně spojen s Evropskou unií.*“³⁴⁴ Znovu se také obrátila k hodnotovému základu Evropské unie: „*Ráda bych dnes připomněla hnací element evropské integrace, totiž svobodu, která otevírá možnost života v míru a prosperitě. (...) Zvláště v této velké zkoušce, již nyní čelíme, nám síla svobody může pomoci vyvést Evropu z krize silnější než předtím.*“³⁴⁵ Merkel zde rovněž zmínila obavy ze skepticismu ohledně budoucnosti EU. „*Nyní je na nás, abychom změnili skeptický přístup k Evropě a dohnali světovou konkurenci – skrze tvrdou práci doma. (...) My Němci jsme si vědomi naší zodpovědnosti za jasnou budoucnost Evropské unie. V tomto duchu jsou politické kroky spolkové vlády namířeny v zájmu jak naší země, tak i Evropy.*“³⁴⁶

Angela Merkel se jako politička pocházející z východního Německa stále odvolává ke svobodě jako nejvyšší hodnotě společnosti. S poukazem na rozdělení Německa a roky tuhé vlády komunistické strany za Berlínskou zdí se o to více odkazuje k významu svobody jako životní potřeby všech lidí. Merkel současně tuto svobodu vždy spojovala s vývojem ke sjednocené Evropě a zdůrazňovala význam evropské integrace pro Německo i celou demokratickou Evropu. Tato Evropa ale podle Merkel musí zůstat především jednotná. Ve svém projevu u příležitosti 50. výročí podpisu Římských smluv Merkel řekla: „*Jakékoli štěpení může Evropu znehybnit dříve, než si myslíme. Evropská jednota tak musí být znovu a znovu zajišťována a chráněna. To je náš hlavní úkol pro budoucnost. To je také jádrem dnešních oslav.*“³⁴⁷ Na druhou stranu je pro politickou linii Angely Merkel charakteristická snaha o dodržování principu subsidiarity, která převažuje nad podporou supranacionálních prvků integrace. V tomto směru Merkel kopíruje politickou orientaci svého předchůdce Gerharda Schrödera, jehož vláda znamenala první razantní změnu v přístupu Německa

³⁴³ MERKEL, Angela: *Europe Facing Worst Crisis Since War*: c.d.

³⁴⁴ Speech by Chancellor Angela Merkel in the European Parliament in Brussels. Brüssel 7.11.2012. <http://www.bundesregierung.de/Content/EN/Reden/2012/2012-11-07-merkel-eu.html> (20.5.2013).

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ *Speech by Dr Angela Merkel, Chancellor of the Federal Republic of Germany and President of the European Council, at the Official Ceremony to Celebrate the 50th Anniversary of the Signing the Treaties of Rome.* Deutschland 2007 – Präsidentschaft der Europäischen Union 25.3.2007. http://www.eu2007.de/en/News/Speeches_Interviews/March/0325BKBerliner.html (20.5.2013).

k evropské integraci, odklon od eurofederalistických tendencí či alespoň odklon od přístupu bezvýhradné německé podpory Evropské unii. Lze ovšem říci, že v případě Angely Merkel se jedná o poměr mnohem více vyrovnaný, bez silných výkyvů i kontroverzí.

Okamžitě po nástupu do funkce německé kancléřky byla Angela Merkel v zahraničněpolitickém rozměru konfrontována se dvěma výzvami. Jednu z nich představovalo předsednictví v Radě Evropské unie, druhou pak předsednictví skupině G8. Programový dokument německého předsednictví nesl název: „*Evropy dosáhneme společně*“ a zaměřoval se na docílení pokroku v jednáních o znovuzahájení procesu za evropskou ústavní smlouvu.³⁴⁸ Angela Merkel si nepřála, aby se Evropská unie rozdělila v otázce evropské ústavy na státy, jež ústavu přijaly, a na ty, které její ratifikaci odmítly. Jak píše Bernhard Müller-Härlin, Merkel nepřipustila myšlenku na dvourychlostní Evropu.³⁴⁹ Během předsednictví skupiny G8 se Angela Merkel snažila o navázání osobních přátelských vztahů s lídry těchto zemí, čemuž jí napomáhala i znalost angličtiny v případě George Bushe, či ruštiny při jednání s Vladimírem Putinem. G8 se neosvědčilo jako fórum schopné formulovat závazky ohledně závažných otázek, u nichž neexistuje jednoznačný konsenzus.³⁵⁰ Tomu, aby Merkel mohla skrze členství Německa ve skupině G8 artikulovat a prosazovat širší evropský zájem, brání především politicky a hospodářsky podmíněné partikulární cíle její vlastní země a zejména pak tradičně silná vazba na Rusko. Angela Merkel několikrát volala po vytvoření evropské energetické politiky³⁵¹, avšak právě energetika je oblastí, v níž existuje silná rusko-německá provázanost. „*Důležitým aspektem je rovněž konzistentní důraz na to, aby energetická politika EU neantagonizovala Rusko, a to i v případě snah o diverzifikaci zdrojů, které jsou však v přirozeně přímém rozporu s ruským přístupem.*“³⁵² Na rozdíl od bilaterálně založené energetické politiky Gerharda Schrödera, je poměr Angely Merkel k Rusku v otázce energetické spolupráce střízlivější. Na druhou stranu německé energetické společnosti preferují úzké německo-ruské vztahy, které by jim zajistily privilegovaný přístup na ruský trh.

³⁴⁸ *Europa gelingt gemeinsam*: c.d., s. 4.

³⁴⁹ MÜLLER-HÄRLIN, B.: c.d., s. 5.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 5.

³⁵¹ Speech by Federal Chancellor Angela Merkel at the Opening Ceremony of the 61st Academic Year of the College of Europe in Bruges on 2. November 2010, s. 8. Dostupné z: <http://www.bruessel.diplo.de/contentblob/2959854/Daten/> (30.5.2013).

³⁵² EHLER, Tomáš: *Energetická bezpečnost v rámci zahraniční politiky SRN – mezi bilateralismem a europeizací*. In: Handl, V.: c.d., s. 301.

Tyto požadavky se pak přirozeně odrážejí na vládní úrovni a do značné míry předurčují postup německé vlády.³⁵³

Ačkoliv obě předsednictví pro Angelu Merkel znamenala první zatěžkávací zkoušku, to skutečně zásadní prověření jejich vůdcovských schopností přinesla finanční a dluhová krize, která zasáhla země Evropské unie a přerostla v krizi eurozóny. Dluhová nákaza přicházela ze Spojených států do Evropy postupně. Již v srpnu 2007 byla německá vláda nucena k zajištění pomoci IKB Deutsche Industriebank a během několika dní se s finančními problémy potýkala také jedna z největších francouzských bank BNP Paribas. Jako první ze zemí Evropské unie požádalo o finanční podporu Maďarsko, jež podlehl vysoké zadluženosti i výraznému oslabení forintu, které jen zkomplikovalo ekonomickou situaci země, závislé na přílivu zahraničního kapitálu.³⁵⁴ Snahy o záchranu evropských bank byly komplikovány jejich vzájemným propojením, intenzifikací finanční integrace, která vedla k bezpočtu přeshraničních sloučení bank a mohla dokonce zapříčinit jejich kolaps, což byl i případ banky Fortis, založené na spolupráci zemí Beneluxu.³⁵⁵ Na podzim roku 2008 se již členské země Evropské unie pokoušely nalézt cesty ke společnému postupu k překonání bankovní krize, neboť unilaterální opatření měla často negativní dopad na ekonomiku dalších států. V říjnu 2008 se k jednání mimořádně sešli představitelé členských států Evropské unie, zastoupených ve skupině G8, a volali po evropském rámci kroků směřujících k obnově ekonomické prosperity, aby tak předešli dalším jednostranně vedeným akcím.³⁵⁶ Ovšem krátce poté se přesto vlády Rakouska, Slovenska, Řecka, Dánska a především Německa, samostatně uchýlily k prohlášení garantovat bankovní vklady, neboť se obávaly, že pokud tak neučiní, mohou jejich banky utrpět škodu v důsledku převodu vkladů do zemí, jež tyto garance již poskytují. O dva týdny později státy eurozóny, včetně Velké Británie, která byla k rozhovorům rovněž pozvána, odsouhlasily akční plán, v němž deklarovaly podmínky, za nichž budou vlády zemí eurozóny poskytovat garance za dluhy bank, či přistoupí k jejich

³⁵³ Více k energetické politice Německa viz: VERHOEFF, Emma C. – NIEMANN, Arne: *National Preferences and the European Union Presidency: The Case of Energy Policy Towards Russia*. Journal of Common Market Studies, Vol. 49, No. 6/2011, s. 1271-1293.

³⁵⁴ *Eastern Europe: Who's Next?* The Economist 23.10.2008. <http://www.economist.com/node/12465279> (30.5.2013).

³⁵⁵ HODSON, Dermot – QUAGLIA, Lucia: *European Perspectives on the Global Financial Crisis: Introduction*. Journal of Common Market Studies, Vol. 47, No. 5/2009, s. 941

³⁵⁶ *Statement*. Summit of European G8 Members. Palais de l'Élysée – Saturday October 4th 2008. http://www.ambafrance-ca.org/IMG/pdf/4.10_Sommet_version_anglaise_doc.pdf (30.5.2013).

rekapitalizaci.³⁵⁷ Plán byl následně schválen na summitu Evropské rady, jež zdůraznila potřebu posíleného dohledu evropského finančního sektoru skrze tzv. high-level group Evropské komise.³⁵⁸ Dle odborníků na evropskou politiku Davida Howartha a Jamese Buckleyho ovšem Evropská unie do roku 2009 příliš nepokročila při vytváření tohoto kontrolního rámce i z proto, že si členské země zejména Francie, Německo i Velká Británie přály zachovat odpovědnost každodenní kontroly v rukou národních orgánů.³⁵⁹ Vztah Německa k nadnárodně řešenému finančnímu dohledu se stal poněkud ambivalentní. Německo sice hlasitě volalo po jeho zavedení, ovšem došlo-li na konkrétní návrhy, projevovalo jistou váhavost. Ta byla dána názorovou nejednotou uvnitř jeho finančního sektoru. Zatímco Spolková banka³⁶⁰ (*Bundesbank*) a Spolkový úřad pro finanční dohled (*BaFin*) i komerční banky v tomto směru zastávaly proevropské stanovisko, zemské banky (*Landesbanken*), či spořitelny se více zdráhaly přijmout vytvoření evropského dozorčího orgánu a upřednostňovaly posílení spolupráce na mezivládní úrovni skrze národní monitorovací úřady.³⁶¹ Vznik evropského bankovního dohledu a potažmo bankovní unie je stále předmětem politické debaty. Francie a Německo se na jaře 2013 shodly na podpoře dozorčího mechanismu a posílení kompetencí Evropské centrální banky³⁶² a zdá se, že široký konsenzus existuje napříč zeměmi eurozóny.³⁶³ Potřeba monitorovacího systému přitom vzrostla v důsledku zadlužení řecké ekonomiky, jež znamenalo bezprecedentní výzvu jak pro řeckou vládu, tak pro eurozónu jako celek. Angela Merkel podpořila řeckého premiéra Jorga Papandreu, který vyjádřil naději, že do roku 2012 bude jeho země bez primárního dluhu.³⁶⁴ Papandreova vláda se rovněž zavázala splnit přísná úsporná opatření vyjádřená jako

³⁵⁷ *Declaration on a Concerted European Action Plan of the Euro Area Countries*. Summit of the Euro Area Countries 12.October 2008. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13260_en.pdf (30.5.2013).

³⁵⁸ *Presidency Conclusions*. Brussels European Council 15.and 16.October 2008.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/103441.pdf (30.5.2013).

³⁵⁹ HOWARTH, David – BUCKLEY, James: *Internal Market: Gesture Politics? Explaining the EU's Response to the Financial Crisis*. Journal of Common Market Studies, Vol. 48 Annual Review 2010, s. 125.

³⁶⁰ Zástupci Bundesbank se obávali konfliktu pravomocí, jimiž disponovaly národní banky členských zemí, a kompetencemi nadnárodních dozorčích orgánů a Evropské centrální banky. Požadovali proto změnu smluv, v nichž by byly všechny tyto otázky jasně vymezeny. Viz: *The European Banking Union*. Deutsche Bundesbank. http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Standardartikel/Bundesbank/Views_Insights/current_topic_2013_05_14_banking_union.html (30.5.2013).

³⁶¹ Tamtéž, s. 126.

³⁶² *German Cabinet Approves European Banking Supervision*. Deutsche Welle 8.5.2013.

<http://www.dw.de/german-cabinet-approves-european-banking-supervision/a-16798239> (30.5.2013).

³⁶³ VOGEL, Toby: *EU Reaches Deal on Banking Supervision*. European Voice 19.3.2013.

<http://www.europeanvoice.com/article/2013/march/eu-reaches-deal-on-banking-supervision/76697.aspx> (30.5.2013).

³⁶⁴ *Greek Debt Crisis: Merkel Pledges Support for Papandreu*. The Guardian 28.9.2011.

<http://www.guardian.co.uk/business/video/2011/sep/28/greek-debt-crisis-merkel-papandreou-video> (30.5.2013).

podmínky půjčky 110 miliard EUR v pětiletém plánu, na jehož podobě se shodl Mezinárodní měnový fond, Evropská komise a Evropská centrální banka.³⁶⁵ Souhlas Německa s finanční pomocí Řecku byl klíčový, neboť Německo se na záchraně Řecka podílelo největší měrou. Angela Merkel tak možná o něco více čelila dilematu, zda poskytnout finanční prostředky na sanaci vlastního bankovního systému, či se snažit odvrátit státní bankrot Řecka. Merkel přitom již na začátku krize vybízela německou společnost k semknutosti a odpovědnosti, které zemi pomohou překonat špatné časy.³⁶⁶ Hůře se jí proto obhajovalo rozhodnutí přistoupit k vynaložení financí na řeckou záchranu. Howarth a Beckely k tomu říkají: „*Německý korporátní vládní systém svázal banky, firmy a odbory vzájemnými vazbami, které dovolují nalézat konsenzuální řešení ekonomických konfliktů.*“³⁶⁷ Merkel dlouho odmítala přiznat Řecku půjčku z evropských peněz a trvala na vlastních záchranných iniciativách řecké vlády. Teprve s ohledem na obavy ze ztráty důvěry trhů v euro byla nucena toto své stanovisko změnit. Zatímco se Francie orientovala spíše na podmínky, za nichž budou Řecku půjčky uděleny, Německo nevnímalo tento způsob jako řešení palčivého problému obnovení stability eurozóny, neboť půjčit „marnotratným“ Řekům dle německé kancléřky znamenalo jen přivodit Evropské unii další ekonomické těžkosti.³⁶⁸ Tato váhavost Angely Merkel a především pak úsporná opatření, jež Řecko přijalo na podzim 2012, vyvolalo bouře hněvu v řeckých ulicích. Řekové spojili drakonické reformy s osobou německé kancléřky, a proto její návštěvu země v říjnu 2012 provázela mimořádná bezpečnostní opatření.

Merkel odmítla veškeré spekulace o tom, že by Řecko mohlo opustit eurozónu a znovu zavést svou původní měnu, řeckou drachmu. Ačkoliv připustila, že podobné úvahy tváří v tvář řeckému dluhu nepostrádají relevanci, zdůraznila, že rizika, která z něj pro eurozónu plynou, nejsou vyšší, než ta, kterým by musela čelit, pokud by se Řecko rozhodlo z eurozóny odejít.³⁶⁹ Německá kancléřka varovala, že podobné jednání by ohrožovalo kohezi a budoucnost zemí platících eurem, nepřipustila ale zároveň jakékoli přehodnocení podmínek řeckého úvěru. Řecko má nyní příznivé vyhlídky na v pořadí již třetí půjčku. Trojka, složená ze zástupců Mezinárodního měnového fondu, Evropské centrální banky a Evropské komise, v dubnu 2013

³⁶⁵ *Europe and IMF Agree €110 Billion Financing Plan with Greece*. International Monetary Fund 2.5.2010. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2010/car050210a.htm> (30.5.2013).

³⁶⁶ *Im Konsens aus der Krise*. Bundeskanzlerin Video-Podcast 28.11.2009. <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2009/11/2009-11-28-podcast.html> (30.5.2013).

³⁶⁷ HOWARTH, D. – BUCKLEY, J.: c.d., s. 123.

³⁶⁸ TRAYNOR, Ian: *Angela Merkel Dashes Greek Hopes of Rescue Bid*. The Guardian 11.2.2010. <http://www.guardian.co.uk/theguardian/2010/feb/11/germany-greece-merkel-bailout-euro> (30.5.2013).

³⁶⁹ *Angela Merkel: No Guarantee Greek Bailout Will Work – Video*. 27.2.2012 The Guardian. <http://www.guardian.co.uk/world/video/2012/feb/27/angela-merkel-greece-bailout-video> (1.6.2013).

dokončila hodnotící zprávu, dle níž by Řecko mohlo obdržet dalších 10 miliard EUR, přistoupí-li k sérii nových úsporných opatření.³⁷⁰ Odborník na řeckou politiku, Kevin Featherstone, si v této souvislosti ovšem klade otázku, zda Řecko bude schopné překonat nikoliv svou zadluženost, ale splatit také úroky s půjčkami spojené.³⁷¹

Řecko není jedinou problémovou zemí eurozóny. Půjčka byla v roce 2010 přiznána také Irsku. Třetí zemí, jež byla nucena žádat o mezinárodní finanční pomoc je Portugalsko. Zatímco se však zdá, že se irská ekonomika postupně zotavuje z recese a výhledy předpovídají její pozvolný růst³⁷², v případě Portugalska je situace méně příznivá. Země se potýká s potížemi, jež ohrožují plnění podmínek, k nimž se Portugalsko zavázalo v důsledku přijetí půjčky. To s sebou přináší negativní dopad na vnitropolitickou stabilitu země. Středopravicová koaliční vláda premiéra Passose Coelho se v dubnu 2013 ubránila návrhu opozice na vyjádření nedůvěry a odmítla spekulovat o vyhlášení předčasných voleb.³⁷³ Spory mezi vládou a opozicí postihly všechny země, jež se ocitly v ekonomických nesnázích, zejména se ale dotkly těch, jejichž zadluženost dosáhla takových rozměrů, s nimiž si jednotlivé vlády nebyly schopny samy poradit. Pro označení ekonomik Portugalska, Irsko/Itálie, Řecka a Španělska se proto vžil nelichotivý akronym PIGS, jenž měl být současně varováním před nezodpovědnou rozmařilostí, či před zbytečným zadlužováním. V Řecku v roce 2009 zformovaná levicová vláda Jorga Papandreu slibovala řešení státního deficitu, které bude realistické a vizionářské zároveň, aniž by muselo dojít k dalším restriktivním opatřením.³⁷⁴ Ty bylo ovšem Řecko nuceno přijmout, aby se vyhnulo státnímu bankrotu a zajistilo si finanční pomoc od Mezinárodního měnového fondu i evropských věřitelů. Cestu z napjaté politicko-společenské situace hledal Papandreu v listopadu 2011 ve vyhlášení referenda ohledně setrvání Řecka v eurozóně. Vzhledem k rapidně se zvyšující nezaměstnanosti, která v roce 2011 činila 17,7 %³⁷⁵, zvýšení daňové zátěže a omezení

³⁷⁰ Troika Concludes Greek Bailout Review, Next Aid Tranche Soon. Reuters 13.4.2013.

<http://www.reuters.com/article/2013/04/13/us-eurozone-greece-tranche-idUSBRE93C04T20130413> (1.6.2013).

³⁷¹ FEATHERSTONE, Kevin: *The Greek Sovereign Debt Crisis and EMU: A Failing State in a Skewed Regime*. Journal of Common Market Studie, Vol. 49, No. 2/2011, s. 205.

³⁷² DUFFY, David: *Evidence Suggests Irish Economy is Slowly Recovering*. Irish Times 16.5.2013. <http://www.irishtimes.com/business/economy/evidence-suggests-irish-economy-is-slowly-recovering-1.1394870> (1.6.2013).

³⁷³ MINDER, Rafael: *New Trouble for Euro in Portugal*. The New York Times 7.4.2013.

<http://www.nytimes.com/2013/04/08/business/in-portugal-more-cuts-on-way-to-ease-debt-crisis.html?pagewanted=all&r=0> (1.6.2013).

³⁷⁴ *Papandreu again*. The Economist 8.10.2009. <http://www.economist.com/node/14588096> (1.6.2013).

³⁷⁵ *Unemployment Statistics*. Eurostat duben 2013. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics. (1.6.2013).

veřejných výdajů bylo ovšem zřejmé, že Řekové by se v referendu vyslovili pro opuštění eura. Napříč zemí docházelo k nepokojům, Řekové dávali najevo nespokojenost s postupem vlády, která přijala mezinárodní diktát. Řecký ekonom Costas Lapavitsas k tomu ve svém příspěvku pro deník The Guardian uvedl: „*Toto by nemělo být chápáno jako zlovolný nacionalismus. Je to spíše reakce na ztrátu národní suverenity a nezávislosti, která pramení z nepřetržité kontroly řeckých financí evropskými byrokraty, a také ze záměru prodat velké množství veřejných aktiv za účelem splacení dluhů.*“³⁷⁶ Poté, co Papandreova vláda v listopadu 2011 padla, byly s napětím očekávány výsledky voleb, které mnozí vnímali jako hlasování o dalším osudu eurozóny. Vítězství pravicové Nové demokracie do značné míry uklidnilo obavy z řeckého návratu k systému národní měny, avšak volební úspěch ultra levicového uskupení Syriza, které se ostře vyslovovalo proti podmínkám, jež byly Řecku uloženy v závislosti na záchranném balíčku Troiky, dával tušit, že ani vláda premiéra Antonise Samarase nebude při prosazování ekonomických reforem v jednoduchém postavení. Politické otřesy zažilo na začátku roku 2013 také Španělsko. Na veřejnost pronikly informace o údajné korupci představitelů vládní Lidové strany, sahající až k premiéru Marianu Rajoyovi. Strana sice zaujala k nařčení odmítavé stanovisko, ovšem důvěra občanů již byla poškozena předchozí aférou Luise Bárcenase, bývalého správce stranické pokladny, obviněného z machinací se stranickými penězi. Soudní líčení pak odhalilo, že Bárcenas uložil částku ve výši 22 milionů EUR na švýcarské účty.³⁷⁷ Španělsko je přitom jedna ze zemí Evropské unie nejhůře zkoušených finanční krizí. Podobně Itálie čelila vysoké zadluženosti a od roku 2011 i opakované ekonomické recesi, k níž se přidala krize politická.³⁷⁸ Vláda Silvia Berlusconiho neprokázala schopnost konstruktivního řešení ekonomických problémů země, známky vládní nestability navíc vedly k nárůstu nedůvěry finančních trhů i politických představitelů eurozóny. Evropská centrální banka výměnou za svoji podporu požadovala plán na snížení státního deficitu, to ovšem vyvolalo tenze uvnitř vládní koalice a sílící tlaky zvenčí i mohutné projevy nespokojenosti italské veřejnosti vedly v listopadu 2011 k Berlusconiho rezignaci. Mario Monti, bývalý eurokomisař, jenž se stal Berlusconiho nástupcem, se v časovém období do konání řádných voleb v dubnu 2013 snažil o zavedení ambiciózních reforem, jež měly zemi pomoci dostat se z finanční krize. V prosinci 2011 tak došlo ke schválení úsporného

³⁷⁶ LAPAVITSAS, Costas: *Greece Crisis: Papandreu's Referendum Is a Gamble Too Far*. The Guardian 1.11.2011. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/nov/01/greece-crisis-papandreou-referendum-gamble> (1.6.2013).

³⁷⁷ JOHNSON, Miles: *Rajoy Drawn Into Corruption Scandal*. Financial Times 31.1.2013. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/547573ae-6b9c-11e2-8c62-00144feab49a.html#axzz2VA4C2wSW> (2.6.2013).

³⁷⁸ CENCIG, Elisa: *Italy's Economy in the Euro Zone Crisis and Monti's Reform Agenda*. SWP Berlin, Working Paper 5/2012, s. 26.

balíčku s cílem vytvořit vyvážený státní rozpočet a provést změny důchodového systému i systému státních investic. Monti navzdory nevoli odborů rovněž prosadil flexibilizaci pracovního trhu, namířenou na odstranění nerovných podmínek zaměstnávání. Chtěl tak docílit větší cirkulace zaměstnanců a vytvořit trhem regulované konkurenční prostředí, které by odstranilo diskriminaci mladých lidí při získávání zaměstnání. Monti za tento krok své vlády sice obdržel uznání zahraničních investorů i předsedy Evropské centrální banky, Maria Draghiho, ovšem vyvolal i bouře hněvu italských občanů, kteří v důsledku masového propouštění vyšli do ulic. Angela Merkel se rovněž pochvalně vyjádřila o vykonaném reformním úsilí, zdůraznila ale, že je nezbytné v něm pokračovat a provést další opatření.³⁷⁹ Italský premiér naproti tomu požadoval snížení úroků plynoucích z půjčky, jež Itálii poskytla Evropská centrální banka. Varoval, že v opačném případě se Itálie opět dočká demonstrací namířených tentokrát proti tvrdé politice Berlína.³⁸⁰ Monti nakonec v prosinci 2012 rezignoval a otevřel tak cestu k vyhlášení voleb na únor 2013. Jejich výsledky ovšem neumožnily hladké sestavení vlády a Itálie tak na nové vedení země čekala téměř dva měsíce. Tato situace opět vyvolala nejistotu a ohrozila stabilitu eurozóny. Angela Merkel spolu s předsedou Evropské komise José Manuelem Barrosem Itálii nedlouho před volbami vyzývali k dalším reformám.³⁸¹ Politický pat ovšem vedl k jejich zdržení a nová vláda Enrica Letty se přihlásila k zavádění ekonomických stimulů cestou zmírňování přísných úsporných opatření svého předchůdce.³⁸² Obnovení ekonomického růstu hluboce zadlužené čtvrté největší ekonomiky Evropské unie je přitom z hlediska dobré ekonomické výkonnosti eurozóny mimořádně důležité a Itálie je svými evropskými partnery bedlivě sledována. Irsko naproti tomu začátkem roku 2013 vykázalo dobré ekonomické výsledky a vzbudilo naději, že již nebude potřebovat další půjčky. Ačkoli nebezpečí není ani v irském případě zcela zažehnáno, neboť země značnou měrou závisí na vývoji investic zahraničních firem, které lákají nízké korporátní daně a využívají Irsko jako zázemí pro výrobu i servis. Pozitivní obrat irské ekonomiky podepřel také politický kurz Angely Merkel, která je v současnosti vnímána jako neformální lídr Evropské unie. Irský úspěch se tak zároveň stal úspěchem úsporných opatření a strukturálních reforem, jimiž Německo vždy podmiňovalo schválení jakékoli

³⁷⁹ ALEXANDER, Robin: *Mario Monti wehrt sich gegen Italien-Mistrauen*. Die Welt 11.1.2012. <http://www.welt.de/politik/ausland/article13810405/Mario-Monti-wehrt-sich-gegen-Italien-Mistrauen.html> (2.6.2012).

³⁸⁰ SINN, H.-W: c.d., s 1.

³⁸¹ FONTE, Giuseppe – JONES, Gavin: *Italy PM Monti Resigns, Elections Likely in February*. Reuters 21.12.2012. <http://www.reuters.com/article/2012/12/21/us-italy-vote-idUSBRE8BK0KV20121221> (2.6.213).

³⁸² POVOLEDO, Elisabetta: *Italy's New Premier Puts Stimulus First*. The New York Times 29.4.2013. <http://www.nytimes.com/2013/04/30/world/europe/enrico-letta-italys-new-premier-puts-stimulus-first.html? r=0> (2.6.2013).

půjčky. Deník The Economist k tomu v článku z 5. ledna 2013 poznamenal: „*To [zotavení irské ekonomiky, pozn. aut.] by mohlo posílit důvěru voličů ze středu Evropy a především z Německa, kteří se k volbám chystají na podzim, že je záchranné plány neodsuzují k nekonečnému zvyšování daní jako v případě Řecka.*“³⁸³ Angela Merkel se již dříve pochvalně vyjádřila o snahách Irska vypořádat se s krizí a prohlásila, že Irsko je příkladem, jak lze z krize vyjít silnější než před ní.³⁸⁴

Ačkoliv finanční a dluhová krize a potažmo krize eurozóny Německo rovněž zasáhla, neměla ničivý dopad na jeho ekonomiku. Německo jako exportně založená země je silně závislá na situaci, která panuje na světových trzích, ovšem její osud je také úzce spojen s vývojem eurozóny a zemí, do nichž masově exportuje. Jakožto největší evropský věřitel států, jež byly nuceny své evropské partnery požádat o půjčky, má rovněž přirozený zájem na ekonomické rekonstrukci Evropské unie. Se zavedením jednotné evropské měny a nástupem krize se ovšem začínají objevovat debaty o vzniku dvourychlostní Evropy. „*Dvourychlostní Evropa se stala realitou, dala vzniknout skupině relativně integrovaných, homogenních, kohezních, věřitelských severních zemí soustředěných okolo Německa a Nizozemska a různorodému souboru zadlužených států na periferii – Itálii, Portugalsku, Španělsku, Řecku a Francii, které byly politicky a ekonomicky blízko Německu, ovšem přesto náchylné ke sporům s Německem ohledně řízení monetární politiky, což vedlo k vrstvení rozepří mezi oběma skupinami.*“³⁸⁵ Německo se, jakožto ekonomicky největší a nejsilnější země eurozóny i celé Evropské unie, stalo s nástupem krize skutečnou vůdčí silou evropské integrace. Tuto úlohu Německo nepřijalo zcela dobrovolně, ovšem bylo k ní nuceno stále více zejména poté, co hrozilo, že řecká vláda bude muset vyhlásit státní bankrot. Vývoj posledních několika let s tím, jak se zvyšovala ekonomická i politická propast mezi partnery eurozóny, postupně Německo uvrhl do mezinárodní izolace pramenící z ekonomických nerovností, ale i rozdílných náhledů na způsob překonání krize.³⁸⁶ Zadlužené a ekonomickou recesí postižené země Německu vyčítaly jeho přísnou orientaci na vyrovnaný rozpočet a tvrdá úsporná opatření, jimiž Německo podmiňovalo záchranné půjčky. Kritiky se Německo a především

³⁸³ *Why the Irish Deserve A Helping Hand to Leave Their Bail-out Programme.* The Economist 5.1.2013. <http://www.economist.com/news/leaders/21569034-why-irish-deserve-helping-hand-leave-their-bail-out-programme-dawn-west> (2.6.2013).

³⁸⁴ KELLY, Fiah: *Angela Merkel Praises Ireland as a Shinning Example of Economic Hope.* Independent 1.11.2012. <http://www.independent.ie/irish-news/angela-merkel-praises-ireland-as-a-shinning-example-of-economic-hope-28826230.html> (2.6.2013).

³⁸⁵ MARSH, David: *Faltering Ambitions and Unrequited Hopes: The Battle for the Euro Intensifies.* Journal of Common Market Studies, Vol. 49 Annual Review 2011, s. 50.

³⁸⁶ SINN, H.-W.: c.d., s. 138.

jeho kancléřka dočkala také ze strany mezinárodních deníků, ekonomů i politiků. Britský list *New Statesman*, v jehož příspěvku se Angela Merkel objevila jako lídr představující největší riziko světového pořádku a prosperity, například napsal: *„Merkel nezpůsobila finanční krizi, tato (ne)pocta stále náleží předním světovým bankéřům. Ale její dluhový fetišismus a posedlost snižováním výdajů podněcuje dlužní-a-výrobní krize kontinentu, které hrozí rozvrátit šedesát let trvající panevropskou jednotu a stabilitu.“*³⁸⁷ George Soros, světově proslulý investor, pak Německu za politiku utahování opasků předpověděl nenávist národů.³⁸⁸ V Řecku se během státní návštěvy Angely Merkel v říjnu 2012 skutečně objevily transparency, odkazující na nacistickou minulost Německa, a také nacistické vlajky, které byly páleny jako výraz vzdoru proti německému způsobu řešení řeckého dluhu. Po zvolení Françoise Hollanda francouzským prezidentem se ovšem spory ohledně úsporných opatření objevily také v přístupu Francie a Německa. Hollande se dlouhodobě vyjadřuje pro zavádění prorůstových opatření v eurozóně, a proto se také původně vyslovil proti ratifikaci fiskálního paktu, neboť dle něj neměl být přijat dříve, než současně dojde ke schválení „*prorůstového*“ paktu.³⁸⁹ Francii a Německu se přitom v březnu 2011 společným úsilím podařilo prosadit přijetí tzv. Euro Plus Paktu, mezivládní dohody koncipované jako striktnější nástupkyně Paktu stability a růstu. Signatářské státy se tak zavázaly ke koordinaci postupu v oblasti korporátních daní, růstu mezd či důchodového systému. Plán byl dalším krokem k posílení stability eura a podpoře konkurenceschopnosti a Angela Merkel jej hájila jako svůj triumf.³⁹⁰ I toto opatření ovšem našlo své kritiky. Deník *The Economist* uveřejnil článek, v němž byl pakt nazván daní za německé peníze pro záchranu eurozóny³⁹¹, a rozhodně proti jeho ratifikaci vystoupil také britský premiér David Cameron. Cameron kritizoval postupy a opatření, jakými je řešena krize eurozóny, vyslovil se pro posilování konkurenceschopnosti, odmítl ale zesilující ekonomickou i politickou harmonizaci například cestou fiskálního paktu či bankovní unie. *„Země jsou rozdílné. Činí rozdílná rozhodnutí. Není zapotřebí, abychom všechno harmonizovali. To, co potřebujeme, je větší a významnější role národních*

³⁸⁷ HASAN, Mehdi: *Angela Merkel's Mania for Austerity is Destroying Europe*. *New Statesman* 25.6.2012.

<http://www.newstatesman.com/politics/politics/2012/06/angela-merkels-mania-austerity-destroying-europe> (6.5.2013).

³⁸⁸ SINN, H.-W.: c.d., s. 137-138.

³⁸⁹ DAY, Matthew – WATERFIELD, Bruno – LAUTER, Devorah: *France, Greece and Germany Election Results Send Austerity Shockwaves Through Europe*. *The Telegraph* 6.5.2012.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/9249627/France-Greece-and-Germany-election-results-send-austerity-shockwaves-through-Europe.html> (2.6.2013).

³⁹⁰ *Merkel Defends Euro Plus Pact*. Dostupné z: http://www.youtube.com/watch?v=XnB_wkNKceY (2.6.2013).

³⁹¹ *Pact for Euro. What's in a Name?* *The Economist* 25.3.2011.

http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/03/pact_euro (2.6.2013).

parlamentů.³⁹² V závěru svého projevu z ledna 2013, věnovanému Evropské unii a budoucí úloze Británie v ní, se vyjádřil ve prospěch britského referenda o dalším setrvání Británie v rámci Evropské unie.³⁹³ Cameron se zasazoval zejména o větší flexibilitu Evropské unie, která se neslučovala se záměry Německa dosáhnout takového stupně vzájemné provázanosti, který by umožnil se napříště vyvarovat rozhodnutí jednotlivých členských zemí ohrožujících eurozónu jako celek. Angela Merkel v návaznosti na toto prohlášení pozvala v dubnu 2013 britského premiéra na neformální návštěvu Berlína, během níž oba politici debatovali o možnostech reformy Evropské unie směrem k její flexibilizaci a větší konkurenceschopnosti. Merkel přitom dále trvá na zachování úsporných opatření. Ve svém projevu na světovém ekonomickém fóru v Davosu v lednu 2013 prohlásila, že rostoucí nezaměstnanost jižních států EU je daní, kterou Evropská unie musí zaplatit za to, aby se stala více konkurenceschopnou. Souhlasila současně s názorem Davida Camerona, že je třeba učinit pobídky pro zahraniční investory.³⁹⁴ Merkel v současnosti, necelé čtyři měsíce před podzimními parlamentními volbami, čelí kritice také na domácí úrovni. Opozice ji viní z toho, že zatímco se v rámci eurozóny zasazuje o dodržování přísných rozpočtově odpovědných pravidel a omezování výdajů, slibuje v Německu zvýšení přídatků na děti, dávek pro matky v domácnosti, či investic do nové infrastruktury.³⁹⁵ Odhady předpovídají volební zisk CDU/CSU ve výši 42 %, zatímco opoziční SPD 28 %, naopak FDP se dle údajů, které 7. 6. 2013 uveřejnila Frankfurter Allgemeine Zeitung, se 4 % propadla pod hranici volitelnosti.³⁹⁶ Merkel také zůstává poměrně populární, k čemuž jí napomáhá i její způsob řešení krize eurozóny. Německá veřejnost pozitivně hodnotila její přístup k zadluženým zemím, jež nutila k stanovení úsporných opatření předtím, než byly peníze německých daňových poplatníků vydány na jejich záchranu.³⁹⁷

³⁹² David Cameron's EU Speech. The Guardian 23.1.2013.

<http://www.guardian.co.uk/politics/2013/jan/23/david-cameron-eu-speech-referendum> (2.5.2013).

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ WEARDEN, Graeme – ELLIOTT, Larry: *Angela Merkel Tells Davos Austerity Must Continue*. The Guardian 24.1.2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/24/angela-merkel-davos-austerity-continue> (2.6.2013).

³⁹⁵ PEEL, Quentin: *Merkel Risks Austerity Reputation With Election Spending Promises*. Financial Times 2.6.2013. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/1b15e79c-cb7d-11e2-b1c8-00144feab7de.html#axzz2VA4C2wSW> (2.6.2013).

³⁹⁶ *Bundestagswahl 2013*. Frankfurter Allgemeine Zeitung 7.6.2013. <http://event.faz.net/event/bundestagswahl/live/> (7.6.2013).

³⁹⁷ SCHÖNENBORN, Jörg: *Der Stern der Kanzlerin strahlt wieder*. Tagesschau.de 4.4.2013. <http://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend1712.html> (7.6.2013).

Angela Merkel byla často kritizována za to, že neposkytla Evropské unii jasnou politickou vizi. Zejména během první dvou let, kdy Evropskou unii postihla finanční a dluhová krize šířící se ze Spojených států, se EU ocitla bez jasného vedení a čitelné koncepce k jejímu překonání. „*Německou politiku oslabovalo to, že narážela na koncepční nejasnost svých představ, její pozice se upřesňovaly teprve postupně a SRN tak pokračovala v zásadě v reaktivním modu politiky.*“³⁹⁸ Německo dle mínění odborníků podcenilo vývoj krize v Řecku, na niž reagovalo se zpožděním, a teprve tehdy, když byla ohrožena stabilita eura.³⁹⁹ Americký prezident Barack Obama proto Německo vyzýval k větší angažovanosti v pomoci postiženým zemím. Tvrdou kritikou zahrnul Angelu Merkel také Jürgen Habermas. Proslulý filosof kancléřku obvinil z touhy po moci, která determinuje její politické kroky. „*Nikdy nebyla priorita národních zájmů tak silná jako za Angely Merkel.*“⁴⁰⁰ Naproti tomu polský ministr zahraničí Radosław Sikorski ve svém slavném projevu v Berlíně v lednu 2011 prohlásil: „*Žádám Němce, aby pro svůj vlastní prospěch a prospěch ostatních pomohli [eurozóně] přežít a prosperovat. Víte dobře, že to nemůže udělat nikdo jiný. Jsem pravděpodobně prvním ministrem zahraničí Polska v historii, který řekl: bojím se síly Německa méně, než německé pasivity.*“⁴⁰¹ V rozhovoru pro český týdeník Respekt pak na otázku, zda se neobává německé dominance, odpověděl: „*Dávají [Němci, pozn. aut.] stamiliardy eur z kapes svých daňových poplatníků na záchranu eura a jedině, čeho se dočkají, je výtko, že jde o diktát. Řekněme si to jasně, nikdo není nucen k tomu, aby tyto peníze vzal. Řecko i Kypr mohly říct ne. Lidé si mohou svobodně zvolit, jaké následky za své chyby ponosou. Je prostě nefér kousat do ruky, která Vás krmí.*“⁴⁰²

Německo se v době finanční a dluhové krize stalo skutečným lídrem eurozóny. Tuto roli nepřijalo hned a ochotně, ale bylo k ní stále více nuceno v důsledku toho, jak se krize prohlubovala a ohrožovala rovnováhu celé Evropské unie. Německo jako největší ekonomika EU a současně jako největší věřitel přirozeně profituje ze stability a síly eura. „*Pevné evropské směnné kurzy poskytují německé exportně orientované ekonomice výhodu, neboť činí německou výrobu vysoce konkurenceschopnou nejen v rámci vnitřního trhu, ale i mimo něj. Tím také stoupá přebytek zahraničního obchodu Německa a klesá jeho motivace stimulovat*

³⁹⁸ HANDL, V.: c.d., s. 48.

³⁹⁹ SCHWARZER, Daniela: c.d., s. 16.

⁴⁰⁰ *Europapolitik: Philosoph Habermas rechnet mit Merkel ab.* Spiegel Online 7.4.2011.

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/europapolitik-philosoph-habermas-rechnet-mit-merkel-ab-a-755641.html> (7.6.2013).

⁴⁰¹ *Poland's Appeal to Germany.* The Economist 29.11.2011.

<http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/11/polands-appeal-germany> (7.6.2013).

⁴⁰² ŠIMEČKA, Marin M.: *Byl jsem skeptik, zkušenost to změnila.* Respekt, roč. 14, 2.-7.4.2013, s. 40.

*domáci poptávku, což by však mohlo pomoci nejen německé ekonomice, ale především exportérům ze sousedních zemí.*⁴⁰³ Gerhard Schröder předpovídal vznik německé evropské ekonomické hegemonie již na začátku zavádění systému jednotné evropské měny, neboť si byl vědom, že Německo bude zvýhodněno tím, že jeho konkurenti nebudou moci devalvovat svoje národní měny.⁴⁰⁴ Krize eurozóny tuto německou hegemonii poněkud transformovala. Na jedné straně, jak píše Vladimír Handl, Německo zřetelně projevilo orientaci na vlastní zájmy například tím, že nebylo ochotné podporovat vnitřní poptávku a odbourat přebytek zahraničního obchodu⁴⁰⁵, ovšem na straně druhé přijalo, jakožto ekonomicky největší a nejsilnější člen eurozóny a zakládající země Evropské unie, zodpovědnost za stabilitu eura a překonání krize, jež eurozónu postihla. Vyvinulo se tak ve skutečného regionálního vůdce⁴⁰⁶ s veškerou odpovědností, která této roli přísluší. V tomto směru Německo nevolilo pouze samostatný, zcela na vlastní potřeby zaměřený postup, ale opíralo se o tradiční francouzsko-německé spojenectví bez ohledu na to, že jeho síla již dnes není tak velká a vazba stejně pevná, jako tomu bylo v době studené války. Německý přístup byl vždy také normativně ovlivněn. Zakořeněnost Německa v evropských integračních strukturách je hluboká a historicky prověřená a finanční krize na této skutečnosti nic nezměnila. Angela Merkel vždy volala po silné Evropě, odkazovala se na její hodnoty a zdůrazňovala, jak nezbytná je její role v době krize. Svoji podporu pokračující integraci projevila v boji za záchranu evropské konstituční smlouvy a prokázala také prosazením fiskálního paktu, který rozšiřuje pravomoci Evropské komise v oblasti fiskální politiky členských zemí eurozóny. Soustředěnost na eurozónu v sobě ovšem nese nebezpečí vzniku rozdělení Evropy na státy v systému jednotné měny a ty stojící mimo něj. Angela Merkel v této souvislosti uvedla, že vícerychlostní Evropa existuje již od vzniku měnové unie, která přirozeně vyžaduje těsnější spolupráci. „*Nemůžeme tento proces zastavit jen proto, že se jej někdo nechce účastnit.*“⁴⁰⁷ Stejně stanovisko zaujal také francouzský protějšek německé kancléřky, bývalý prezident Nicolas Sarkozy. „*Na konci budou uvnitř Evropské unie existovat dvě rychlosti. Jedna rychlost směřující k větší integraci v eurozóně a druhá rychlost založená na spíše konfederálním způsobu řízení.*“⁴⁰⁸

⁴⁰³ MARSCH, D.: c.d., s. 55.

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 53.

⁴⁰⁵ HANDL, V.: c.d., s. 53.

⁴⁰⁶ Za regionálního lídra Německo považuje také Vladimír Handl. Viz: HANDL, V.: c.d., s. 54.

⁴⁰⁷ WIESMANN, Gerit: *Merkel insists on two-speed Europe*. Financial Times 3.6.2012.

<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/725ec0bc-b091-11e1-8b36-00144feabdc0.html#axzz2VfjZGc4> (7.6.2013).

⁴⁰⁸ *Two-speed Europe, or two Europes?* The Economist 10.11.2011.

<http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/11/future-eu> (7.6.2013).

Ačkoliv se Angela Merkel vždy rozhodně stavěla za zachování jednoty eurozóny i Evropské unie a odmítla úvahy o případném řeckém návratu k drachmě, či dokonce vystoupení Velké Británie z EU, zdá se, že poslední vývoj situace spojený s eskalací finanční krize na Kypru, vedl k jistému posunu ve snahách Německa udržet tuto jednotu za všech okolností. Angela Merkel již dříve nevyloučila možnost na vypovězení těch států z eurozóny, které budou dlouhodobě a nepřetržitě porušovat zásady její fiskální politiky.⁴⁰⁹ V březnu 2013 na setkání s poslanci za CDU a FDP zopakovala tuto variantu v souvislosti s průběhem kyperské krize. „*Evropa může zemím nabídnout solidaritu a pomoc, ovšem pouze výměnou za úsilí ke zlepšení finanční odpovědnosti.*“⁴¹⁰ Vladimír Handl v připuštění rozbití kompaktnosti eurozóny vnímá změnu dosavadního uvažování Německa o evropské integraci, s čímž se pojí také německá snaha o kontrolu finančních trhů. Přitom jak Vladimír Handl říká: „*Německo se tradičně bránilo prosazování dirigismu v hospodářské politice.*“⁴¹¹ Handl také v postupu Německa při řešení krize eurozóny rozlišuje tři fáze. Zatímco v první fázi byla německá politika čistě mezivládní, soustředěná například na snahy o stabilizaci řecké ekonomiky, ve fázi druhé, která byla charakteristická prohlubováním krize, se Německo stále více obracelo jak k mezivládní koordinaci, ztělesněné v Paktu Euro plus, tak k diferenciaci integrace. Ve fázi třetí již navíc počítá se změnou smluv, která by posílila pravomoci institucí EU, a bude-li to nezbytné, je ochotno přistoupit dokonce i na vícerychlostní rozdělení Evropské unie.⁴¹²

Hodnocení, zda Německo zastává kromě role regionálního lídra, také roli víry, je obtížné. Dle definice Kalevi J. Holstiho je role obránce víry spojena s obranou hodnotových systémů, které vláda státu chrání před vnějším útokem. Pokud by za takový útok byla považována krize eurozóny, potažmo v širším rámci krize Evropské unie, rozdělené důsledky finanční a dluhové krize, je možné říci, že se Německo snaží vypořádat s jejími dopady a vést eurozónu k jejímu překonání cestou, která by přispěla k eliminaci rozsahu škod podobné ekonomické nákazy v budoucnu. Snaha Německa a jeho kancléřky Angely Merkel obsahuje také hodnotovou dimenzi. Angela Merkel ve svých projevech vždy zdůrazňovala význam evropské integrace pro dějinný vývoj Německa, odkazovala se k jejím hodnotám svobody, demokracie, mírového uspořádání a evropské jednoty. Současně se zřetelně přihlásila k odpovědnosti,

⁴⁰⁹ WILLIS, Andrew: *Merkel Says Errant States Should Be Kicked Out of Eurozone*. Euobserver 17.3.2010. <http://euobserver.com/economic/29706> (7.6.2013).

⁴¹⁰ WEILIN, Severin – WITTROCK, Phillip: *Iron Chancellor Returns: Merkel Cant Contain Angry Over Cyprus*. Spiegel Online 22.3.2013. <http://www.spiegel.de/international/germany/chancellor-merkel-angry-with-cyprus-as-euro-crisis-intensifies-a-890453.html> (7.6.2013).

⁴¹¹ HANDL, V.: c.d., s. 51.

⁴¹² Tamtéž, s. 50-55.

kteřou Německo nese za budoucnost Evropské unie. Vzhledem ke skutečnosti, že článek 125 Smlouvy o fungování Evropské unie výslovně uvádí, že: „Unie neodpovídá za závazky ani nepřebírá závazky ústředních vlád“ a „Členský stát neodpovídá za závazky ani nepřebírá závazky ústředních vlád.“⁴¹³ a zakazuje tedy finanční pomoc na úrovni EU, řešilo Německo situaci krize eurozóny na mezivládní bázi cestou externalizace svých vnitropolitických opatření, ať už se jednalo o tzv. Schuldenbremse, či Sparpaket.

Role Německa při překonávání krize eurozóny je obrovská, stejně významná je ovšem jeho úloha při utváření evropské integrace. Simon Bulmer a William E. Paterson v tomto směru považují Německo za normalizovanou velmoc, která nevnímá evropskou integraci již jen jako cíl sám o sobě, ale praktikuje i na vlastní zájmy zaměřený přístup⁴¹⁴. V oblasti ekonomické síly a stability Evropské unie je pozice Německa určující, avšak ačkoliv dnes jeho politická reprezentace činí rozhodnutí, která potřeby Německa akcentují více, než v době před jeho znovusjednocením, netenduje k zneužívání krize ve svůj prospěch.

Tato kapitola se zabývá pozicí Německa s ohledem na současnou krizi eurozóny, jež se v Evropské unii projevila v důsledku finanční a dluhové krize, která se do Evropy rozšířila ze Spojených států na podzim roku 2008. Německo, jakožto ekonomicky nejsilnější země eurozóny, bylo zejména zpočátku viněno z pasivity a neochoty pomoci svým hluboce zadluženým evropským partnerům, jejichž síly již nestačily na to, aby tyto problémy překonali sami. Angele Merkel byla současně vyčítána absence jasné vize, kterou by Evropské unii mohla poskytnout pro cestu k jejímu ekonomickému zotavení. Německo se přirozeně vyvinulo v regionálního lídra, na němž leží odpovědnost za ekonomickou situaci eurozóny a stabilitu eura. Německá politika úsporných opatření, jejichž zavedením Německo podmiňovalo přiznání půjčky postiženým zemím, vyvolávala protesty v ulicích a vedla ke sporům politické reprezentace dotčených států. Nesoulad se po nástupu nového francouzského prezidenta François Hollande projevilo také mezi Francií a Německem. Zatímco se Hollande orientuje spíše na zavádění prorůstových opatření, trvá Angela Merkel na dodržování rozpočtové disciplíny a krácení výdajů.

⁴¹³ Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. Úřední věstník Evropské unie 30.3.2010. Dostupné z databáze Eur-lex. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:cs:PDF> (7.6.2013).

⁴¹⁴ BULMER, S. – PATERSON, W.E.: c.d., s. 1073.

Německá prosperita je úzce svázána s ekonomickou stabilitou eurozóny. Jako největší věřitel zadlužených zemí má Německo samozřejmý zájem na jejich ekonomickém ozdravení. Snaží se ovšem jednat tak, aby neohrozilo svou vlastní ekonomickou výkonnost i politickou rovnováhu. Německo prosadilo několik opatření, jejichž cílem je v budoucnu předejít krizi eurozóny podobného rozsahu. Kritici německého přístupu Německo obviňují z propagace vlastních potřeb, jež převažují nad záměrem uchování jednoty Evropské unie. Ačkoliv se Angela Merkel shodla s bývalým francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym v názoru, že se Evropská unie pravděpodobně rozdělí v rychlosti a hloubce integrace na jádro tvořené eurozónou a periferii zemí mimo systém jednotné měny, nevykazuje Německo přístup zaměřený zcela na vlastní zájmy. Simon Bulmer a William E. Paterson Německo naopak považují za aktéra, který vyvážil svůj postoj k Evropské unii směrem k větší asertivitě, jež zároveň není větší než asertivita kterékoli jiné země srovnatelného postavení.

Posoudit, zda Německo v kontextu krize eurozóny sehrává roli obránce víry, je obtížné. Německá kancléřka Angela Merkel opakovaně hovořila o významu evropské integrace pro Německo i o nutnosti zachování evropské jednoty a nadále vyvíjí značné úsilí pro překonání krize. V těchto snahách lze spatřovat i hodnotovou dimenzi, která se odvíjí od hloubky zakořenění Německa v EU, a míře jeho provázanosti s dějinným vývojem evropské integrace. Na druhou stranu je v německé pozici patrný i uvážlivý pragmatismus ztělesněný v osobě německé kancléřky Angely Merkel, která sice svým evropským partnerům nenabízí vizi rychlého řešení jejich současných ekonomických problémů, ale zaměřuje se na hledání odpovědnosti uvnitř jednotlivých zemí, na nichž krize zanechala největší následky. V tomto směru je ochotna porušit i kompaktní strukturu eurozóny, nebo přinejmenším dovolit rozdělení Evropské unie na státy jádra a periferie. Angela Merkel se ve svých projevech hlásí k odpovědnosti Německa za další osud EU, ovšem odmítá nést dopady rozpočtově deficitní politiky nejvíce zadlužených zemí, neboť si je vědoma, že takový přístup by byl ekonomicky i politicky ohrožující jak pro Německo, tak pro eurozónu a Evropskou unii jako celek. Merkel tak na rozdíl od svého předchůdce Gerharda Schrödera vykazuje postoj mnohem vyváženější, orientující se k budoucnosti Evropské unie i vlastním zájmům Německa.

Závěr

Tato práce se zabývala evropskou politikou Angely Merkel. Za využití typologie teorie rolí Kalevi J. Holstiho zkoumala, zda se Německo za vlády německé kancléřky v souladu s Holstiho definicí vyvinulo z role věrného spojence do role regionálního vůdce. Kladla si otázku, zda je evropská politika Angely Merkel charakteristická obhajobou národních zájmů, či je spíše orientována na roli obránce víry, jež jsou společné všem členům Evropské unie. Předmětem jejího zájmu bylo také zjistit, jak úspěšná je Angela Merkel jako lídr při určování a dosahování svých cílů v evropské politice. K nalezení odpovědi na položené otázky se práce kromě Holstiho typologie opírala také o dva teoretické koncepty. Koncept zkrocené moci Petera J. Katzensteina a leadership koncept v pojetí Josepha S. Nye a Matthewa Fairholma. Základním předpokladem, z něhož práce vycházela, přitom byla teze, že se Německo za vlády Angely Merkel stalo lídrem evropské integrace. Třebaže je Angele Merkel často vyčítána absence jasné vize ohledně budoucího vývoje EU, je její pragmatismus tím, co přispívá k zachování jednoty Evropské unie a pomáhá pokračovat v posilování integrace. V této souvislosti byla práce rovněž založena na premise, že je evropská politika Angely Merkel provázena kontinuitou tradičně pozitivního přístupu Německa k evropské integraci a zároveň přináší jeho zásadní proměnu z pozice zkrocené moci v asertivního aktéra. Tato změna je patrná od pádu železné opony, kdy došlo k znovusjednocení Německa, které významně posílilo německou pozici v mezinárodní sféře a dovolilo německým kancléřům vést proaktivnější národní politiku také na úrovni EU, což bylo zřejmé již u předchozího kancléře, Gerharda Schrödera. Cílem práce bylo identifikovat, analyzovat a explarovat změny a specifika, které do evropské politiky vnesla Angela Merkel a provést vyhodnocení pozice Německa ve strukturách Evropské unie za její vlády.

Samotný text tvořily čtyři hlavní kapitoly. První se koncentrovala na teoretickou reflexi základní teze práce, přičemž představila teoretický rámec, který se k jejímu posouzení jevil jako nejvhodnější. Teorie rolí v pojetí Kalevi J. Holstiho umožnila v kontextu událostí vnitřního i vnějšího charakteru a s ohledem na veřejné projevy německé kancléřky analyzovat jednání Německa v perspektivě Evropské politiky. Při hledání odpovědi na výzkumné otázky se práce držela Holstiho definice jednotlivých typů chování států v mezinárodním rozměru a užívala deduktivní metody. Koncept leadershipu dle Josepha S. Nye, který vůdcovství vnímá jako proces, jehož součástí se lídr ze své funkce samozřejmě stává, a na lídra zaměřený

přístup Matthewa Fairholma, pomohl dále ukotvit německého kancléře a konkrétně pak Angelu Merkel v souvislostech domácí i zahraniční politiky. Toto teoretické zázemí bylo ve vztahu ke Katzensteinovu konceptu zkrocené velmoci využito jako prostředek pro dosažení vyhodnocení současné pozice Německa ve struktuře evropské integrace. Druhá kapitola se za využití etapizace předních odborníků na evropskou problematiku Simona Bulmera, Charlie Jefferyho a Stephena Padgetta soustředila na vývoj role Německa a jeho postavení v evropském integračním rámci v závislosti na událostech, které měly zásadní význam pro nastavení domácí i zahraniční politiky Německa. Zkoumání přitom bylo podrobeno časové období od konce druhé světové války do současnosti, tj. do výkonu druhého mandátu Angely Merkel. Zvláštní místo kapitola vyčlenila francouzsko-německému tandemu, který je obecně považován za hnací motor evropské integrace, a zaměřila se na jeho proměny od uzavření Elysejské smlouvy do dnešní podoby za působení Angely Merkel a Nicolase Sarkozyho a posléze Françoise Hollanda. Třetí část sledovala institucionální uspořádání politického systému Německa a soustředila se přitom na pravomoci a prostor kancléře při formulaci německé zahraniční a zejména evropské politiky. Poslední čtvrtá kapitola syntetizovala předchozí poznatky o vývoji pozice Německa v rámci evropské integrace s jeho dnešní úlohou, kterou pod vedením Angely Merkel zastává v kontextu krize eurozóny.

Německo se po druhé světové válce ocitlo ve zcela specifické situaci. Jako poražená země a navíc strůjce bezprecedentního konfliktu přišlo o svou suverenitu, aby posléze bylo rozděleno ve dvě bez možnosti rozhodovat o svém dalším osudu. Proto jeho politická reprezentace přivítala návrh francouzsko-německé spolupráce cestou Evropského společenství uhlí a oceli a pozitivní stanovisko zaujala také k dalším stupňům evropské integrace. Francouzsko-německé spojenectví vyjádřené Elysejskou smlouvou a stvrzené v rámci evropského integračního projektu se stalo základním stavebním kamenem sjednocené Evropy. Jestliže poražené a rozdělené Německo bylo v souladu s Katzensteinovým vnímáním zkrocené velmoci, pád železné opony a znovusjednocení obou německých státních celků přinesly signifikantní změnu v mezinárodním postavení Německa i v jeho zahraničněpolitickém vystupování. Vývoj jeho pozice v procesu dějinných událostí evropské i světové politiky a ve strukturách evropské integrace od 50. let minulého století do současnosti, ukázal, že se Německo transformovalo v zemi, jejíž identita je pevně svázána s institucionálním zázemím sjednocené Evropy, což dokládá zakořeněnost Německa v jejím prostoru a do značné míry determinuje jeho aktivní pro-integrační přístup. Současně ale tento ohled do německé poválečné historie v kontextu evropské integrace zachytil posun, jímž

Německo prošlo, a jenž vedl k jeho vývinu v asertivního aktéra evropské politiky. Tento obrat je průkazný také ve vztahu k tradiční podobě francouzsko-německého partnerství. Zatímco až do německého znovusjednocení byla rovnováha vychýlena na francouzskou stranu a Francie byla vůdčí, hybnou silou tohoto svazku, od vzniku jednotné SRN lze pozorovat pozvolnou emancipaci Německa v poměru k francouzskému protějšku, což se výrazně projevilo nástupem Gerharda Schrödera do úřadu německého kancléře. Německo bylo vždy největším přispěvatelem do společného evropského rozpočtu a zároveň největší a nejsilnější evropskou ekonomikou. S osobou Gerharda Schrödera se ovšem pojí odmítnutí Německa pokračovat v diplomacii šekové knížky a silnější orientace na vlastní politicky a ekonomicky podmíněné zájmy. V této souvislosti se také zřetelně odráží význam úlohy kancléře při tvorbě zahraniční politiky i důležitost specifík jeho leadershipu.

Angela Merkel učinila ze sféry zahraniční politiky oblast své osobní dominance a zastínila tak roli ministra zahraničí, jenž je za její vedení rovněž odpovědný. Politický styl německé kancléřky se vyznačuje pragmatickým přístupem a vůlí k nalezení kompromisu, čímž se od svého předchůdce odlišuje, ačkoliv také ona dbá na německé zájmy. To se projevuje především ve světle současné ekonomické krize, jíž eurozóna čelí a která na Německo z důvodu jeho hospodářské síly a výkonnosti klade zvláštní nároky z hlediska pivotální německé úlohy při snahách o její překonání. Angela Merkel je v tomto směru klíčovou postavou, jež vede politická jednání na nejvyšší úrovni a formuluje další postupy, které mají určující dopad na vývoj eurozóny. Německo bylo kritizováno za počáteční váhavost, s níž přistoupilo k řešení nebezpečí státního bankrotu Řecka, který ohrožoval ekonomickou stabilitu všech zemí platících eurem. Německo, jehož ekonomická prosperita je situací v eurozóně rovněž determinována, proto zahájilo záchrannou operaci cestou finančních půjček, jejichž přiznání podmínilo zavedením rozpočtově odpovědných reforem ve všech zemích, jichž se krize dotkla natolik, že již nebyly schopny ji překonat samy. Tato ekonomická převaha Německo posunula do polohy centra Evropské unie a eurozóny a postavila jej do role regionálního lídra, již bylo Německo nuceno přijmout se všemi povinnostmi, které se s touto úlohou pojí. V tomto ohledu tak je možné vnímat německou roli věrného francouzského spojence za překonanou, neboť také Francie se dostala do vážných hospodářských potíží a je ekonomicky i politicky slabším členem německo-francouzského tandemu. Přesto toto partnerství zůstává základním stavebním kamenem evropské integrace, ač se v jeho současném složení Angely Merkel a François Hollande projevují rozpory, které fungování tohoto svazku znesnadňují.

Angela Merkel se vždy hlásila k hodnotám evropské integrace, připomínala její význam pro Německo a několikrát zdůraznila, že si je Německo vědomo své odpovědnosti vůči ostatním zemím eurozóny. Na druhou stranu právě sledování Německa a zejména německé kancléřky v procesu krize eurozóny ukázalo, že integrace pro Německo není jediným a konečným cílem existence, ale podstatou jeho současné politiky je vyvážit vlastní a sdílený evropský zájem. Německo nadále vyjadřuje plnou podporu evropské integraci, ovšem jeho přístup již je méně entuziastický, než tomu bylo například v době vlády Helmuta Kohla, a je více asertivní, pokud jde o obhajobu německých zájmů, což se poprvé výrazně projevilo v leadershipu Gerharda Schrödera a potvrdilo také v politickém kurzu Angely Merkel. Ačkoliv tedy její snaha o ekonomické zotavení Evropské unie vykazovala hodnotovou podmíněnost, přece tyto hodnoty nebyly zcela směrodatným činitelem, který Německo vedl k zahájení kroků pro záchranu eura a eurozóny. Práce proto nemohla dát zcela jasnou odpověď na to, zda dnešní Německo zastává mimo úlohy regionálního lídra také roli obránce víry.

Angela Merkel byla často kritizována za to, že nepřináší jasnou vizi dalšího směřování Evropské unie. Německá kancléřka ovšem prokázala, že ačkoliv není stejně zdatným vizionářem jako její stranický předchůdce Helmut Kohl, přesto je schopna Evropské unii v těžké situaci krize eurozóny poskytnout vedení a přimět nejvíce postižené země k přijetí úsporných opatření. Německo přitom úspěšně externalizovalo svou vlastní vnitřní pojistku proti zadlužování státu a tzv. dluhová brzda pak byla přijata na nadnárodní úrovni v podobě fiskálního paktu. Schválen byl také, ačkoli jen jako mezivládní dohoda, Pakt Euro Plus, striktnější obdoba Paktu stability a růstu. Angela Merkel kladla důraz na zachování jednoty eurozóny i Evropské unie. Vyslovila se proti možnosti návratu Řecka k drachmě i případnému odchodu Velké Británie z EU. Na druhou stranu v zájmu stability eura nevyloučila eventualitu porušení kompaktnosti eurozóny jako preventivního řešení hlubších ekonomických problémů. Tento přístup představuje závažný posun v německém pojetí integrace. Angela Merkel navíc s ohledem na země v systému společné měny a ostatní členy EU připustila rovněž vícerychlostní rozdělení evropské integrace, které dle ní existuje již od zavedení eura. Německá kancléřka tak dala najevo, že pokračující integrace nemůže být zpomalována státy, které se rozhodnou na ní neparticipovat. Stanovenou hypotézu tak lze potvrdit, neboť přestože se toto uvažování o vytvoření jádra a periferie integrace může jevit jako protichůdné k vyřčenému předpokladu, je v jeho obsahu sledována další integrace i snaha o záchranu eura a eurozóny. S ohledem na výzkumný cíl práce pak je možné říci, že Angela Merkel vnesla do evropské politiky Německa pragmatismus zaměřený na vyrovnanost německých a společných

evropských zájmů, asertivitu bez nesmiřitelnosti v prosazování německých záměrů, odpovědný leadership odrážející se ve snahách obnovit ekonomickou prosperitu eurozóny a současně také potvrzení proměny německého přístupu k evropské integraci, která již není předním a konečným cílem Německa, což se projevilo také ve váhavosti, s níž přijalo neformální roli lídra EU a přistoupilo k zahájení kroků k ekonomické sanaci eurozóny. Evropská integrace je ovšem nadále spjata s hodnotovým a identitárním nastavením německé politiky a Německo zůstává hlavní oporou Evropské unie.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Angela Merkel: No Guarantee Greek Bailout Will Work – Video. The Guardian 27.2.2012.
<http://www.guardian.co.uk/world/video/2012/feb/27/angela-merkel-greece-bailout-video>
(1.6.2013).

Godesberger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.
Bad Godesberg 15.November 1959.
http://www.spd.de/linkableblob/1816/data/godesberger_programm.pdf (14.5.2013)

Berliner Programm. Grundsatz Programm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.
Berlin 20. Dezember 1989, 63 s.
http://www.spd.de/linkableblob/1812/data/berliner_programm.pdf (14.5.2013).

Declaration on a Concerted European Action Plan of the Euro Area Countries. Summit of
the Euro Area Countries 12.October 2008.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13260_en.pdf (30.5.2013).

Deutschlands Chancen Nutzen. Wachstum. Arbeit. Sicherheit. CDU/CSU
Regierungsprogramm 2005-2009. Berlin 11.7.2005, 47 s.
http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Bundestag/2005-2009_Regierungsprogramm_Deutschlands-Chancen-nutzen_Wachstum-Arbeit-Sicherheit.pdf
(14.5.2013).

Erfurter Programm der SPD. Friedrich Ebert Stiftung.
http://www.fes.de/archiv/adsd_neu/inhalt/stichwort/erfurter-programm.htm (14.5.2013).

Europa gelingt gemeinsam. Präsidentschaftsprogramm 1.Januar – 30.Juni 2007, 25 s.
<http://www.eu2007.de/includes/Downloads/Praesidentschaftsprogramm/EU-P-AProgr-d-2911.pdf> (30.5.2013).

Freiheit in Verantwortung. Grundsatzprogramm der CDU Deutschlands. Hamburg 1994, 76 s.
<http://www.grundsatzprogramm.cdu.de/doc/grundsatzprogramm.pdf> (13.5.2013).

Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag von CDU, CSU
und SPD. 11.11.2005, 226 s. <http://www.cdusu.de/upload/koavertrag0509.pdf> (14.5.2013).

Greek Debt Crisis: Merkel Pledges Support for Papandreu. The Guardian 28.9.2011.

<http://www.guardian.co.uk/business/video/2011/sep/28/greek-debt-crisis-merkel-papandreou-video> (30.5.2013).

GRUNDGESETZ FÜR BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, VI. DIE BUNDESREGIERUNG, ART.63.

http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_06.html (14.5.2013).

Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialen Partei Deutschlands. Hamburg 28.Oktober 2007, 79 s.

http://www.spd.de/linkableblob/1778/data/hamburger_programm.pdf (14.5.2013).

Chancellor Speech 30.11.2005. Dostupné z: <http://www.c-spanvideo.org/program/190131-1> (15.5.2013).

Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. Úřední věstník Evropské unie 30.3.2010. Dostupné z databáze Eur-lex. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:cs:PDF> (7.6.2013).

LISABONSKÁ SMLOUVA, Hlava III., Ustanovení o orgánech, článek 9b, odstavec 1. Úřední věstník Evropské unie C 306, 17. 12. 2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:CS:PDF> (7.6.2013).

Merkel Defends Euro Plus Pact. Dostupné z: You Tube 25.3.2011.

http://www.youtube.com/watch?v=XnB_wkNKceY (2.6.2013).

Öffentliche Schulden 2010 um 18 % auf fast 2 Billionen Euro gestiegen. Statistisches Bundesamt Deutschland. Pressemitteilung Nr. 069 vom 21.2.2011.

<http://staatsverschuldung.de/destatis2011-02-21.pdf> (18.5.2013).

Presidency Conclusions. Brussels European Council 15.and 16.October 2008.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/103441.pdf (30.5.2013).

Presidency Conclusions. European Council Brussels 22. and 23. March 2005.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/84335.pdf (15.5.2013).

Speech by Angela Merkel, the Chancellor of the Federal Republic of Germany, to the European Parliament in Strasbourg on Wednesday, 17. January 2007. Deutschland 2007 – Präsidentschaft der Europäischen Union 17.1.2007.

http://www.eu2007.de/en/News/Speeches_Interviews/January/Rede_Bundeskanzlerin2.html (15.5.2013).

Speech by Dr Angela Merkel, Chancellor of the Federal Republic of Germany and President of the European Council, at the Official Ceremony to Celebrate the 50th Anniversary of the Signing of the Treaties of Rome. Deutschland 2007 – Präsidentschaft der Europäischen Union 25.3.2007.

http://www.eu2007.de/en/News/Speeches_Interviews/March/0325BKBerliner.html (20.5.2013).

Speech by Chancellor Angela Merkel in the European Parliament in Brussels. Brüssel 7.11.2012. <http://www.bundesregierung.de/Content/EN/Reden/2012/2012-11-07-merkel-eu.html> (20.5.2013).

Statement. Summit of European G8 Members. Palais de l’Elysée – Saturday October 4th 2008. http://www.ambafrance-ca.org/IMG/pdf/4.10_Sommet_version_anglaise_doc.pdf (30.5.2013).

Unemployment Statistics. Eurostat duben 2013.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics. (1.6.2013).

Vertrauen in Deutschland. Das Wahlmanifest der SPD. SPD 4.7.2005.

<http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/down/wahlmanifest2005.pdf> (14.5.2013).

VÝSLEDKY VOLEB: www.bundeswahlleiter.de ; Bundeszentrale für politische Bildung <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/wahlen-in-deutschland/55617/zweitstimmen> (17.6.2013).

Wachstum, Bildung, Zusammenhalt. Der Koalitionsvertrag zwischen CDU/CSU und FDP. 26.10.2009, 132 s.

<http://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/091026-koalitionsvertrag-cdu-csu-fdp.pdf> (17.5.2013).

Wir haben die Kraft – Gemeinsam für unser Land. CDU/CSU Regierungsprogramm 2009-2013. Berlin 28.6.2009, 94 s.

http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Bundestag/2009-2013_Regierungsprogramm_Wir-haben-die-Kraft_Gemeinsam-fuer-unser-Land.pdf (13.5.2013).

Literatura

ADENAUER, Konrad: *Germany and the Problems of Our Time*. International Affairs, Vol. 28, No. 2/1952, s. 156-161.

AGGESTAM, Lisbeth: *Role Theory and European Foreign Policy. A Framework of Analysis*. In: ELGSTRÖM, Ole – SMITH, Michael: *The European Union's Roles in International Politics. Concepts and Analysis*. New York Routledge 2006, 260 s.

ALEXANDER, Robin: *Mario Monti wehrt sich gegen Italien-Mistrauen*. Die Welt 11.1.2012. <http://www.welt.de/politik/ausland/article13810405/Mario-Monti-wehrt-sich-gegen-Italien-Misstrauen.html> (2.6.2012).

ANDERSON, Jeffrey J.: *Germany and Europe: Centrality in the EU*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian: *The Member States of the EU*. Oxford University Press 2005, s. 77-96.

Angela Merkel: Europe Facing Worst Crisis Since War. The Guardian 14.11.2011. <http://www.guardian.co.uk/business/video/2011/nov/14/angela-merkel-europe-crisis-video> (18.5.2013).

Aufruf der Christlich Demokratischen Union Deutschlands zur Wahl des Europäischen Parlaments am 17.Juni 1984, 5 s. http://www.kas.de/upload/ACDP/CDU/Programme_Europaparlament/Aufruf_Europawahl1984.pdf (13.5.2013).

BANCHOFF, Thomas: *German Identity and European Integration*. European Journal of International Relations, Vol. 5, No. 259/1999, s. 259-289.

BARING, Arnulf – SCHÖLLGEN, Gregor: *Kanzler, Krisen, Koalitionen. Von Konrad Adenauer bis Angela Merkel*. Pantheon, München 2006, 352 s.

BASS, Bernard M. – RIGGIO, Ronald E.: *Transformational Leadership*. London 2006, 282 s.

BEHR, Timo: *Germany and the EU's External Policy*. In: DEHOUSSE, Renaud – FABRY, Elvire: *Where is Germany Heading?* Notre Europe, July 2010, s. 37-43.

BENEŠ, Vít. *Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky*. Mezinárodní vztahy 4/2010, s. 72-87.

BEYME, Klaus von: *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden 2010, 477 s.

BIERLING, Stephan G.: *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland: Normen, Akteure, Entscheidungen*. München/Wien 2005, 366 s.

BRIGGS, Herbert W.: *The Final Act of the London Conference on Germany*. The American Journal of International Law, Vol. 49, No. 2/1955, s. 148-165.

BULMER, Simon – JEFFERY, Charlie – PADGETT, Stephen: *Rethinking Germany and Europe. Democracy and Diplomacy in Semisovereign State*. Palgrave 2010, 256 s.

BULMER, Simon – PATERSON, William E.: *Germany in the European Union: Gentle Giant or Emergent Leader?* International Affairs, Vol. 72, No. 1/1996, s. 9-32.

BULMER, Simon: *Germany and the European union: from tamed power to normalized power?* International Affairs, Vol. 86, No. 5/2010, s. 1051-1073.

BULMER, Simon: GERMANY: *From Launching the Constitutional Debate to Salvaging a Treaty*. IN: CARBONE, Maurizio: *National Politics and European Integration from the Constitution to the Lisbon Treaty*. Cheltenham 2010, s. 51-70.

BULMER, Simon: *New Labour and European Union 1997-2007. A Constructive Partner?* SWP Berlin, Working Paper, March 2008, s. 1-15.

Bundestagswahl 2009. Bundeszentrale für politische Bildung.
<http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/69308/bundestagswahl-2009-28-09-2009>
(17.5.2013).

Bundestagswahl 2013. Frankfurter Allgemeine Zeitung 7.6.2013.
<http://event.faz.net/event/bundestagswahl/live/> (7.6.2013).

CENCIG, Elisa: *Italy's Economy in the Euro Zone Crisis and Monti's Reform Agenda*. SWP Berlin, Working Paper 5/2012, s. 1-54.

Coalition in Disarray: Merkel's Vice Chancellor Throws in the Towel. Spiegel 4.4.2011. <http://www.spiegel.de/international/germany/coalition-in-disarray-merkel-s-vice-chancellor-throws-in-the-towel-a-754887.html> (12.5.2013).

COMAN, Julian – WILLSHER, Kim: *French Minister Says Merkel's Austerity Drive Has Failed*. The Guardian 27.4.2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/apr/27/french-minister-attacks-merkel-austerity> (4.5.2013).

CONNOLLY, Kate: *Merkel Backs Blair's Vision for Europe*. Telegraph 22.12.2005. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/1506114/Merkel-backs-Blairs-vision-for-Europe.html> (29.4.2013).

CRAWFORD, Beverly: *Power and German Foreign Policy. Embedded Hegemony in Europe*. Palgrave Macmillan 2007, 240 s.

Das süße Gift des Kurt Beck. Frankfurter Allgemeine Zeitung 9.10.2007. <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/agenda-2010-das-suesse-gift-des-kurt-beck-1491541.html> (16.5.2013).

David Cameron's EU Speech. The Guardian 23.1.2013. <http://www.guardian.co.uk/politics/2013/jan/23/david-cameron-eu-speech-referendum> (2.5.2013).

DAY, Matthew – WATERFIELD, Bruno – LAUTER, Devorah: *France, Greece and Germany Election Results Send Austerity Shockwaves Through Europe*. The Telegraph 6.5.2012. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/9249627/France-Greece-and-Germany-election-results-send-austerity-shockwaves-through-Europe.html> (2.6.2013).

DECKER, Frank-NEU, Viola: *Handbuch der deutschen Parteien*. Bonn 2007, 440 s.

DEGGERICH, Markus: *Streit um die Macht: Von Stimmen und Verstimmungen*. Spiegel Online 7.12.2000. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/streit-um-die-macht-von-stimmen-und-verstimmungen-a-106172.html> (26.4.2013).

DEHOUSSE, Renaud – MENON, Anand: *The French Presidency*. Journal of Common Market Studies, Vol. 47, Annual Review 2009, s. 99-111.

Der europäische Stabilitätsmechanismus and der Fiskalpakt. SWP Berlin. <http://www.swp-berlin.org/de/swp-themendossiers/der-lissabonner-vertrag-in-zeiten-der-krise/der-esm-und-der-fiskalpakt.html> (4.5.2013).

DEUBNER, Christian: *France: Contradictions and Imbalances*. In: ZEFF, Eleanor – PIRRO, Ellen B.: *The European Union and the Member States*. Rynne Liener Publishers 2006, 498 s.

Die Grundpfeiler unserer stärken. Acht Punkte für solide Finanzen, neues Wachstum und Beschäftigung und Vorfahrt für Bildung. Bundesregierung 7.Juni 2010.
http://www.bundesregierung.de/Content/DE/_Anlagen/2010/2010-06-07-eckpunkte-kabinettd.pdf;jsessionid=9B0A05AF615BC1161DC1657E7AE31EEF.s4t1?_blob=publicationFile&v=2 (18.5.2013).

DINAN, Desmond: *Governance and Institutional Developments: Ending the Constitutional Impasse*. Journal of Common Market Studies, Vol. 46 Annual Review 2008, s. 71-90.

DINAN, Desmond: *Governance and Institutions: Impact of the Escalating Crisis*. Journal of Common Market Studies, Vol. 50, Annual Review 2012, s. 85-98.

DOLLINGER, Hans: *Willy, Willy! Der Weg des Menschen und Politikers Willy Brandt*. München 1970, 142 s.

DUFFY, David: *Evidence Suggests Irish Economy is Slowly Recovering*. Irish Times 16.5.2013. <http://www.irishtimes.com/business/economy/evidence-suggests-irish-economy-is-slowly-recovering-1.1394870> (1.6.2013).

Eastern Europe: Who's Next? The Economist 23.10.2008.
<http://www.economist.com/node/12465279> (30.5.2013).

EDINGER, Lewis J.: *Political Change in Germany: The Federal Republic After 1969 Election*. Comparative Politics, Vol. 2, No. 4/1969, s. 549-578.

- EHLER, Tomáš: *Energetická bezpečnost v rámci zahraniční politiky SRN – mezi bilateralismem a europeizací*. In: Handl, V.: c.d., s. 277-318.
- EMMANOULIDIS, Janis A. – MÖLLER, Almut: *General Perception of EU integration: Accommodating a New Germany*. In: DEHOUSSE, Renaud – FABRY, Elvire: *Where is Germany Heading?* Notre Europe, July 2010, s. 3-11.
- ERHARD, Ludwig: *Deutsche Wirtschaftspolitik. Der Weg der Sozialen Marktwirtschaft*. Düsseldorf und Wien 1962, 638 s.
- ERHARD, Ludwig: *Wohlstand für Alle*. Düsseldorf 1957, 382 s.
- ERLANGER, Steven: *Sarkozy and Merkel Push for Changes to European Treaty*. The New York Times 5.12.2011. http://www.nytimes.com/2011/12/06/world/europe/leaders-piece-together-an-effort-to-keep-the-euro-intact.html?pagewanted=all&_r=0 (4.5.2013).
- EUCHNER, Walter – GREBING, Helga – STEGMANN, J.-G. – LANGHORST, Peter – TRAUGOTT, Jähnichen – FRIEDRICH, Norbert: *Geschichte der Sozialen Ideen in Deutschland*. Wiesbaden 2005, 1160 s.
- Eurobarometer 44 – Chapter 2*. European Commission 2.1 2012. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb44/chap2_en.htm (14.5.2013).
- Europapolitik: Philosoph Habermas rechnet mit Merkel ab*. Spiegel Online 7.4.2011. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/europapolitik-philosoph-habermas-rechnet-mit-merkel-ab-a-755641.html> (7.6.2013).
- Europe and IMF Agree €110 Billion Financing Plan with Greece*. International Monetary Fund 2.5.2010. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2010/car050210a.htm> (30.5.2013).
- FAIRHOLM, Matthew R.: *Different perspectives on the practise of leadership*. Public Administration Review, Vol. 2004, No. 5, s. 577-590.

Fear of Contagion: Merkel Steps Back From Coalition Partner FDP. Spiegel Online 31.1.2013. <http://www.spiegel.de/international/germany/merkel-distances-herself-from-fdp-after-key-state-election-loss-a-880811.html> (19.5.2013).

FEATHERSTONE, Kevin: *The Greek Sovereign Debt Crisis and EMU: A Failing State in a Skewed Regime*. Journal of Common Market Studie, Vol. 49, No. 2/2011, s. 193-217.

FIALA, Petr – MAREŠ, Miroslav (eds.): *Konzervativní a křesťanské politické strany a evropská integrace*. Brno, MPÚ 1999, 79 s.

FONTE, Giuseppe – JONES, Gavin: *Italy PM Monti Resigns, Elections Likely in February*. Reuters 21.12.2012. <http://www.reuters.com/article/2012/12/21/us-italy-vote-idUSBRE8BK0KV20121221> (2.6.213).

Fostering Fiscal Discipline: Angela Merkel and Nicolas Sarkozy's Letter to Herman Van Rompey in Full. The Telegraph 7.12.2011. <http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/8941290/Fostering-fiscal-discipline-Angela-Merkel-and-Nicolas-Sarkozys-letter-to-Herman-Van-Rompuy-in-full.html> (4.5.2013).

FOX, Benjamin: *EU Criticises France on Economic Imbalances*. Euobserver 11.4.2013. <http://euobserver.com/economic/119760> (4.5.2013).

France's Battered Economy. Francois Hollande's Cyclical Troubles. The Economist 20.4.2013. <http://www.economist.com/news/europe/21576414-it-weakness-economy-not-political-scandal-most-threatens-french> (4.5.2013).

FRIEDEN, Jeffrey A.: *Real Sources of European Currency Policy: Sectoral Interests and European Monetary Integration*. International Organisation, Vol. 56, No. 4/2002, s. 831-860.

FUKUYAMA, Francis: *Fiscal Crisis Erodes EU Legitimacy*. NPQ Summer 2011, s. 68-73.

GAFFNEY, John: *Political Leadership in France. From Charles de Gaulle to Nicolas Sarkozy*. Palgrave Macmillan 2010, 272 s.

GEORGE, Susan: *Whose Crisis, Whose Future*. Cambridge, Polity Press 2010, 293 s.

GEPPERT, Dominik: *Die Ära Adenauer*. WBG Darmstadt 2007, s. 150.

German Cabinet Approves European Banking Supervision. Deutsche Welle 8.5.2013.
<http://www.dw.de/german-cabinet-approves-european-banking-supervision/a-16798239>
(30.5.2013).

Germany and the Euro Crisis. Slow but Popular. The Economist 8.12.2012.
<http://www.economist.com/news/europe/21567937-angela-merkels-cautious-response-euro-crisis-backed-most-germans-and-her-party?iid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (19.5.2013).

GERSDORFF, Gero von: *Adenauers Außenpolitik gegenüber den Siegermächten 1954*. München 1994, 403 s.

GILLESPIE, Richard: *The Union for the Mediterranean: An Intergovernmentalist Challenge for the European Union?* Journal for Common Market Studies, Vol. 49, No. 6/2011, s. 1205-1225.

GOLDIROVA, Renata: *Sarkozy Pushes for more Control of European Central Bank*. Euobserver 21.7.2008. <http://euobserver.com/economic/26518> (3.5.2013).

GRANIERI, Ronald J.: *The Ambivalent Alliance: Konrad Adenauer, the CDU-CSU, and the West, 1949-1966*. Berghahn Books 2004, 250 s.

GRASL, Maximilian K.: *Trennen sich die Wege? Die Bundes- und Europapolitik der Länder*. In: HILDEBRANDT, Achim – WOLF, Frieder (Hrsg.): *Die Politik der Bundesländer. Stätigkeit im Vergleich*. Wiesbaden 2008, 374 s.

HANDL, Vladimír (ed.): *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Praha 2011, 375 s.

HANRIEDER, Wolfram F.: *Germany as Number Two? The Foreign and Economic Policy of the Federal Republic*. International Studies Quarterly, Vol. 26, No. 1/1982, s. 57-86.

HARLEN, Christine Margerum: *The Leadership Styles of German Chancellors from Schmidt to Schröder*. *Politics and Policy*, Vol. 30, No. 2/2002, s. 347-370.

HARNISCH, Sebastian: *Conceptualizing in the Minefield: Role Theory and Foreign Policy Learning*. *Foreign Policy Analysis*, Vol. 8/2012, s. 47-69.

HARRISON, Michael M.: *Mitterrand's France in the Atlantic System: A Foreign Policy of Accommodation*. *Political Science Quarterly*, Vol. 99, No. 2/1984, s. 219-246.

HASAN, Mehdi: *Angela Merkel's Mania for Austerity is Destroying Europe*. *New Statesman* 25.6.2012. <http://www.newstatesman.com/politics/politics/2012/06/angela-merkels-mania-austerity-destroying-europe> (6.5.2013).

HELMS, Ludger: *Is there Life after Kohl? The CDU Crisis and the Future of Party Democracy in Germany*. *Government and Opposition*, Vol. 35, No. 4/2000, s. 419-438.

HELMS, Ludger: *Presidents, Prime Ministers and Chancellors. Executive Leadership in Western Democracies*. Palgrave Macmillan 2005, 315 s.

HENDRIKS, Gisela – MORGAN, Anette: *The Franco-German Axis in European Integration*. Edward Elgar Publishing 2001, 197 s.

HENDRIKS, Gisela: *Germany and the CAP: National Interests and the European Community*. *International Affairs*, Vol. 65, No. 1/1988-1989, s. 75-87.

HERGT, Siegfried: *Partei Programme. Grundsatzprogrammatik und aktuelle politische Ziele von SPD, CDU, CSU, FDP, DKP, NPD*. 1975 Oppladen, 372 s.

HESSLER, Uwe: *SPD Presents Election Manifesto*. Deutsche Welle 5.7.2005. <http://www.dw.de/spd-presents-election-manifesto/a-1640046> (14.5.2013).

HISHOW, Ognian N.: *Schuldenbremsen in der EU: Das ultimative Instrument der Budgetpolitik? Bremsmechanismus, Bremskraft und Bremsleitung*. SWP Berlin 2012, 36 s.

HODSON, Dermot – QUAGLIA, Lucia: *European Perspectives on the Global Financial Crisis: Introduction*. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 47, No. 5/2009, s. 939-953.

HOLSTI, Kalevi J.: *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*. International Studies Quarterly, Vol. 14, No. 3/1970, s. 233-309.

HORSLEY, William: *Merkel Signals German EU Rethink*. BBC 25.11.2005.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4468560.stm> (27.4.2008).

HOWARTH, David – BUCKLEY, James: *Internal Market: Gesture Politics? Explaining the EU's Response to the Financial Crisis*. Journal of Common Market Studies, Vol. 48 Annual Review 2010, s. 119-141.

HYDE-PRICE, Adrian – JEFFERY, Charlie: *Germany in the European Union: Constructing Normality*. Journal of Common Market Studies, Vol. 39, No. 4/2001, s. 689-717.

Partei Geschichte. CDU. <http://www.cdu.de/artikel/geschichte> (13.5.2013).

Im Konsens aus der Krise. Bundeskanzlerin Video-Podcast 28.11.2009.

<http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2009/11/2009-11-28-podcast.html>

(30.5.2013).

JAGO, Arthur G.: *Leadership: Perspectives in Theory and Research*. Management Science, Vol. 28, No. 3, s. 315-336.

JOHNSON, Miles: *Rajoy Drawn Into Corruption Scandal*. Financial Times 31.1.2013.

[http://www.ft.com/intl/cms/s/0/547573ae-6b9c-11e2-8c62-](http://www.ft.com/intl/cms/s/0/547573ae-6b9c-11e2-8c62-00144feab49a.html#axzz2VA4C2wSW)

[00144feab49a.html#axzz2VA4C2wSW](http://www.ft.com/intl/cms/s/0/547573ae-6b9c-11e2-8c62-00144feab49a.html#axzz2VA4C2wSW) (2.6.2013).

JUDT, Tony: *Postwar. A History of Europe Since 1945*. London 2005, 960 s.

KAARBO, Juliet: *Prime Ministers Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research*. Political Psychology, Vol. 18, No. 3/1997, s. 553-581.

KANIOK, Petr: *Předsednictví Rady EU: příběh půlstoletí*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2008, 173 s.

KAPLAN, Lawrence S.: *NATO and Adenauer's Germany: Uneasy Partnership*. International Organisation, Vol. 15, No. 4/1961, s. 618-629.

KATZENSTEIN, Peter J.(ed.): *Tamed power: Germany in Europe*. Ithaca, NY, Cornell University Press 1997, s.

KATZENSTEIN, Peter J.: *United Germany in an Integrating Europe*. *Current History*, Vol. 96, No. 608/1997, s. 116-123.

KELLY, Fiah: *Angela Merkel Praises Ireland as a Shinning Example of Economic Hope*. *Independent* 1.11.2012. <http://www.independent.ie/irish-news/angela-merkel-praises-ireland-as-a-shinning-example-of-economic-hope-28826230.html> (2.6.2013).

KEMPIN, Ronja: *Merkollande pour L'Europe*. SWP Berlin 19.4.2012. <http://www.swp-berlin.org/de/publikationen/kurz-gesagt/merkollande-pour-leurope.html> (4.5.2012).

KLENKE, Karin: *Women and Leadership: A Contextual Perspective*. New York, Springer Publishing Company 1996, 307 s.

KNELANGEN, Wilhelm: *Eine neue deutsche Europapolitik für eine andere EU?* Bundeszentrale für politische Bildung: <http://www.bpb.de/apuz/28826/eine-neue-deutsche-europapolitik-fuer-eine-andere-eu?p=all> (15.3.2013).

KOCH, Peter: *Konrad Adenauer: eine politische Biografie*. Reinbeck bei Hamburg 1985, 540 s.

KORTE, Karl-Rudolf: *Bundeskanzleramt*. In: SCHMIDT, Siegmund – HELLMANN, Gunther-WOLF, Reinhard: *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*. Wiesbaden 2007, s. 203-209.

KRIEGER, Karl Friedrich – MÜLLER, Helmut – VOLRATH, Hanna: *Dějiny Německa*. Praha 1995, 589 s.

KUNZ, Joseph L.: *Treaty Establishing the European Defence Community*. *The American Journal of International Law*, Vol. 47, No. 2/1953, s. 275-281.

KUPCHAN, Charles A.: *As Nationalism Rises, Will the European Union Fall?* *Washington Post* 29.8.2010. Dostupné z: <http://www.cfr.org/europerussia/nationalism-rises-european-union-fall/p22856> (20.5.2013).

LAFFAN, BRIGID – SHACKLETON, MICHAEL: *The Budget*. In: WALLACE, Helen – WALLACE, William: *Policy Making in the European Union*. Oxford University Press 2000, 610 s.

LAFFAN, BRIGID – SHACKLETON, MICHAEL: *The Budget*. In: WALLACE, Helen – WALLACE, William: *Policy Making in the European Union*. Oxford University Press 1996, 509 s.

LANGGUTH, Gerd: *Angela Merkel. Biografie*. München 2010 (Aktualisierte Neuauflage), 400 s.

LANGGUTH, Gerd: *Erreicht Angela Merkel Kohls Amtszeit von 16 Jahren?* Forschungsjournal NSB, Vol. 23, No. 1/2010, s. 78-80.

LAPAVITSAS, Costas: *Greece Crisis: Papandreu's Referendum Is a Gamble Too Far*. The Guardian 1.11.2011. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/nov/01/greece-crisis-papandreou-referendum-gamble> (1.6.2013).

LARGE, David Clay: *Germans to the Forefront: German Rearmament in the Adenauer Era*. The University of North Carolina Press 1996, 341 s.

LOVETT, A. W.: *The United States and the Schuman Plan. A Study in French Diplomacy 1950-1952*. The Historical Journal, Vol. 39, No. 2/1996, s. 425-455.

MACDONALD, Ronald – TAYLOR, Mark P.: *Exchange Rates, Policy Convergence, and the European Monetary System*. The Review of Economics and Statistics, Vol. 73, No. 3/1991, s. 553-558.

MAHONY, Honor: *Hollande Receives German Opposition Leader*. Euobserver 5.4.2013. <http://euobserver.com/political/119701> (4.5.2013).

MAHONY, Honor: *Merkel Criticises Sarkozy's Mediterranean Union Plans*. Euobserver 6.12.2007, <http://euobserver.com/news/25284> (3.5.2013).

MARSH, David: *Faltering Ambitions and Unrequited Hopes: The Battle for the Euro Intensifies*. Journal of Common Market Studies, Vol. 49 Annual Review 2011, s. 45-55.

MASER, Werner: *Helmut Kohl. Der deutsche Kanzler*. Ullstein 1990, 370 s.

MAUL, Hanns W.: *Europe and the New Balance of Global Order*. International Affairs, Vol. 81, No. 4/2005, s. 775-799.

MAULL, Hanns W.: *Germany and Japan: The New Civilian Powers*. Foreign Affairs, Vol. 65, No. 5/1991, s. 91-106.

MAZZUCELLI, Colette: *France and Germany at Maastricht. Politics and Negotiations to Create the European Union*. New York and London 1997, 353 s.

MCGILLIVRAY, Fiona – SMITH, Alastair: *The Impact of Leadership Turnover and Domestic Institutions on International Cooperations*. Journal of Conflict Resolution, Vol. 49, No. 5/2005, s. 639-660.

Merkel Aims to Warm-Up US Ties, Partnership with France. Deutsche Welle 25.11.2005.
<http://www.dw.de/merkel-aims-for-warmed-up-us-ties-partnership-with-france/a-1784301>
(27.4.2013).

MERKL, Peter H.: *The German Janus: From Westpolitik to Ostpolitik*. Political Science Quarterly, Vol. 89, No. 4/1974-1975, s. 803-824.

MINDER, Rafael: *New Trouble for Euro in Portugal*. The New York Times 7.4.2013.
http://www.nytimes.com/2013/04/08/business/in-portugal-more-cuts-on-way-to-ease-debt-crisis.html?pagewanted=all&_r=0 (1.6.2013).

MISKIMMON, Alister: *Germany and the Common Foreign and Security Policy of the European Union. Between Europeanization and National Adaptation*. Palgrave Macmillan 2007, 280 s.

MÜLLER-HÄRLIN, Bernhard: *Angela Merkel's Foreign Policy*. Contemporary Review, Vol. 289, No. 1684/2007, s. 1-9.

Müntefering unterbreitet Kompromiss für längeres ALG I. Tagesspiegel 13.10.2007.
<http://www.tagesspiegel.de/politik/deutschland/agenda-2010-muentefering-unterbreitet-kompromiss-fuer-laengeres-alg-i/1068534.html> (16.5.2013).

MURSWIECK, Axel: *Angela Merkel als Regierungschefin und als Kanzlerkandidatin.* Politik und Zeitgeschichte 51/2009, s. 26-32.

NEKVAPIL, Václav: *Dilemata Unie pro Středomoří.* Asociace pro mezinárodní otázky 21.8.2008, <http://www.amo.cz/publikace/unie-pro-stredomori.html> (3.5.2013).

NICLAUSS, Karlheinz: *The Federal Government: Variations of Chancellor Dominance.* In: HELMS, Ludger: *Institutions and Institutional Change in the Federal Republic of Germany.* Macmillan Press 2000, s. 65-83.

NIEDERMAYER, Oskar: *Der Wahlkampf zur Bundestagswahl 2005.* In: BRETTSCHEIDER, Frank – NIEDERMAYER, Oskar – WEßELS, Bernhardt: *Die Bundestagswahl 2005.* Wiesbaden 2007, 515 s.

NOVÁK, Miloslav: *Kancléř Adenauer.* Praha 1995, 182 s.

NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran.* SLON 1997, 275 s.

NYE, Joseph S.: *Angela Merkel's Vision Thing.* Project Syndicate 7.11.2011.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/angela-merkel-s-vision-thing> (20.5.2013).

NYE, Joseph S.: *The Powers to Lead.* Oxford University Press 2008, 226 s.

ONSLOW, C. G. D.: *West German Rearmament.* World Politics, Vol. 3, No. 4/1951, s. 450-485.

Pact for Euro. What's in a Name? The Economist 25.3.2011.
http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/03/pact_euro (2.6.2013).

Papandreou again. The Economist 8.10.2009. <http://www.economist.com/node/14588096> (1.6.2013).

PARIS, Lori D. – HOWELL, Jon P. – DORFMAN, Peter W. – HANGES, Paul J.: *Preferred Leadership Prototypes of Male and Female Leaders in 27 Countries*. Journal of International Business Studies, Vol. 40, No. 8/2009, s. 1396-1405.

PATERSON, William E.: *The Reluctant Hegemon? Germany Moves Centre Stage in the European Union*. Journal of Common Market Studies, Vol. 49, Annual Review 2011, s. 57-75.

PEEL, Quentin: *Merkel Risks Austerity Reputation With Election Spending Promises*. Financial Times 2.6.2013. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/1b15e79c-cb7d-11e2-b1c8-00144feab7de.html#axzz2VA4C2wSW> (2.6.2013).

PICKLES, Dorothy: *The Decline of Gaullist Foreign Policy*. International Affairs, Vol. 51, No. 2/1975, s. 220-235.

POGUNTKE, Thomas: *Germany*. European Journal of Political Research, Vol. 51, No. 1/2012, s. 982-990.

Poland's Appeal to Germany. The Economist 29.11.2011.
<http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/11/polands-appeal-germany>
(7.6.2013).

POVOLEDO, Elisabetta: *Italy's New Premier Puts Stimulus First*. The New York Times 29.4.2013. http://www.nytimes.com/2013/04/30/world/europe/enrico-letta-italys-new-premier-puts-stimulus-first.html?_r=0 (2.6.2013).

PULZER, Peter: *German Politics 1945-1995*. Oxford University Press 1995, 192 s.

RETTMAN, Andrew: *German Opposition: Only Eurobonds Can Save the Single Currency*. Euobserver 7.8.2012. <http://euobserver.com/economic/117174> (20.5.2013).

RIEGERT, Bernt: *What is actually in the Elysee Treaty*. Deutsche Welle 22.1.2013.
<http://www.dw.de/in-brief-what-is-actually-in-the-elysee-treaty/a-16520266> (30.4.2013).

RISMAN, Barbara J.: *Gender as a Social Structure. Theory Wrestling with Activism*. *Gender and Society*, Vol. 18, No. 4/2004, s. 429-450.

ROZUMEK, Lars: *Die Kanzler und die Medien. Acht Porträts von Adenauer bis Merkel*. Frankfurt am Main 2007, 325 s.

SAALFELD, Thomas: *Coalitions Government under Chancellor Merkel's Grand Coalition. A Comparison of the Cabinets Merkel I and Merkel II*. *German Politics and Society*, Vol. 28, No. 2/2010, s. 1-22.

SAALFELD, Thomas: *Political Parties*. In: GREEN, Simon – PATERSON, William E. (eds.): *Governance in Contemporary Germany . The Semisovereign State Revisited*. Cambridge University Press 2005, s. 46-77.

Sarkozy outlines €26 billion French Stimulus Plan. *The New York Times* 4.11.2008.

<http://www.nytimes.com/2008/12/04/business/worldbusiness/04iht-04franc.18398529.html>
(4.5.2013).

SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. SLON, Praha 2001, 238 s.

SCHILD, Joachim: *Mission Impossible? The Potential for Franco-German Relationship in the Enlarged EU*. *Journal of Common Market studies*, Vol. 48, No. 5/2010, s. 1367-1390.

SCHMIDT, Helmut: *Außer Dienst. Eine Bilanz*. Siedler Verlag 2008, 374 s.

SCHÖLLGEN, Gregor: *Willy Brandt. Die Biografie*. Berlin – München 2001, 130 s.

SCHÖNENBORN, Jörg: *Der Stern der Kanzlerin strahlt wieder*. *Tagesschau.de* 4.4.2013.
<http://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend1712.html> (7.6.2013).

SCHWARZ, Hans-Peter: *Konrad Adenauer, Volume 1*. Berghahn Books 1995, 759 s.

SIEGFRIED, Thomas: *Konrad Adenauer und die Entstehung der BRD*. Berlin 1989, 250 s.

SINN, Hans Werner: *Die europäische Fiskalunion. Gedanken zur Entwicklung der Eurozone*. *Perspektiven der Wirtschaftspolitik*, Vol. 13, No. 3/2012, s. 137-178.

SITTER, Nick – HENDERSON, Karen: *Political Developments in EU Member States*. Journal of Common Market Studies, Vol. 44 Annual Review 2006, s. 171-198.

SLOANE, John H.: *Political Integration in European Community*. Canadian Journal of Political Science, Vol. 1, No. 4/1968, s. 442-461.

SMEE, Jess: *The World from Berlin: Sarkozy's Bewildering Mish-Mash of Measures*. Spiegel 5.12.2008. <http://www.spiegel.de/international/europe/the-world-from-berlin-sarkozy-s-bewildering-mish-mash-of-measures-a-594650.html> (4.5.2013).

SMIEGELOW , Henrik – SMIEGELOW, Michèle: *The New Mercantilism in International Relations. The Case of France's External Monetary Policy*. International Organisation, Vol. 29, No. 2/1975, s. 367-391.

SMOUTS, Marie Claude: *French Foreign Policy: The Domestic Debate*. International Affairs, Vol. 53, No. 1/1977, s. 36-50.

Social Democrats in Chaos: Kurt Beck Resigns as SPD Head. Spiegel Online 7.9.2008. <http://www.spiegel.de/international/germany/social-democrats-in-chaos-kurt-beck-resigns-as-spd-head-a-576845.html> (16.5.2013).

SPD: *Geschichte*. SPD. www.spd.de (14.5.2013).

SPOHR, Kristina: *German Unification: Between Official History, Academic Scholarship and Political Memoirs*. The Historical Journal, Vol. 43, No. 3/2000, s. 869-888.

STRAHALOVÁ, Šárka: *Spolková republika Německo: koaliční proměny kancléřské demokracie*. In: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra: *Základní modely demokratických systémů*. Praha, Oeconomica 2008, s. 189-229.

Streit um die Linke: Beck blockt Muntefering ab. Spiegel Online 27.5.2008. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/streit-um-linke-beck-blockt-muntefering-ab-a-555741.html> (16.5.2013)

ŠIMEČKA, Marin M.: *Byl jsem skeptik, zkušenost to změnila*. Respekt, roč. 14, 2.-7.4.2013, s. 40-43.

The Coming EU Summit Clash: Merkel Vows ,No Eurobond as Long as I Live. Spiegel 27.7.2012. <http://www.spiegel.de/international/europe/chancellor-merkel-vows-no-euro-bonds-as-long-as-she-lives-a-841163.html> (4.5.2013).

The Driver and the Passanger. The Economist 15.10.2011. <http://www.economist.com/node/21532283> (4.5.2013).

The European Banking Union. Deutsche Bundesbank. http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Standardartikel/Bundesbank/Views_Insights/current_topic_2013_05_14_banking_union.html (30.5.2013).

TRAYNOR, Ian: *Angela Merkel Dashes Greek Hopes of Rescue Bid*. The Guardian 11.2.2010. <http://www.guardian.co.uk/theguardian/2010/feb/11/germany-greece-merkel-bailout-euro> (30.5.2013).

TRAYNOR, Ian: *Hollande Gambling On Election Defeat for Merkel as French Influence Fades*. The Guardian 2.5.2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/may/02/francois-hollande-angela-merkel-relations> (4.5.2013).

Troika Concludes Greek Bailout Review, Next Aid Tranche Soon. Reuters 13.4.2013. <http://www.reuters.com/article/2013/04/13/us-eurozone-greece-tranche-idUSBRE93C04T20130413> (1.6.2013).

TROTTIER, Tracy – WART, Montgomery Van – WANG, XiaoHu: *Examining the Nature and Significance of Leadership in Government Organisations*. Public Administration Review, March-April 2008, s. 319-333.

TULMETS, Elsa: *The European Policy of President Sarkozy: Innovations and Continuity*. Policy Paper IIR 2008, s. 1-11.

TURNER, Ralph H.: *Role-Taking, Role Standpoint, and Reference-Group Behavior*. American Journal of Sociology, Vol. 61, No. 4/1956, s. 316-328.

Two-speed Europe, or two Europes? The Economist 10.11.2011.

<http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/11/future-eu> (7.6.2013).

Union: Merkel zur Kanzlerkandidatin gekürt. Spiegel Online 30.5.2005.

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/union-merkel-zur-kanzlerkandidatin-gekuert-a-358169.html> (14.5.2013).

VERHOEFF, Emma C. – NIEMANN, Arne: *National Preferences and the European Union Presidency: The Case of Energy Policy Towards Russia*. Journal of Common Market Studies, Vol. 49, No. 6/2011, s. 1271-1293.

VESELÁ, Barbora: Normativní a institucionální rámec tvorby německé zahraniční politiky. In: HANDL, Vladimír (ed.): *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Praha 2011, s. 119-175.

VOGEL, Toby: *EU Reaches Deal on Banking Supervision*. European Voice 19.3.2013.

<http://www.europeanvoice.com/article/2013/march/eu-reaches-deal-on-banking-supervision/76697.aspx> (30.5.2013).

WALTON, Clarence C.: *Background for the European Defence Community*. Political Science Quarterly, Vol. 68, No. 1/1953, s. 42-69.

WEARDEN, Graeme – ELLIOTT, Larry: *Angela Merkel Tells Davos Austerity Must Continue*. The Guardian 24.1.2013. <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/24/angela-merkel-davos-austerity-continue> (2.6.2013).

WEILIN, Severin – WITTROCK, Phillip: *Iron Chancellor Returns: Merkel Cant Contain Angry Over Cyprus*. Spiegel Online 22.3.2013.

<http://www.spiegel.de/international/germany/chancellor-merkel-angry-with-cyprus-as-euro-crisis-intensifies-a-890453.html> (7.6.2013).

WELSH, Helga A.: *Germany: Ascent to Middle Power*. In: TIERSKY, Ronald – OUDENAREN, John Van: *European Foreign Policies: Does Europe Still Matter?* Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 2010, s. 211-234.

Why the Irish Deserve A Helping Hand to Leave Their Bail-out Programme. The Economist 5.1.2013. <http://www.economist.com/news/leaders/21569034-why-irish-deserve-helping-hand-leave-their-bail-out-programme-dawn-west> (2.6.2013).

WIESMANN, Gerit: *Merkel insists on two-speed Europe*. Financial Times 3.6.2012. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/725ec0bc-b091-11e1-8b36-00144feabdc0.html#axzz2VjfJZGc4> (7.6.2013).

WILIARTY, Sarah Elise: *Angela Merkel's Path to Power: The Role of Internal Party Dynamics and Leadership*. German Politics, Vol. 17, No. 1/2008, 81-96 s.

WILLIAM, Charles: *Adenauer: otec nového Německa*. Praha 2000, 464 s.

WILLIS, Andrew: *Merkel Says Errant States Should Be Kicked Out of Eurozone*. Euobserver 17.3.2010. <http://euobserver.com/economic/29706> (7.6.2013).

WISHART, IAN: *Commission Lowers Economic Forecast*. European Voice 3.5.2013. <http://www.europeanvoice.com/article/2013/may/commission-lowers-economic-forecast/77164.aspx> (4.5.2013).